

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Fvldensivm Antiqvitatvm Libri III.

Brouwer, Christoph

Antverpiæ, 1612

Fvldensivm Antiqvitatvm Libri I.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39712

FULDENSIVM ANTIQUITATVM

LIBRI I.

ARGVMENTVM.

ECCLESIAE Provinciae solum, & gentis originem, loci deinde cultum, seu natura seu artis beneficio surgentem; atque etiam inuenta sacra, religionemq; pandit. Mox ornamenta disciplina, exercitationesque doctrinarum aggrediens, Cœnobij struit multiplicem palastram. Educit hinc agmen tum Cœnobarum eruditione conspicuorum; tum Antistitum, qui laude memorabili domi forisq; cathedris & insulis etiam Episcopalis claruere. Denique Monasterij prerogatiuam, orbem eiusq; conuersiones proponit, quæ citra metam interdum reflexa, & ut humana sunt, variam in faciem sapius euoluta, cursum adhuc habent suum.

INDEX

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

BVCHONIAE & Fuldenſis ditionis origo.

CAPVT II.

Buchonia veteris ſitus & regio.

CAPVT III.

Primordia fundati conditiſque Monafterij.

CAPVT IV.

Monafterij locus & regio ex fundatione monſtrata.

CAPVT V.

Incrementa Monafterij.

CAPVT VI.

Structurarum inchoata opera.

CAPVT VII.

Cellarum origo & uſus.

CAPVT VIII.

Disciplina Monafterij Fuldenſis praefertim exterior.

CAPVT IX.

Schola Fuldenſis & doctrinae ſtudia.

CAPVT X.

Scholae Fuldenſis celebritas, frequentia, origo, progressus.

CAPVT XI.

Exercitationes disciplinarum Fuldae frequentatae.

CAPVT XII.

Exercitationum harum uſu ſtetiſſe religionem.

CAPVT XIII.

Praeſtantium doctrinam & pietate uirorum corona quaedam obiter monſtrata.

CAPVT XIV.

Continuatio illuſtrium uirorum ſecundae & tertiae claſſis.

CAPVT XV.

Abbatum, Monafterijque Fuldenſis dignitas & prerogatiuae.

CAPVT

Broueri
Antiquitate
Fuldenſes.

STV
9

CAPVT XVI.

De prædria Abbatum Fuldensium, & sessionis honore.

CAPVT XVII.

Qui ex Abbatum numero Pontificiis insulis clari spectatiq̃ue.

CAPVT XVIII.

Qui Moguntia & alibi ex Abbatibus Episcopi claruerint.

CAPVT XIX.

*Qui in imperio gestis præclarè rebus, & opibus armisque noti
Abbates hic extiterint.*

CAPVT XX.

Continuatio Abbatum togâ & exteriorè vitâ præstantium.

CAPVT XXI.

Prima declinatio Monasterij Fuldensis.

CAPVT XXII.

Prolapso quædam, sed ilicò subleuata.

CAPVT XXIII.

Motus sub VViderado Abbate.

CAPVT XXIV.

*Descriptio reliqui status vsque ad seculum decimum tertium
Christi nati.*

FULDEN.

FULDENSIVM¹ ANTIQUITATVM

LIBRI I.

CAPVT I.

Buchonia & Fuldensis dittonis origo.

VOD olim, diuino consilio, in Romani nominis prouincias immixtis concitatisque Barbaris euēnit, vt feritate exutâ, mansuetactæ iam pridem gentis disciplinam moresq. condiscerent; idem quoque posterâ ætate accidisse cernimus, vt Barbarorum in Barbaros imperia surgerent, quò Christi nomen, immanitate victâ, religioque longius iret, & subitis mox incrementis adolesceret. Sic Francis rerum in Thuringiâ dominis esse licuit, quò id loci populis salute supernè datâ, rectius esset, iam Francis victoribus, quàm sub Barbaris regibus extitisset.

Gentium migrationes seruunt fidei Christiana augenda.

Gregor. Turon. histor. Francorum, lib. 3, c. 7.

Obscurum in Thuringiæ Franciæque confinio, & horridum iacebat nemus, quod longissimæ ætatis Francorum populis, licet haud ignotum, serò tamen regnantibus Caroli Martelli liberis, aliquatenus ad famam enituit. Huic Thuringia nuper deuicta, faciles aditus; Saxonia malè pacata, frequentiam conciliabat. Buchoniam saltui nomen indidère maiores: Bocaunam, Buchoniæ siluam, solitudinem, similiq. varietate, vetustiores appellauère. Nam spontè plurima fagus hîc enascens, effecit, vt ab hac arbore vocabulû nemori veniret. Cecinit id Candidus, prisca & nascentis monasterij nobilis scriptor: qui vitam B. Ægilis, tertij hîc Abbatis, versu prosaq. sic exorditur:

Buchonia saltus, vulgo Buchen.

A fago nomen habet, qua Teuton. Buchen.

M. S. Fulden.

*Hic iuuenis Noricâ quondam regione serendâ
Nobilis exoritur. illic haud longa moratus*

A

Tempora,

Broueri
Antiquitate
Fuldenses.
STV
9

*Tempora, progenies patriis euectus ab oris
Ducitur in siluam, Fagi de nomine dictam
Buchoniam, vndisonus serpens vbi labitur amnis
Fulda: vnde iste locus, vbi nunc ingentia cernis
Mœnia, primâ olim nomen ab origine sum sit.*

*Fuldensis
monasterij
amplitudo.*

*Fachium.
Bocauna.*

*Ecclesiis &
monasteriis
frequens.*

*Fulda riuus
nomen dat
monasterio.*

*Epistol. 10.
& 40.
Solitudo Bu-
chonia variè
uocata.*

Nil potuit luculentius: eique seruit Fagorum superstes oppi-
dum ad Werram amnem, quod Hassiacæ domui oppignora-
tum, inflexâ voce Fachium adhuc appellitant. Bocaunæ verò
testem iam quoque laudo S. Ludtgerum, Monasteriensis eccle-
siæ primum Episcopum: qui in S. Gregorij Ultraiectensis An-
tistitis magistri sui vitâ, *Sturmi venerabilis*, inquit, *Abbas vnus
ex numero illo electorum Dei, puta, qui ex S. Bonifacij disciplinâ pro-
fecti, quantum profecerit in eremo, Bocauna silua in testimonio est, quæ
prius omnimodis inculta erat, ac desertum. nunc autem ab Oriente
vsq. ad Occidentem, à Septentrione vsque ad Meridiem, ecclesiis Dei
& electis palmitibus monachorum impleuerunt.* At Buchoniæ no-
men ab antiquissimis acceptum, quantum est, retinuit posteri-
tas. Vsurpauit, vt in carmine, sic in sermone vitæ, quem citavi,
Candidus: *Monasterium in siluâ Buchoniæ constitutum, secus ri-
pam fluminis Fulde; ob cuius vicinitatem, hoc Monasterium, vsti-
to nomine Fulda nuncupatur; vbi martyr Christi Bonifacius, sacro
corpore requiescit.* Nec abit aliò Rudolphus, Fuldenis mona-
sterij & presbyter, & historiographus; qui, vt diutiùs lateret,
sanè non meruerat. Et commendant vocis vsum, quotquot ab
incunabulis huius loci in seram ætatem, Breuiaria Annalium,
quâ Francigenæ, quâ Germani scripsêre. Minùs expressit si-
gnatè, sed amicum tamen ostendens liberalibus disciplinis, &
habitatam sibi, Lupus monasterij Ferrariæ in Galliis Abbas,
Rhabani quondam discipulus. Hic ad Aluinum Senonen-
sem monachum, & alibi, *Saltum Germaniæ* vocat. Ipse verò
S. Bonifacius, epistolâ ad Zachariam Pontificem, *locum Silua-
ticum in eremo, vastissimæ solitudinis.* Verùm Pontificum Re-
gumque primæuæ tabulæ nimio opere nemus hoc extollunt. *Bu-
chonia vastam solitudinem Zacharias Papa, & Magnus Carolus,
Pipinus pater, Solitudinem Buchoniæ nuncupat.* Exordio diplo-
matis S. Bonifacio dati: *Pipinus rex Francorum, vir illustris, Bo-
nifacio Archiepiscopo, & legato Germaniæ, ab Apostolicâ Sede de-
lecto.*

lecto. Quia veneranda paternitas tua nostram excellentiam postulauit, pro monasterio, quod à te nouiter constructum est in solitudine Buchonia, iuxta flumen Fulda; in loco, quem beata memoria Carolomanus legitimâ donatione tibi concessit. Suffragantur Pontifices: & præcipuè Stephanus in diplomate, quo locum Sedi Romanæ subiicit; iuxtaque Dicecesanorum legibus exceptum, sancit.

At non antiquior tibi Buchoniæ, ais, perueris origo? scio ^{Buchonia remotior antiquitas.} ex Taciti Annalibus, & Romanis castris, præliis, expeditionibus, antiquitatem huc laudemque peti; sed, vt latebrosa hæc cuncta excutiant, inuentisque suis otiosi homines indulgeant, per me semper iis licebit: ego limites æui cogniti, & tritam eruditæ orbitam, non excessero. Quod si sua Claudio Ptolomæo toposia certa constaret; & prisca locorum symbola tanto flexu non euariassent; facilius quidem in publicum, geographicas suas coniecturas, scriptores nonnulli probarent. At res ea iam secus habet; cum illius etiam, qui hac in arte æuo nostro familiam duxit, sententiâ, ne decima quidem locorum pars apud Ptolomæum, germano suo situ, veraque regione certò describatur. Alioquin Romanis Buchonici nemoris extrema & peruia loca haud incomperta fuisse, ex præliis, quæ cum Arminio & Cattorum gente conseruere, non profus obscurum esse potest. Tacito quidem auctore, cum anno V. C. ^{Annal. lib. r.} D C C L X I I I. Germanicus Cæsar in Catos irrupit, primò ^{Taurus mons an Taurus, ubi} Castellum super vestigia paterni præsidij in monte Tauno posuit. Hinc munitis viis & fluminibus, rapuit exercitum in penetralia Cattorum, quibus adèd improuisus aduenit, vt, quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit; inuentus flumen Adranam nando transmiserit. Hic Taurus, vel, vt alij malint, Taurus ^{Tacit. Lipsij Annal. r. & 12. B. Rhenanus Ortelij Geograph.} mons, occurrit; cuius situm, etsi veteres non præfiniunt accuratè, Hassorum tamen recentiores, in Cattimelibocis ostendunt, seu in inferiore comitatu *Catzenellebogensem*; quo loco nemorosis in iugis Caroli Magni ætate Einrichiæ pagus, seu Henrichiæ dictus saltus, se latè diffundebat, & Francofurtum etiam adibat. Obuersus igitur mons hic præfidiis & statiuis Romanorum, quæ in Germaniæ citerioris limite vigilabant. In eo Drusus castellum habuit, quod potuit faciliè, contrà Mogontiaci obiacentibus legionum præfidiis. Atque vt propius ^{Drusi castellum in Tauno.}

Broueri
Antiquitate
Fuldenses.

STV

9

Adranas flu.
Edera.

Fulde auxi-
liaris.

* Phagorum
fortè nomen
posuit Pro-
lom.
Drusi tro-
phæa Prolom-
mao quæ?

Situs oppidi
Fagorum.
Φαγος & Φά-
γηα Eusta-
thio sagù
consiſta loca.

S. Bonifacij
manſiones.

VVinefriden
oppidum à
S. Bonifacio,
qui VVinfridi-
us: alij com-
miniscuntur
ſonare VVan-
frid, quando
pax?
Borſta ma-
gna & par-
ua.

Buriburgum,
ex H. ſſia &
Fuldens. ec-
cleſ. Chroni-
cù.

accedam, flumen Adranam, quod Tacitus appellat, Edera iam est, quæ Fuldæ cognata, ipsius transfusione, Visurgin subit, vbi priùs tamen Fritillaria & Feldtbergo salutatis, se Fulde miscuit. Ex quorum certè locorum affinitate, etsi non conspicuæ veritatis argumenta, multas tamen probæ notæ coniecturas ducere liceat, Romanos hoc noscuisse solum. Vnde nec spreuerim vt leues, aut damnauerim vt imperitos, qui ex Ptolomæi vestigiis, montium fluminumq. respectu, incolis Buchoniæ* Pheugarum nomen attribuunt; quiq. ad caput Visurgis, vbi Fulda & Werra cornua minuunt, Drusi trophæa collocant. Etenim quod dixi, Fagorum oppidum huius ditionis non obscurum, Ptolomæi Φαγος, aut quod huic affine, Φαγών commodè refert; cuius collocatio ab Appiano & Irenico, licet ad vltiora Halberstædium vsque traiciatur, situ tamen & dimensione locorum vsquequaque non compertis, antetulerim equidem recentiorem chorographiam, qui supra Trophæa Drusi, Pheugarum ad Meridiem, describunt, vbi Werra Visurgin appetit, & apud Fagium oppidum ponte transitur. Verùm longè clariora sancti Bonifacij trophæa tenemus, quæ cælestes ipsi victoriæ, quàm quæ Druso infames cladibus aquilæ, pepererunt. Monstramus illa Thuringiam versus, apud Werram amnem; & in Mattiacis Cattisq. intra Fuldæ ac Adranæ mesopotamiam. In Werræ vltiore ripâ, VVinefridi, sic prisca nominarunt, oppidum est, vbi traditur S. Bonifacius plerumque domicilium habuisse, antequam Moguntiaci capta sedes. Hinc in eiusdem amnis tractu, Brustlohsum maius minusq. Illud antiquissima ecclesia S. Bonifacij memoriâ celebre, Fuldensi monasterio olim paruit, hodieq. illic sacerdotia confert Abbas Fuldensis, etsi parum secundo religionis cursu. Et, vt notiora aliisq. inuestigata præteream; apud Ederam Fritillaria ciuitas, solo fructifero planoq. conspicitur. Hic Bonifacij studio ductuq. sanctus VVigbertus, Albuinus seu Vitta, Megingozus aliq. Apostolici viri, & Præsules egregij complures, adoleuere. Iuxta in excelsio monte, Buriburgum, vetus Episcopi Sedes stabat, cuius hodieque ruinas illic monstrant. Obseruo posteriore item ætate, Buriburgi castellum, cum stirpe quæ infedit, illamet regione, apud Fridtziariam reponi. Ceterùm

VVig-

VVigbertus, tumultu Saxonico, hinc Buriburgum translatus, inde non magno itineris interuallò Hersfeldiam venit: quæ tunc ecclesia Herolfesfeldica regione, apud Fuldam amnem à Sturmio inchoata, & mox à Lullo suscepta fuit. Hinc inter Fuldam & Hunam amnes, sæpè sancta, sæpè à Bonifacio illustrata Michaëlis Archangeli memoria occurrit. Loco nomen est Michelsrumich. vbi, fama tenet, Sanctum, suarum precum & orationum habuisse stationem. Et Hora pagus, quò item oratum iit, & Episcopi mons, in quo resedit, & non procul inde fons, quo sitim leuauit, in conspectu ciuitatis cernuntur.

Lupus Sezuar. c. 13. & 24. S. Wigbertus. Hersfeldia.

Michelsrumich, al Michelsrumich, statio & quies apud D. Michaëlis. Mons, fons, orationis locus.

CAPVT II.

Buchonia veteris situs & regio.

NOMEN, & quidquid eius relictum ex notitiâ priscâ, tenemus; regio quidni iam ipsa peruestigetur? Hanc Buchonia nouâ voce, ceu vmbonem describunt in orbiculari clypeo; & mediam, aiunt, iungere sibi à Septentrione Hassiam; à Meridie Franconiam; ab Occasu VVederauiam, & Hanouia comitatum; ab Oriente, Saxoniam & Thuringiam; ditone ac principatu vtiq; ab iis discriminatam. Sed antiquiora nos rimamur: & Francicâ Thuringicâque gente vtrimque circumiectâ, inquirimus; vtri horum adscribendi, Thuringis, an Francis, antiqui nemoris accolæ? Enimuerò, vt interioris saltus cultum omittam, serò forsan interlucati, extrema siluarum, & vallium riuorûmque opportuniore, finitimis in seffa, non tradam ambiguus. Et argumento sunt in S. Sturmî vitâ, tum Saxonum latibula & recessus; tum frequentes hominum conuentus, Francorum hîc imperio & legibus vicatim habiti, ritu pagorum veterum. Cuius generis passim in Germaniâ, Rheni Mosellæque tractu, olim *Gouuas* appellatas, siue *Γαΐαε*, id est, sola culta terrarum, nimium quàm notum est. Sanè hac regione locorum, inter prima, monasterio Fuldeni à rege Pipino donum obuēnit, vicus Omeneftadius in pago Moinigouwe; ceu Mœni fluminis agrum dicerent. quippe Mœnum inuenias, veteri perpetuâ Reginonis & coætaneorum scripturâ, *Mohin*,

Buchonia, seu Buchonia situs.

Hanouia comitatus Hanorû; qui populi trans Rhenum celebres in Kirchana & Zigebrina &c. famam retinent.

Pagi. Gouua.

Omenestade. Moinigouwe. M. S. Prumienli.

A 3

aut

Broweri
Antiquitate
Euidentes.

STV
9

Moenus flu.
Mehin, &
Moin.

Pagus Au-
stria, seu
Francia O-
rientalis.

* fluitans

Castellum in
aduersâ ripâ
Moguntia-
censi.

Pons Rheni
vetus.

Moguntia à
Mogoin, seu
Mohin flum.
Hamelun-
burg veteres,
seu Hamel-
burgum ve-
galis villa.

Salogovv pa-
go Francico.
Moini hospes
Sala flu. di-
uersus à Sa-
xonico.

Saleck arx.
Grabfeldia
pagus.

* Iul. Fronti-
nus de Co-
lon. & agro-
rum diuis.

Buchonia in-
cola Franci-
ne, an Thu-
ringit

Regionū par-
titio alia na-
turalis, alia
ciuilis.
Lib. 4. Geo-
graph.

aut aspiratione demptâ *Moin* nūcupatum. Hinc Martyrologio S. Notheri, qui vixit anno salutis DCCC LXX. S. Kiliani certamen notatur. In pago *Austria*; id est nouæ *Francia* castro; imò ciuitate, vt Teutonico nomine prodit *Virzburg*, iuxta *Moin* fluum sitâ. Quò Candidus etiam spectat; vbi *Hailstol* clarissimi *Moguntinensis* Archiepiscopi & *Aigilis* Abbatis congressum describit:

Post hæc inde means, socium comitante cateruâ,

Iste pater latum gressum direxit ad urbem,

Quondam opulentam opibus, opere constructa vetusto

Apparet quæ; namque super glacialis aquâ

Ripam Rheni, in quem fluitat turgentibus vndis;

Nam parte ex aliâ, castrum, quâ cernitur ingens

Haud procul à ponte sursum, quem sospite regno

Olim rex Carolus fecit, prolabitur amnis

Mogoin, ex quo, vt fama sonat Moguntia dicta est.

Neque incelebre *Hamelburgum* *Franconia* iam finitimum oppidum, tunc latè diffusum regale prædium, quod à *Pipino* prius donatum, *Carolus* filius paternæ liberalitati, cum vectigalibus ac fundis accensuit, ipseque in pago *Salogovv* super fluuio *Salâ* situm, memorat; à cuius riui lapsu, arx principum *Fuldensium* *Saleca* fert nomen; vt angulo fluuij *Salæ* cognomen dari, sentias. Eodem pertinet *Grabfeldia* pagus in *Buchonia* veteris meditullio, à crebris fortè conuallium anfractibus, ceu foueis, cauas *Romani* vocabant, arreptâ voce. Arguunt igitur & hisce locis interuenisse cultorum quoque frequentiam, seu à nato *Francis* hîc imperio, seu à *Thuringorum* dominatu altiùs exordio repetito, pagorum modus & incolæ. Sed hoc mortalium genus, quod saltui interius, nec longi tractus propinquum amni *Fuldæ*, *Francis*, an *Thuringis* adscribas, distrahimur ancipites. Ducit huc veterum fides, annumerari certius *Francis*; qui inde iam à *Clodouei* expeditionibus, eiusque liberis, hac transitum, & aditus in *Thuringiam* habuere; & quod *Merouingis* regibus fixum inuenere *Carolingi*, eodem iure situque ab ipsis, probabile, venisse ad posteros.

Scitum apud *Geographos*, aliter regiones ex gentium incolatu & naturâ, quod *Strabo* dixit, φυσικῶς ἢ ἐθνικῶς, aliter à re-

rum dominis aut principibus, ciuilitate distrahi distribuique.

Nam

Nam vt Buchoniam Thuringicæ conditionis antiquitus extitisse, facile persuaserim eruditus; ita à Francis victoribus inde auocatam, accepisse nomen & leges huius gentis, abundè testari licet. Sæculo certè ab ortu Christi Domini quinto, Clodoueo iam tum Galliarum potente, Buchoniam regibus eius gentis notam & expeditam, locuples testis est Gregorius Turonensis. Nam Sigebertum Agrippinensium regulum, Clodouei propinquum, dum filij insidias, traiecto Rheno, longè declinat, in huius se luci opaca abstrusum iisse, narrat; ibique placido somno in tentorio defungenti, superuenisse à Cloderico filio percussores, qui exanimatum æterno somno mergerent. Idem Francorum Orientalium sedes, quoad suâ ætate retrò meminisse licuit, inuestigans, ponit eas iuxta pagos & ciuitates in confinio Thuringiæ; vetusque castrum Dispargum in limite Thoringorum, Clodioni assignat nobilissimo Francorum regi: vt vtrisque saltum fuisse interiectum, planissimè conspiceres. Et verò S. Bonifacius, occasione promptus Evangelij propagandi in Saxones, hac potiùs regione locorum sedendum sibi suisque duxit, Francorum armis partâ securitate. Vnde & Fritislaria plurimùm ei adita, Herolfesfeldia quoque tentata, excursu Moguntia facta, quæ sedes metropolis tunc Franciæ Orientalis. Plus etiam dixisse videbor, vbi stabilimenta subiecerim Orationi, quæ Francos ipsos Fuldæ facit accolas. Carolomanni itaque & Pipini fundatorum litteris, ipsiusque magni Caroli diplomate munifico, quo congregationi nascenti copiam tribuit, ex suo corpore legendi Abbatem, dicitur *monasterium Fuldense constructum in pago Grabfeldico*. at pagus is Francici iuris index, amnicus extitit; & more gentis, agrorum pabulique certo limite, intra Buchoniam, cohibitus. Sed & vsurpatio nominis in Franciæ Orientalis regionem quamdam abiit, cuius auorum adhuc ætate tam clara fuit memoria, vt in Indice ecclesiarum, quas præpositus Ecclesiæ S. Kiliani Wirzburgensis moderari, aut distribuere consuevit, ad discrimen alterius, Eisfeldica parochia nominetur, in Grapfeldiæ tractu sita. Quo faciliùs conterenda vulgarium scriptorum vanitas, nescio quas fabulas hîc de Noctuarum antris, ac spelæis mustificantium, in quæ D. Bonifacius coloniam hanc suam deduxerit.

Lib. 2. histor.
Franc. c. 40.

Lib. 2. c. 9.

Dispargum.
adi Ortelij
Synon. in
Afciburgio
coniectura
mera.

Etymon pro-
babile Diets
Purgus vel
Eurgus.

Francos cen-
seri à primâ
origine mo-
nasterij.

Grabfeldia
pagus Fran-
cici iuris.

Nicol. Serar.
notat ad epi-
stol. 128. Ko-
ningshouein
eâ ponit.

Eysfeldt im
Grapfeldt.

Browzeri
Antiquitate.
Fuldenses.

STV
9

*Monasteriū
in querceto
conditum.
Eichenloch
Quercilocus.*

*Tacit. Ger-
mania.*

*Epistola 28.
S. Bonifacij.*

*Fulda Fran-
cia Orientali
assignata.*

*In opere
Rhabani de
S. Cruce.*

*Rhabanus
Fuldensis
Francus.*

*Fulda hic
urbs per pro-
leptin.*

*Fulda, seu
Buchonia
quomodo
Thuringia
annumerata*

*Bipartita
diœcesis ec-
clesiæ Ful-
denfis.*

rit. Et Georgij Vvicelij veteres libri meritò præferuntur, qui in huius pagi amplitudine, locum, quo S. Bonifacius monasterij fundamenta iecit, antiquitus à quercubus volunt habuisse nomen, quæ fagis intermixtæ, vt amœnitate suâ ad ripam in plano positæ aduenas inuitabant, ita fortè gentilium quoque superstitioni seruibant; quibus quercus & robora numinis instar fuisse, protrita est obseruatio. Habemus igitur & pagi frequentiam à Francis descripti habitati quæ; cuius & incolas, vt in Germaniæ prouinciis haud incelebres, & Gregorij Papæ rescriptum, & vitæ S. Bonifacij memoria retinet. Sed præter hîc quoque Rudolphus gnarus antiquitatis, & variarum artium: qui in Rhabani actis, quæ iam damus, vbi ab Fuldensis monasterij incunabulis narrationem orditur, *In ea parte Germaniæ, inquit, quam Franci, qui dicuntur Orientales, inhabitant, locus est ex nomine vicini fluminis, Fulda vocatus, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum Buchonia appellatur.* Rudolpho consensu respondet Alcuinus Flaccus, huius regionis frequens inquilinus & habitator, etiam loci post funera adamati: qui in versiculis, quibus Acrosticha Rhabani commendat, de hoc alumno discipulo quæ suo canit:

*Ipse quidem Francus genere est: atque incola siluæ
Buchoniæ.*

Et ne genitale solum longiùs proferres, Rhabanus sibi met parentans, ait:

*Urbe quidem genitus sum, & sacro fonte renatus
In Fulda.*

Quod igitur Marianus, Sigebertus, aut recentiores alij, in Thuringiâ scribunt sedem hanc inchoatam, id seu pro loci naturâ, vetustatis longè diffitè respectu, seu potiùs ex vsu suorum temporum, facere credimus, cum Franciæ mutatis iam tum finibus, Thuringorum ditio longè celebrior antestaret: id, quod ex Lamberti chronologi monumentis clarè perspicitur. Hinc ad eò antiquitus orta illa diœcesium distributio, vt quod in Thuringos patescit trans annè, Moguntinam, quod in Franciam, Orientem versus, Wirceburgensem episcopen spectaret. Angustâ quoque riuus intercapedine, hinc loca videas cisamnenfia Herbipolensi; inde alia ex aduersum Moguntinæ olim diœcesi cõtributa,

CAPVT III.

Primordia fundati conditiq; monasterij.

IN origine vestigandâ , primùm temporis habere rationem cupimus ; hanc ex S. Bonifacij actis cùm indagamus , inobseruabilis occurrit temporum quidam labyrinthus. S. Ludgerus in Gregorio certum facit , D. Bonifacium priusquam Thuringos & Hassos Româ reuersus serio excoleret (nam adiuisse prius , nec ait , nec it inficias) tredecim ipsos annos in Australi regione Frisiæ , iuxta lacum Almarum , trinis consedisse locis : septem apud Wyrdam in Rheni fluuij ripâ ; tribus in Hattin-ghemo iuxta amnem Fhetam ; totidem in Felisâ , propè à paganis . Hinc per Treueros adiuisse Orientales Francorum regiones , ad Hassos & Thuringos ; & mox animarum spoliis diuitem , Carolo Martello innotuisse , tricis haud exiguis ab æmulâ pseudodoctorum & adulatorum gente obiectis . Nec valde discors his S. Willibaldus , qui ex itinere Romano , Iustratis Boiariis , Thuringiam adiuisse scribit , sed morte Ratbodi compertâ , in Fresonum regionem reflexisse , quam olim Dorestato & Traiecto tenus , primo item suo ex Britannia aduentu perlustrarat . Quæ certè narratio , quantopere distet à vitâ S. Bonifacij vulgarâ , manifestum est ; quum triennium modò inter Friscam commorationem , & in Thuringos aduentum interiicit . Quare , qui Surianam , id est , Othloni Fuldenfis monachi historiam sequuntur , S. Bonifacium ab anno vndeugesimo in vigesimum quartum supra septingentesimum , aut paulò secus , ex Frisiâ in Thuringiam , & Caroli regis notitiam , educunt . Huius controuersie quidquid est ; nam auctoritas S. Ludgeri , & vitæ Bonifacianæ commentarius , causæ dictione inter se certabunt ; nos temporum epocham tenemus , minimè dubitabilem , freti maiorum litteris & publicis scriptorum monumentis . Decennio etenim prius , quàm martyrio diem finiit Bonifacius , Fuldæ domicilium posuit , monastice colendæ . Cuius quidem sententiæ fidem amplectuntur publici scriptores , & omnium Annalium littere , quæ annum signant conditi Fuldenfis

B

mona-

S. Bonifacij in Thuringiam aduentus.

Almarum s. Willibaldo. Elmere, frigaum Frisia.

In vitâ S. Bonifacij c. 4. 5. 6. Antiqu. lect. Tom. 4.

Fuldense monasterium, quando conditum.

Rhegino, Marianus, MS Herfeld. Fuld. Contractus.

Broweri
Antiquitate
Fuldenfes.

STV
9

monasterij, septingentesimum quadragesimum quartum ab ortu Christi. Palmam hinc præfert domesticus historicus, Rudolphus: *Monasterium constituit S. Bonifacius monachorum, anno ante passionem suam decimo; qui fuit ab incarnatione Dominicâ, quartus & quadragesimus & septingentesimus annus.* Quo nihil dici potuit rotundius. Passum enim, consensus est, anno DCCLV.

*S. Bonifacius
quando pas-
sus.*

in Iunio; quibus annis si decadem eximas, profus exsiliet numerus antea positus. Neque interest plurimum, biennio citius à Sigeberto, vel seriùs ab aliis, originem hanc litteris commendari; cum & Marianus temporibus his fundari cœptum, alij vetustiores libri inchoatum Fuldæ monasterium dumtaxat, ut de amplissimâ re & in maius exaugendâ, infinite loquantur. Sanè constituti stabilitique loci exordia, quadragesimus quartus supra septingentesimum annus occupat. Quibus autem occasionibus, & per quos tam nobilis disciplinæ famæque moles exsurgere, mediâ solitudine cœperit, dignum est ut iam exequar. Assidua aduersus finitimos Saxones hinc Franco, Francique clientibus Thuringis & Hassis, bellorum erant certamina: illis religionem & numina insitâ leuitate fallentibus, his ob Christianæ fidei non nimium iactas firmè radices, in obsequium haud promptissimè accinctis. Altissimæ itaque prouidentia duces, Carolomannus & Pipinus, victoriam in Christianâ pietate quàm armis sibi spondentes certiorein, existimabant populos tot annis aduersus Francorum imperium contumaces, in obsequio tunc demum sibi certò futuros, ubi priùs eos Christi iugo quàm imperio suo subiugassent. Nam principatum illum, egregiis nixum radicibus, & præclare stabilitum nouerant, quem Christi religio, & ab ipso inspirata vera pietas, fundasset. Huic sapientiæ facem prælucebat Bonifacius, qui

*Caroloman-
no & Pipino
fundatori-
bus, qua mē?*

excelsâ potestate, fama que virtutis Carolum parentem iam pridem ceperat, commendatione Gregorij Pontificis; Apostoli partes zelumque præclare hisce regionibus functus. Is, quâ religionis incremento, quâ superstitionum abolitione, iam longum in Thuringiâ Franciâque vicinâ, progressus erat. Et monasticen, quam in Angliâ, vnde ortus, à pueris in Ventanâ diœcesi coluerat, item in horridâ hac regione excultum ibat. Ergo gymnasium animo exstructum habebat, ex quo stans

*S. Bonifacij
consilium in
Fuld. monast.
condendo.*

virtu-

virtutum auctibus, milites Christianos educeret; quorum operâ, & gentilitatis opes profligaret, & finitimam barbariem, asperitate morum edomitâ, ad sanctioris vitæ studium adduceret. Huc priusquam ex Britannia suppetias & auxilia posceret, primo itinere Româ, ut interpretor, rediens, per Boiariorum fines inde nimirum sobolem seposuit nobili gignendo monachorum armento. Huic prænuit inde beatus Sturmus; quem S. Bonifacius admodum adolescentem Noricâ prouinciâ, siue Boiariorum, ut vsus tunc habuit loquentium, Christianis & nobilibus ortum parentibus, in hæc primùm loca perduxit; & Fritilariæ in monasterij ludo, accuratè ab VVigberto erudiendum curauit. Porro VVigbertus Anglosaxo, clarâ item maiorum stirpe, laborum atque egregiorum operum se socium iam pridem Bonifacio iunxerat; illumque Bonifacius Frideflariensi monasterio Abbatem præfecit, quando ipse in Geuilebi locum, Moguntinam sedem Archiepiscopus obtinuit. Sic enim Lupus Seruatus in editâ nuper Moguntia S. VVieberti vitâ: *Neque multo pòst (Bonifacius) ad amplissimum pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci diuinâ gratiâ prouectus, VVigbertum sacerdotem secundi ordinis, cœnobio suo, cui nomen est gentili Germanorum linguâ Friteflar, magistrum præfecit; uti monastice illic religionis normam statumque componeret.* Vbi nolim præteruolet, quòd VVigbertus, ut de Claudiano Viennensi scribit Sidonius,

Antistes fuit ordine in secundo.

Quid enim id aliud, quàm sub primi ordinis ductore Bonifacio, Cathedrali episcopo, Vicarium & Coëpiscopū, seu Archidiaconum quemdam extitisse VVigbertum? cuiusmodi secundos, & secundi ordinis sacerdotes veteribus appellatos, rectè obseruauit Sidonij interpretes. At enim Bonifacium iniisse Moguntinam episcopem, quando celebrem illam, Carolomanni auspiciis, Germaniæ Synodum habuit, consensus auctorum est. Hac quippe Synodo Clemens & Adalbertus hæretici damnati, & Gewiliebus cædis reus, Episcopatu habitus indignus. Huic autem Synodo, quando ob conuentuum & actorum varietatem satis hæc res implicata manet, Othlonus Fuldenfis & Lambertus Hersfeldius, ambo non ob

B. Sturmus
S. Bonifacio
educatur.

Frideflarie,
aut Fritilari,
monasteriū.
Vite S. Wig-
berti c. 23. 4.
s. v. seq.

Surian. edit.
Gevuilionis.

Cap. 5.

Ioan. Sauaro
ad lib. v. epi-
istolâ xi.
Othlonus
lib. 1. vitæ
Lambert.
Chron. Adi-
tamen Ni-
col. Serar.
Magunt rer.
lib. 1. à notat.
31. & seq. in
vitâ S. Boni-
facij.
Synodus ma-
gna German.

S. Bonifacij
epistol. lib.
epist. 78. sub-
icitur frag-
mentū Con-
cilij Carolo-
mannici, an-
no 742. vn-
decimo Ka-
lend. Maij
habiti.

Friteflariense
Seminarium.

Herolfesfel-
dia, & Herf-
feldensis Ab-
batia origo.

Friteflariense
monachi
Germania
Apostoli.
Baron. Tom.
9. in an. 724.
& in editis
nuper Mo-
gunt. ep. 14.
Actione &
Theoria am-
bidextri.
De auport-
podsiois vel
ambidextris
Cassian col-
lat. vi. cap. x.
Hilaie cap. 18.

Fulda Sedes
conuersionis
gentium. &
quies S. Bo-
nifacij.

Buchonia fi-
nitimi populi
à S. Bonifacio
conuersi vel
instituti.

seuri scriptores, probabilius dant quadragesimum secundum annum supra septingentesimum, quàm alij quadragesimum quartum, meo quidem sensu: hoc etenim Carolomannus, voti damnatus, & pœnitentiam regni confessus, abdicationem sæculi & Imperij meditabatur, vt Regino, Contractus, & egregij manuscripti, annotarunt. Eaque re, qui in posteros annos hæc producunt acta, haud scio, quàm pro temporum calculis aptè & conuenienter ea distribuunt. Porrò, vt ad Wigbertum & Friteflariensem monasticen reuertar, apparet quidem, ipsis aditæ Thuringiæ & Saxonix primordiis, Bonifacium istic habuisse pietatis & vitæ seuerioris officinam. Nam, vti litteræ domesticæ tradunt, primi inde excursus in Herolfesfeldiam à Sturmio sociisque facti: qui prænobili Abbatix Hersfeldienfi prius originem quoque dedit, quàm Bonifacij iussu Fuldæ recessus attentasset. Itaque nemo negauerit, à primâ Thuringorum & Hassorum conuersione, Bonifacium Friteflariæ discipulos habuisse, eosque ambidextros, qui dum ipse, vt quâdam in epistolâ ad Eadburgam Abbatissam de se loquitur, *exsul Germanicus tenebrosos Germanicarum gentium lustrat angulos*, geminis velut additis alarum talaribus, iam manus porrigerent auxiliares in errorum freto miserè fluctuantibus; iam ipsi solitudinis adminiculo refugi, mentem caelestibus, quibus insueti, denuò redderent: Angeli verè veloces, qui

— pedibus talaria vincti

*Aurea, sublimes alis, siue æquora supra,
Seu calum rapido pariter cum flamine currunt.*

Quod institutum vitæ tenuisse S. Bonifacium iuxtà ac eius discipulos, ex iis quæ loco suo de B. Sturmione litteris mandabimus, manifestum fiet. Nec ipse quidem filuit Bonifacius in epistolâ ad Zachariam, vbi Fuldam sibi lectam, tamquam speculam, ait, & arcem religionis propagandæ. *Hunc enim locum per viros religiosos & Deum timentes, maximè Carolomannum principem Francorum, iusto se acquisisse labore, & in honore S. Saluatoris dedicasse. Quo in loco Zachariæ consensu, proposuisse aliquantulum, vel paucis diebus fessum senectute corpus requiescendo recuperare, & post mortem iacere. Quatuor enim populos, quibus Verbum Christi annuntiarit, hîc circum habitare: puta Francos, Thuringos, Saxo-*
nes,

nes, & Hassos. Porrò initium Hersfeldensis monasterij, probæ notæ scriptores, atque ipse Lambertus, ad annum reuocant DCXXXVI. quo tempore Sturmio, iam maturus virtute Fritellariam egressus, quæ in Septentrione Thrafciam versus milibus triginta circiter abest Herolfesfeldiâ, vastam hanc eremum, & paganorum deserta, pugil inuictus laceflebat. Hinc tandem Bonifacij iussu in Italiam profectus, disciplinam Cassinensium hausit, quorum institutis expolitus, inde in hoc Fuldenfi saltu, plenum virtutis opus aggressus est. Meminit horum ita Rudolphus: *Videns vir beatissimus Bonifacius, ecclesiam Dei crescere, & certantibus studiis, ad vota perfectionis accendi: duplicem viam ad profectum religionis instituens, monasteria construere cepit; vt ad fidem Catholicam populi non tam ecclesiasticâ gratiâ, quàm monachorum & virginum congregationibus, raperentur.* Habent ergo nostri Germani consilij rationem, quam totius gentis Apostolus secutus est, in monasteriorum cõditione: & adhuc obrudi sibi patientur, monasteriorum nõ alium antiquitus Germaniam vsum sciuisse, quàm puerilis etatis in liberalibus disciplinis institutionem? Pergit verò Rudolphus: *Volens ergo vtriusque professionis ordinem regulariter obseruari, idoneum vtrique magistrum studuit adipisci; misitque in Cassinum montem Sturmin discipulum suum, virum genere & moribus nobilem, vt in monasterio, quod B. Pater Benedictus instituit, disciplinam regularem, & vitam moresque monasticos agnosceret, pastorque futurus, discipulus fieret: atque in sua subiectione disceret, quomodo alius præesse deberet.* Addit hinc, pari studio, ab vltimâ exciuisse Britannîâ Liobam, aliasque præclaris dotibus & mirificâ sanctitate virgines; quas sanctimonialium cœtui præficeret. Non dissimulauit item, parens instituti Bonifacius, prisçæ disciplinæ seueritatem: quo, Deus bone, viuendi rigore, si sæculi nostri mores huic speculo opponimus? Nam ad Zachariam scribens, in hac vastissimâ solitudine, mediõque nationum, quas Euangelij luce collustraret, monasterium construere, monachosque constituere, ait, sibi decretum sub regulâ S. Patris Benedicti viuentes; viros strictæ abstinentiæ, absque carne & vino; absque sicerâ & seruis; proprio manuum suarum labore contentos. Quibus ex rebus planum fit, ex antè præparato, Bonifacium inchoasse monasterij Fuldenfis

B. Sturmio ad Cassinense monasterium mittitur in Italiam.

Sur. 28. Septemb. c. 10. vitæ S. Liobæ.

Monasteria antiqua, arces quadam religionis propagandæ potius, quàm ludi.

S. Lioba vel Liobgutha sanctimonialium in Buchoniâ princeps.

Monastica Bonifaciana rigor.

Brevieri
Antiquitate
Fuldenses.

STV
9

exordia: & Sturmin non contentus erudiisse in Frideflariensis cœnobij contubernio, ipsos voluit monasticæ & lustrare & degustare fontes. Id quod tamen historia vitæ vulgata, anno constituti monasterij quarto accidisse tradit; id est, quadragesimo octauo sæculi septimi à Christo nascente. Suspicio me quoque sollicitat, epistolam illam, quam Cardinalis Baronius ad annum D C C X I X. ex manuscriptis adtexit ceu à S. Bonifacio ad monachos, quos in Angliâ reliquerat, datam; potius esse missam ad congregationem Frideflariensem ab ipso nuper institutam: quandoquidem præter Wigbertum, & ibi Sturmionis & Meginonis mentio fit. * Meginonem verò socium B. Wigberti, agnoscunt vitæ monumenta: sicut in clericis S. Bonifacij numerantur, qui incundum cum Adelberto hæretico de religione certamen in Germaniâ, dissuadebant, Lullus, Meginozus, Sturmio.

Epist. 17. inter editas.

Frideflariensis cœtus viri illustres. Meginozus, & Meginozus idē. * Megino Vita lib. c. 5.

CAPVT IV.

Monasterij locus & regio ex fundatione monstrata.

ATQVE hæ sunt antegressæ monasterij Fuldensis incunabula rerum occasiones. Consummando negotio auctores extitère Carolomannus princeps, idem Pipini frater, Martelli filius, & magni Caroli patruus; nec non Zacharias Pontifex origine Græcus, vir, vt Anastasius ait, *mitissimus atque suavis, omniq. bonitate ornatus.* Carolomannum Bonifacius non Christianæ modò vitæ præceptis imbuerat, sed philosophari iam tum quoque docuerat; vnde ad omnia inchoatę religionis opera non promptum magis quàm sibi obnoxium expertus, monasticæ rei patronum excellentem habuit. Hinc media inter arma, bellorumq.ue motus, plus scilicet in seruorum Dei precibus, quàm militum suorum dextris, ponebat ille præsidij. Iam verò Carolomanno, per Thuringos & Orientales Francos, ob motus Saxonicos, non infrequens iter erat, vt ex facili, roganti Bonifacio locū & sedes apud Fuldam concederet. Fecit itaque, vt in Grabfeldensi pago fundum & possessiones, cum agrorum mensurâ, certisq. terminis liberaliter attribueret, eâ propè dona-

In Pontif. actis. Carolomannus à S. Bonifacio institutus.

Othlonus, & Sur. lib. I. vitæ Bonifacij c. 36. Religione quàm armis fortior.

Fuldensem fundum consecrat.

donationis sententiâ, quam in harum tabularum sanctione, Pipinus frater, interuallo repetiit; publiceque iam passim legitur. Et quia immorari his, propositi non est nostri; promam ex Othlono Fuldensi presbytero & monacho, qui primus post S. Willibaldum, rogantibus huius loci cœnobitis, accuratiùs vitam S. Bonifacij exposuit, illud caput, quo, libro secundo, Fuldensis monasterij originem attingit:

Princeps Carolomannus postquam omnia Christiane religionis iura, iuxta S. Bonifacij consilium correxit; illius etiam vota, in monasterio Fuldensi nouiter constructo, impleuit. Nam, cum Abbas Sturm, illum locum, ubi nunc situm est idem monasterium, cum fratribus quibusdam incolere cœpisset; eiusdemque loci qualitatem S. Bonifacio denuntians, satis laudauisset: tunc ille ad Carolomannum pergens, suppliciter obsecrauit eum, dicens: Perpetuâ remuneratione tuâ omnipotentem Deum exoro, si mihi succurrere dignaris, ut in Orientali regno tuo monasterium construere, monasticamque vitam instituire possim. Habemus enim in solitudine quæ Bochochia nuncupatur, iuxta flumen qui dicitur Fulda, locum satis aptum famulantibus Deo repletum, qui ad vestram pertinet ditionem. Quem scilicet locum à pietate vestrâ nobis concedi petimus; quatenus in hoc Christo seruire queamus. Quo audito Carolomannus, nutu Dei, gauisus est; & conuocans omnes palatii sui milites, petitionem Episcopi eis intimaui; atque coram eis locum postulatum tradidit Episcopo, dicens: Locum igitur quem petis, & quem iuxta ripam fluminis Fulde situm asseris, totum, quidquid in hoc sub meâ potestate consistit, ab hodiernâ die in ius Domini trado; ita ut ab illo loco undique, ab Oriente scilicet & Occidente, à Septentrione & Meridie, marca per tria millia passuum tendatur. Hac itaque traditione factâ, misit etiam nuntios, qui omnes nobiles in regione Grabfeldt habitantes congregarent, eosque suppliciter roga-
rent, ut omnes qui infra marcam supra nominatam aliquid proprietatis haberent, facerent, quæ & Princeps fecisset, tradens videlicet in obsequium Domini, monasterijque à S. Bonifacio construendi. Cumque à nuntiis præsignati omnes fuissent congregati, Principisque petitionem cognouissent, mox cum omni deuotione quidquid proprietatis ibidem habuerunt, Deo, sanctoque Bonifacio, nec non Abbati venerando Sturm, possidendum tradiderunt. Ut autem hæc traditio in perpetuum corroborata permaneret, Carolomannus, cuius instinctu hæc

Fuldensis monasterij fundatio.

Carolomanni assensus.

Marca quadrupartita.

Grabfeldie nobiles suo quoque Deo consecrant. Meminit Gregorius III. in epistola suâ optimatû Grabfeldie, quæ late patuit.

Broweri
Antiquitate
Fuldenses.
STV
9

hæc omnia agebantur, iussit chartam suæ traditionis scribi, quam ipse sigillo proprio firmare studuit.

Illustrandæ verò huic donationi, plurimum faciet, vt opinor, scheda insigni vetustate collucens, quæ in huius ecclesiæ monumentis extat. In hac, etsi ex lege limitum, decumanus & cardo ad iugerationis modum expressi non sint, accurata tamen finium rectora, pro situ loci describitur per riparum cursus, cauas, montium iuga & riuos finales, more veterum.

Sext. Iul.
Frontin. de
Coloniis
lib. 1.

Chartula S. BONIFACII de finibus & terminis
FULDENSIS monasterij.

BONIFACIUS legatus Germanicus S. Romanae Ecclesiæ viris
religiosis, ac Dominum timentibus in regno Francorum consti-
tutus. Non incognitum esse reor pluribus, qualiter Carolus mannus, vir
illustis, qui in regno Francorum simul cum germano suo Pipino do-
minatur, locum in Buchoniâ siluâ, aptum ad monasterium constru-
endum, nobis concessit; & perpetualiter seruis Domini condonauit. Ideo
placuit nobis, vt eundem locum, qualiter certis terminis consistit, ad-
notemus; & idoneis testibus, qui in prædicti Principis traditione &
vestitione ipsius loci affuerunt, subter firmemus. Est ergo terminus
ecclesiæ & monasterij S. Saluatoris, quod situm est in littore fluminis
Fuldæ; primùm in Orientali plagâ, fons riuui, qui vocatur Crumben-
bach: & sic vadit per illum riuum, vsquequò intrat in Australem
Hunam. Inde transit in collem Leohungorv, qui à quibusdam dicitur
Cuffiso; & sic vadit vsque ad introitum Vthinabache, in alteram
Hunam. Inde transit in caput riuui, qui vocatur Rodenbach; inde in ca-
put VVolfesbache; & sic in riuum eius, vsque quò intrat in Biber-
aha; & per littus illius deorsum, vsque in ostia Larbrunnen: inde va-
dit ad locum, vbi alter Crumbenbach intret in Treisbach: & sic sur-
sum per riuum Crumbenbache, vsque in caput eius. Inde transit in
summitatem Rosberge, & sic per siccum torrentem, iterùm vadit in
Hunam: & deorsum per littus eius vsque in ostia Marbaches: inde
sursum per riuum illum, vsque in caput eius: inde in caput Berof-
bach; inde vadit ad locum, vbi flumen Lutere intrat Fuldam, & sic
sursum per littus Lutere, vsque in ostia Bymbaches; & per riuum
eius sursum, vsque in caput eius. Inde trans viam, quæ dicitur
Anthan-

Marca Ful-
denfis qua
dripartita fi-
nes & limi-
tatio, S. Bo-
nifacij iussu
scripta.

Crumben-
bach riuui fi-
nus.

Huna Au-
stralis riuus.
Leohungorv
collis, qui &
Cuffiso.

Vthinabache.

Rodenbach.

VVolfesbach.

Biberaha.

Larbrunnen.

Treisbach.

Rosberge.

Marbache.

Berosbach.

Lutere.

Bymbache.

Anthannia, vsq. in viam que vocatur Ortesouuehe, inde vadit in volutabrum, quod est in monte, qui dicitur Himelesberge. Inde transit in caput riuu, qui vocatur Scalkesbach, & sic per littus eius, vsquequo intrat in Fliedena. Inde deorsum, vsque ad ostia Scamunfulde; & ab ostio eius sursum, vsquequo ipsum flumen diuiditur in freta: inde transit inter media freta, que nasci videntur de flumine Fuldâ; & sic vadit in caput riuu, qui dicitur Sudtomilbach: inde pergit ad caput supradicti fontis Crumbenbaches. Sic enim iste locus traditus est à Pipino cum his terminis circumscriptis, Domino & Saluatori nostro; & à predicto principe Carlomanno; vt sit cõmendatus idem locus, & vt ille Saluatori nostro vsque in finem sæculi, ad congregandos & nutriendos seruos eius, absq. vllâ impeditioe vel vsurpatione aliorum.

Anthannia.
Ortesouuehe.
Himelberge.
Scalkesbach.
Fliedena.
Scamunfulda, postea
Scanfulda,
& Schonfuld.
Sudtomilbach.

Traditio loci
quo sine facta.

Signum Bonifacij Archiepiscopi, qui hanc chartam pro notitiâ omnium conscribi iussit.

Signum {
Burchardi Episcopi. ✠
Sturmi Abbatis. ✠
Megenhelmi Presbyteri. ✠
Folcheranni Presbyteri. ✠
Megingozi Presbyteri. ✠
*Trountis Præfecti. ✠
Luitfridi Præfecti. ✠
*Rumolfi Præfecti. ✠

*Troantis

*Runcolfi
Runzolfi

Anno Dominice Incarnationis DCCXLVII. Principatus vero nobilium virorum Karlmanni & Pipini fratris eius anno VI. mense Martio XXII. die scripta est hæc Notionis charta in Fuldensi monasterio, primùm à Megenhelmo Presbytero, iussione & permissione diuinâ.

Vbi obiter consuetudo notanda crucis imaginem vsurpandi in Actorum subscriptione; quæ crux nomina subscribentium, vel sequi vel præire solet interdum. Nec ritus is Gretserum nostrum, in opere illo præclaro de sanctâ Cruce, fefellit, qui eum apud Anglos & Francos citeriores etiam obtinuisse

Crux subscribentium actis.
Tom. 1. lib. 2.
c. 16. & 19.
& in epistol.
S. Bonifacij
70. 92. 93.
&c.

C

lucu-

Broueri
antiquitate
Fuldenses.
STV
9

luculentè docet. Nam Synodo Theodonis-villæ à Carolo Magno celebratâ, *proceres subscripsisse feruntur, singuli singulas facientes cruces.* Et Ingulphus Anglicanarum rerum scriptor exempla promit ab vetustate, quæ liquet Reges & Episcopos subscriptores, acta priua, publica, signo sanctæ crucis expresso, corroborasse.

*Zacharia Pö-
rificio priui-
legia S. Boni-
facij rogatu
Fulden. mo-
nasterio con-
cessa.*

*Monasteriū
Fulden Sedi
Apostolica s-
ne medio
subiectum.*

*Episcopus in
eo non facit
Abbate inui-
to.*

*Fundatores
Fuld. mona-
sterij.
MM. SS. do-
nationum
tabulæ.
Caroloman-
nus factus
monachus.*

Operis est quoque suscepti, memorare ex priuilegiorum Fulden-
sis monasterij breuiario, quo studio & alacritate Zacharias Pontifex principum fundatorum religionem sit comple-
xus. Nam eodem pænè verborum tenore, authenticas huc mi-
sit, quo postea Stephanus, cuius diploma vulgamus. Etenim
Bonifacius donatione à Carolomanno factâ, ilicò ad Zachariam scripserat hoc argumento: Se in vastâ solitudine locum, quem à præterfluenti riuo nominet, legisse; monasterium Saluatori Christo, D. Mariæ, & Apostolis Petro & Paulo ex S. Benedicti disciplinâ collocasse; condendo corpori sepulturam ibi præparasse. hunc ipsius patrociniis ac tutelæ cum primis commendatum cupere; rogare etiam, vt quisquis beneficium posuisset, huic in alterâ vitâ præmium; qui maleficium, ei vltionis diuinæ piaculum obuenire, vellet, iuberet. Iungitur super hoc datum à Zachariâ priuilegium eiusmodi, quo vni Pontifici Summo iuris dicundi potestas addicitur, ceteris omnibus abrogatur. Episcopis etiam & præstantibus aliis sacerdotibus, sacrificandi auctoritas negatur, nisi ad Missarum celebranda solennia ab ipso prius Abbate inuitentur. Deripere quoque de facultatibus ecclesiæ nemini impunè esse voluit, propositâ anathematis pænâ, si quis contrâ niteretur. Quam quidem Zachariæ concessionem, vt i dixeram, Stephanus quoque Papa ratam fecit. Habemus itaque & veterem loci regionem, & primos Fulden-
sis monasterij conditores, quorum munificentiam gratiamque successores liberi ac nepotes mox æquarunt; vel quoque superarunt. Nam simul Carolomannus positus gubernaculis ex rerum domino factus est monachus, anno videlicet Christi septingentesimo quadragesimo septimo, Pipinus fraternæ solitudinis non expers, & eiusdem capax religionis, eâdem beneficentiâ, Fuldense monasterium suscepit. Quo in studio Carolum filium reliquit imitatore: quo sci-
licet

licet regnante, ex mediocri fortunæ statu, eam in amplitudinem res Fuldensis excreuit, vt structurâ nouâ basilicæ & officinarum, ac magnitudine vectigalium cetera, quàm latè Germania patet, hoc longè multùm monasteria superaret.

Est verò causa non vna, cur Carolomanni principis religiosissimi beatos cineres honorificâ recordatione, cum Volaterrano prosequi, sit animus; qui monte Cassino recens ab suâ ætate, ossa S. Benedicti, à Cardinale Arragoniensi, multis videntibus resecta, narrans, tres ait illic extitisse arcas; in quarum primâ & alterâ S. Benedictus & soror Scholastica; in tertiâ, scilicet ad pedes amborum, Carolomannus quieuerit, Martelli F. Caroli Magni patruus, qui monachus tantâ in S. Benedicti disciplinam fuerit obseruantia, vt ^a Abbatis iussu, ^b greges eius loci pasceret. ^c Quapropter iure quoque connumeratus sit inter Beatos.

CAPVT V.

Incrementa Monasterij.

FALLVNTVR, qui repentinum huic loco dant profectum, eaque fastigia Carolomanno Pipinoque regibus monasterio nascenti imponunt, quæ præter regalis munificentia commendationem, speciem operis habent consummati. At longè verò secus ea res cecidit: nam siue locorum sterilitate, siue hominum quos adunabat, multitudine obrutus Bonifacius, ita monasterium inter initia, sicut diximus, instruxit; vt in modicis tectis, victuque ærumnoso, cœnobitis ad votiua paupertatis experimentum esset abundè. Primum purgando ad culturam solo, & succidendo nemore plurimum laboris exhaustum. Victum inde factitarunt domesticâ contentione, pastu pecorum, agrorum cultu, manuum labore, monachi. Nam, etsi quod fundorum, pascuorum, nemorum, riuorumque possidebant esset affatim, cogi tamen ab his potiùs fructum, quàm exorari, nec vbertim ilicò prouenire, vulgò cernimus. Vnde tanto origini propinquior Rudolphus Willibaldi narrationem secutus in vitâ Liobæ, disertis verbis, vbi Bonifacium ad martyrium properantem inducit Lullo successori Moguntia suo

C 2

dantem

Carolus Magnus in Fuld. monast. munificus.

Anthropolog. lib. 10 in Benedicto.

B. Carolomanni sepultura & inuentio.

^a Petronacis. ^b Immo sedulus minister coco vapulâs adesset, vt Reginonis Chron. ad an. 746.

^c Claudicantiem ouem humeris sublarum stabulo redderet, ex Cassin. Annal. Plat. lib. 2. c. 26. Naucler. generat. 25.

Monasterij Fuldensis modica initia.

Sur. 28. Septemb. c. 20. S. Willibaldus in vitâ S. Bonifacij Tom. 4. lection. auuq.

Broueri
Antiquitate
Fuldenses.
STV
9

dantem suprema mandata, de templis locisque sacris, passim ab se inchoatis, sigillatim addit mandasse de monasterio Fuldensi, quod auctoritate Zachariae Papae & favore Carolomanni regis Austrasiae, in vastissimâ solitudine saltus Boconiae ipse construxerat: ut, quia monachi locum illum inhabitantes pauperes erant, & necdum alia habebant seruitia, sed solo manuum suarum labore victitabant, aedificium fundatae tum ibi ecclesiae ad perfectionis terminum deduceret, atque post mortem suam corpus eius illic sepeliendum transferret. Hinc adeo mos apud posteros etiam perstitit; ut quando iam, quaesitis facultatibus, monastice vigeat, Carolo Magno Imperatore cenobitae operis illis omnibus praesent, quibus frugi familia sustentari solet. Extat eâ de re caput xvi. supplicis libelli, quem Carolo Magno porrectum in monasterij turbellâ, iam publicamus. Eo in capite damnatâ seruatorum improbitate, rei familiaris procurationem, ceteraque domestica munia, quamuis vilia, ipsi sibi deposcunt vltro cenobitae. Apparet igitur regiam munificentiam domesticâ frugalitate & religiosâ parsimoniâ non magis subleuatam, quam ad summum adductam: siue enim multitudinem hinc diuino se cultui addicentium, siue fortunarum accessiones attenderes, breuî vsque eò vtraque auxit & euexit religio, ut inter ipsa primordia, mole suâ, noua congregatio laboraret. Quippe Bonifacio post martyrium huc translato, & sepulcro nobili ei erecto, Sturmi Abbas, ipsius ut superstitis ductu, sic mortui suffragatione, progressus habuit longè felicissimos. Regum namque gratiâ, & amore apud suos, vitæ sanctimoniâ sibi conciliato, res vtiq. maximas breuî perfecit. Primùm itaque à Pipinio donata praedia, ab Dagaleichi potentis viri iniuriis vindicauit, publico procerum conuentu, quem Carolus Magnus villâ Longario coegerat. Inde v. anno regni Magni Caroli, in Durâ palatio, ab eodem rege consecutus est, ut is in Sturmi & S. Bonifacij gratiam, villas ac praedia, quae vel in praesens vel in posterum possessurus esset, à iudicibus & caussarum pensitationumque cunctis oneribus absolueret, maiorum ei priuilegia stabiliret, homines eius loci, seu ingenuos, seu seruos, qui intra agros, fines, terras inchoatae ecclesiae commorarentur, vniuersos ipsi, successoribusque subiceret. Hinc ipse, prouidâ oeconomiae curâ, memor disciplinae

Cassi-

Progressus.

*Dagaleichus
Fuldens. mo-
nasterio ini-
quus.
Longarium
villa.
Dura pala-
tium, quod
Marcodurû.*

*Incola Bu-
chonia, Fuld.
monasterio
mancipatur.
M^s. dona-
tiones.*

Cassinensis, omnia ad victum cultumque necessaria ritè atque ordine constituit, eamque monasticæ normam ac viuendi rationem inuexit, vt famâ disciplinæ sanè quàm florentissimæ permoti exteri vicini que, certatim huc pietatis amore confluerent; spretisque, quæ apud mortales prima sunt, monachorum institutum ipsi, liberi que sanctè profiterentur. Præclarum huius rei S. Ludgerus edit in B. Gregorij sui magistri virâ testimonium: *Sturmi Abbas, inquit, hoc meruit privilegium à Deo, & sancto magistro, præ ceteris condiscipulis suis, vt ipsum locum, quem magister sanctus elegit ad sepulturam corpori suo, possidere mereretur, & initiare: ac sanctum corpus eius martyrizatum in eodem suscipere: & in tantum prouehere, & glorificare eundem locum, vt ante obitum suum de hoc mundo, quadringentorum circiter monachorum, exceptis pulsantibus, & aliis minoribus personis, quorum numerus multiplex erat valde, in ipso monasterio, posito iuxta fluuium Fulda, pater extiterit & præceptor. Nec prudentiam eius æconomicam siluere discipuli, in supplici, quem dixi, libello; vbi capite decimo postulant, vt victum & vestitum sicut maiores constituerunt, habere liceat; quia primus Abbas, inquit, noster Sturmi in monasterio S. Benedicti per annum conuersans, huc postea rediens, secundum electionem S. Bonifacij, habitum eorum & victum diiudicantis, nobis istum constituit, cuius rei plures adhuc testes supersunt. O felix votum, & tali voto felicior congregatio, quæ primigeniæ puritatis appetens, fontis illibati sitiit originem! ad quam vti nam hæc instituta sæculo nostro perueniant, saltem vel aspi- rent, optimè iam cum iis quidem agatur. Interea Sturmi in longum prospiciens, cum vndique egregiæ indolis adolescentes in cœtum suum adsciscit, tum ex Noricâ prouinciâ Aegilem con- sanguineum, magnorum operum & præclari olim exempli futu- rum Abbatem, in disciplinam cooptauit; cuius amabilem iuuentam Candidus monachus Fuldensis attigit: Vir venerabilis Sturmi, ait, cognatus eius, de quo loquimur, eo tempore turbam monachorum, dignis conuersationibus, regere videbatur. Huic nimi- rum adhuc puerulus Aegil de patriâ transportatus, & honorificè à parentibus presentatus est; quem paternâ pietate & blanditiis deli- nitum, scholæ congregationi, vbi lex diuina iugi exercitatione disci- tur & docetur, sociari voluit. Id quod versibus alibi expressit:*

*Monasteriū
crefcit cœno-
bitarum nu-
mero, & ab-
dicantium
concurſu.*

MS. Fuld.

*Quadringē-
ti monachi.*

*Sturmi Ab-
batis æcono-
mia.*

*Cura in mo-
nasticis alū-
nis educan-
dis.*

*Aegil stirpe
Noricâ ex
B. Sturmi-
nis genere à
teneris educi-
tur Fulda.*

Broweri

Antiquitate
Fuldenses.

STV

9

blandiloquo Sturmi quem murmure visum

Suscepit: latisque suis complectitur vlnis;

Ac iuueni consanguineo dat basia pastor.

*S. Sturmi
gubernatio
suauis.*

Hoc igitur habitu animi, & morum suauitate Sturmi, tenellum adhuc Christi gregem complexus; dictu incredibile est, quam facili hac & benignâ gubernandi ratione, morumque eximio candore, omnium ordinum homines sibi monasterioque Fuldensi deuinxerit; vt iam per crebras adeuntium coitiones non fama solùm loci increbesceret, sed cresceret quoque, S. Bonifacio miraculis emicanti oblatis muneribus, pristina piorum liberalitas.

CAPVT VI.

Structurarum inchoata opera.

*Cic. de per-
fecto Orato-
re.
Lib. 7. de lin-
guâ Latinâ.*

*Fuldensis
structura
gradus.*

*Loci situs &
natura vbi
cõditum mo-
nasterium.*

QUOD in ædificiorum distributione, prisca homines natura duce, factitabant; idem hîc apparet vsu venisse maioribus: qui in operum suorum molitione, seriem eam ædificando secuti sunt, vt primùm necessitati, mox oportunitati, postremò ornatui & decoro seruisse, videri vellent. Quas scilicet naturæ metas, Varro duplici summâ, vtilitatis & elegantiae, complexus est. Non enim domum habere volunt homines, vt sint in tecto & tuto solùm, sed etiam vt voluptas retineri possit; quòd aliud homini, aliud humanitati, satis esse putetur. Ad eum modum, quæ S. Bonifacius ruditer tecta condidit, siue sacra, siue domesticis vsibus aliis destinata, hæc Sturmi primum Abbatem meliora fecisse, & commoditatibus additis, expoliisse constat; Rhatarium onerasse, & impensis quoque immodicis mersisse: Ægilem verò Sturmi consanguineum, summo decoro & magnificentiâ sustulisse & consummasse. Regio interim à S. Bonifacio sociisque conditoribus, capta probatissimi salubrisque cæli; seu solis adspectum, seu flatus ventorum, seu alias oportunitates spectares. Nam, & apertum Occidentis latus, & Septemtrionaria plaga, probatis Aquilonum flabris vegetantur; & noxium Austrum excludit collis obiectus; alibi, mollibus agitationibus auræ discussæ minimè torpens,

pens, sed vsque vegetum incolis cælum relinquunt. Inde ad amœni & pisce prædiuitis riui lapsum positum monasterium, accliu in colle aquarum exuberantium iuxtâ copiâ, & circum solo pratis pascuisque iucundo & irriguo. Quæ situs ratio stru-cturam alluione tutam, & à mollitudine liberam efficit; va-luitq. circumscriptioni proferendus per ambitum collis, quem denique Abbas proprio domicilio, & aduenis oppido exstru-cto, ad Meridiem occupauit. Porro Bonifacio superstite, & templum, & monasterij cuicumodi surrexisse culmina, litte-ris diplomatum, & in historiâ vitæ Sturmî, satis exprimitur. De templo testati quoque sunt originis propè æquales, Rhaba-nus & eius discipulus Rudolphus, qui celebrant altare ab ipso S. Bonifacio in absidâ Orientali exstructum, dicatumque ho-nori Domini Saluatoris nostri, & sanctis duobus Apostolis: in cuius absidæ Septemtrionalem plagam S. Liobæ corpus ma-gnificè illatum, conditumque fuit. Vitium autem breuî fecif-se huius operis primordia, aut obfuisse angustias, Sturmî re-stauratio docet; qui columnis fulciisse templum, & porticum ornasse cõdiendo Martyris pignori, scribitur. Idem aquis intra septa ad varia ministeria deductis, monachorum quoque do-miciliis instaurandis, manum adhibuit. Quam deinde curam Baugolffus & Rhatarius, præsertim oneroso & perdifficili sum-ptu excepêre: qui basilicam in eam protulere magnitudinem, vt cryptis denique duabus, magnifico opere, hinc ad Occasum, inde ad Orientem exstructis, absoluti templi decus Aegil Ab-bas auferret. Qui deinde monasterium quoque vnâ omnium suorum voluntate summoque consensu nouum in Occiden-te condidit, cum vetus ad Meridiem, quâ iam ex oppido aditus est in basilicam, stetisset. Hinc de Aegile Candidus ita scribit: *Hic idem venerandus vir, licet iam senio morboque tricatus, lassasset; tamen claustrum monasterij, ex nouo construere cogitauit. Vocantur ad consilium fratres; quæsitum est, in quo loco adificatio claustrî congruen-tius posset aptari: quidam dederunt consilium contra partem Meri-dianam basilicæ, iuxta morem prioris: quidam autem Romano more contra plagam Occidentalem satius poni confirmant, propter vicini-tatem Martyris, qui in eâ parte basilicæ requiescit; quorum consilio ad sensum præbuêre priores.* Habent itaque posteri, sapientissi-mum

Oppidum
Fuldense.

Templi pri-
mi, & omniâ
antiquissimi,
memoria.

S. Liobæ se-
pultura.

Opera S. Stur-
mî & sequen-
tium Abba-
tum,

Baugolffus,
Rhatarius,

Aegilis.

Monasteriû
Fuldense in
Occidente
exstructum
propter me-
moriâ S. Bo-
nifacij.

imum maiorum suorum consilium, cur ab ipsis propè loci incunabulis monasterij septa, vt hodieque cernuntur, affigi placuerit basilicæ parti Occidentali; quò, sicut animis S. Bonifacio illi semper inhærebant, ita nec corporibus vniquam ab illo vel tantillum essent abiuncti. Hæc de structuris, quæ domi susceptæ, satis vniuersè sub quatuor primis Abbatibus; nam de basilicâ nos in loco, de Rhabani mirificis operibus, Rudolphus proprio, quem iam edimus commentario, loquetur.

Opera foris passim inchoata a cellarum & ecclesiarum:

Cum onere nascentis monasterij.

*Cap. 12. sup-
plicis libelli.*

Luduci Pij Imp. in Fuldensium congregationem animus.

MS. Vita Aegilis.

Modus & mediocritas adificiorum, de quo Cic. 1. de Offic. præcipit.

Ratharij Abbatis adificatio.

Inter hæc, conualescente numero monachorum & aduenarum, seruitiorumque crescente multitudine, foris in omnem partem deductæ coloniarum; vicinorumque solo passim vel ecclesiarum, vel cellarum exædificari cœptæ, eâ frequentia & molitionis ardore, vt oneri & dispendio hanc festinationem sibi esse, primores monachorum ipsi faterentur. Vnde Rathario Abbate, parum secundis suorum animis, hinc rem gerente, monachorum cœtus apud Magnum Carolum contra eum supplicauit: *Ve adificia immensa atque superflua, & cetera inutilia opera ea omitteret, quibus fratres accideret vltra modum fatigari, & familias foris disperire; sed omnia potiùs ageret iuxta mensuram & discretionem.* Atque hoc in genere, vt in aliis item multis, peccatum à Rathario, tum ipsius quæ post secuta est, abdicatio seu eiectio docuit; tum grauis Luduici Pij Imperatoris querela, Ratharij tempora incusantis, quòd extra modum sumptu & magnificentia prodiiisset. Verba eius prolixè à Candido scribuntur; nos ex iis pauciora delibamus, quibus Aegilem Abbatem recens electum affatus est: *Immensa verò adificia, Pater, & opera non necessaria, quibus familia foris, & intus fratrum congregatio fatigatur; ex hinc penitus ad mensuram dimitte: & memento, quia sæpè huius nimietatis querimonia genitoris mei ac nostras aures inquietabat. Ad hoc enim me licet minùs idoneum, tamen diuina potentia in hoc subrogauit Imperium, vt essem oculus cæco, & pes claudo; pater essem pauperum; & causam, quam nescirem, inuestigarem: ac per hoc huius religionis non possum utilitatem non loqui.* Hucusque Luduicus Caroli Magni filius, luxuriam sumptuum in Rathario Abbate castigans, qui sic adificiis curandis intentus erat, vt non domi modò disciplina periret, sed inopum & pauperum quoque curæ decederet; adificiaque struebat, quod solent

solent improbi domini, non tam suis impensis, quàm misero-
rum ærumnis. Cuius tamen ipse facti inuidiam postea, con- *Purgatio.*
dito in Episcopi monte, Mariæ Dei matri monasterio, exstin-
xit, & penitus aboleuit.

CAPVT VII.

Cellarum origo & usus.

NON prætereundum hoc caput erat, quando Fuldenfis
ditio tot Cellis abundat, vt quocumque te vertas, in pa-
gorum ac vicorum nominibus, hæc iis fermè vox agnata cohæ-
reat. Quare imperiti rerum, cùm monasticæ celebrem hac re-
gione famam memoriæ subiiciunt, sic statuunt, ceu locis hisce
olim monachi tamquam cellis inclusi, residem & otiosam vi-
tam egerint. Quæ opinio hæreticorum calumniis affinis, fun-
ditus hîc ex animis hominum euellenda est: quippe, cùm lon-
gè diuersam Cellarum originem & vsum ex huius loci anti-
quitatibus nos eruemus. Etenim, cùm Regum liberalitate &
Christianorum fidelium prompto in nascentis hîc pietatis cul-
tores benefaciendi studio, prædia, fundi, villæque complures,
iam tum monasterij opibus accessissent; quo fructuosior & fi-
delior horum esset administratio, maiorum auctoritate confi-
lioque prouisum est: vt cultioribus fertilibusque locis, pre-
sbyteros monachos præficerent; & ad continendum in officio
seruos & colonos ritè gubernandos, inibi ecclesias exstruerent.
Hos verò presbyteros, Præpositos vocabant: quorum id mu-
nus erat, parochorum instar veterum, congregationi Fuldenfi
ministrare sumptum, & præbere ad victum cultumque neces-
saria; reficere domesticos vltro citroque commeantes, hospitio
excipere peregrinos. Vt igitur apud Priscos & Latinè loquen-
tes, rariùs cella pro cubiculo secreto; plerumque verò & sæpissi-
mè, pro penu & apothecâ sumitur, in quâ res esculentæ & po-
culentæ conduntur, & ex quâ vicissim promuntur: ita maiores
Fuldenfium, cellam appellauère, in quâ penus, frumentum &
annonam sepositam habebant, ad vsum & fratrum & hospi-
tum. Quæ quidem Cellæ à frugi patribus familias, iuxtaque
D religio-

*Cella rei ru-
stica ac fa-
miliaris offi-
cina.
Iis præfetti
presbyteri
monachi qui
dicti Præpo-
siti.
Munus eo-
rum.*

*Cellarius
hinc apud
Columel.
Plautum,
Martial.
Promus cõ-
dus qui Gre-
cis τραινας.
Cella nutri-
ces cœnobita-
rum hospitii.*

Broueri
Antiquitate
Fuldenfes.

STV

9

De cellis extra monaster. cons. cap. Privilegium. de verbor. signific.

Cellarū antiquus vsus monstratus. Cella S. Goaris apud Rhabanum.

Sur. 6. Iulij. S. Ioannis & Hilarij in Treuiris.

S. Iudoci. Epist. 42. 44. 45. 61. 62.

Lib. 2. vitæ c. 10.

Lib. 2. antiq. hic.

Cella Fuldeseratoris & reliquiis instructa.

Præbebāt annonam & vitium canonicis.

Extat apud Cassianum edit. Plācini.

religiosis viris habitatæ, altrices & nutrices quædam erant cœtus monastici. Hanc vsurpationem vocis, multa externa & domestica exempla stabiliunt. Cella B. Goaris, quæ oppido apud Rhentim nunc locum dedit, nihil Caroli Magni quoque ætate fuit aliud, quàm domicilium & sedes hospitalitatis, ex quâ clerici religionis custodes, prætereuntibus victum & alia vitæ necessaria promebant. Eiusdem in Treuiris vsus fuere cellæ S. Ioannis Euangelistæ & S. Hilarij, nunc inclÿta monasteria; ex quibus eius loci Episcopis, Dagoberto regnante, annona præbita. Quin & Lupus Ferrariensis, in Galliâ Abbas, Fuldensis monasterij quondam alumnus, Cellam S. Iudoci Ferrariæ monasterio olim à Ludouico Pio donatam, sed à Carolo filio ad tempus interuersam, egregiè celebrat; & epistolâ XLIII. propriè monstrat eius vsum; cùm Ferrariensi monasterio negat illas esse facultates, vt sine eius Cellæ subsidio, possit in eodurare religio: *Namque inde, ait, cera ecclesie, fratribus & familiaribus vestimenta, pisces, caseus, & legumina ministrabantur: quibus omnibus vtinam non ad duplum detrimentum domus nostræ, gementes careamus.* Perinde Walafridus, in Alemanniâ, cellam S. Galli descripsit. Sed, vt externa omittamus, Rudolphum iterum profero, qui in Rhabani Actis, primùm testatur, prædia per diuersas sparsa prouincias, sic ab illo administrata, *vt alia per laicos, alia verò, præsertim quæ ecclesiis instructa, presbyteris procuranda atque disponenda committeret.* Addit & illud signatiùs: *Cellas quoque fratrum sibi commissorum ornasse permissu Episcopi, templis, & importatis Sanctorum reliquiis.* Hinc & alio loco vsum aperit, quem antea prodidimus in Anthado presbytero: *quem & præpositum scribit fuisse locorum monasterio subiacentium; & id habuisse muneri, vt statis temporibus inde necessaria fratribus administraret.* Commendatur & Cellarum vsus in illâ celebri sanctorum Abbatum collatione, quæ habita Aquis palatij, in domo Lateranis anno Christi DCCCXIV. Imperij Hluduci Pij tertio, VI. Idus Iulij, vbi caput hoc extat; *Vt Abbatibus liceat cellas habere, in quibus monachi sint, aut canonici: & Abbas præuideat, ne minus duobus monachis ibi habitare permittat.* Prolixiùs rem eandem Candidus exequitur, originem instituti disertè commendans, in Ægilis Abbatis historiâ: *Cum consilio & consensu fratrum*

trum suorum constituit atque decreuit; vt fratres, qui extra monasterium ministeria providere noscuntur, fratribus intra monasterium commanentibus, per singulas anni septimanas, iuxta ordinationem ^{Idē ordine quorū beatorū madibus.} Præpositi vel Decanorum, in cibo & potu, atque aliis quibuslibet commodis monasticæ vitæ congruentibus, super indictam sibi annonam, ad honestam consolationem, non coactè, sed vt eos sumptus permitteret, spontaneâ voluntate seruirent: ita tamen, vt ipse primò omnium huius seruitutis initium in die natalis Domini, ad exemplum ceteris, cum gaudio susciperet. Hæc idè sanè fratribus extrà manentibus commisit; vt per illa charitatis officia, mercedem consequerentur à Deo; & à præcepto regulæ, quæ iubet, vt fratres sibi inuicem seruiant, longè positi non discrepent. Plenum hoc scientiæ præcæ & accuratæ disciplinæ argumentum; quod in Palæstina, Mesopotamiæ, aliisque Orientalibus monachis, tum Ægyptiorum quoque typo, laudauit egregiè Cassianus: ex quo non vnius generis & moris consuetudines hîc antiquitus susceptas agnoscimus. Quippe monachis, constat, ruri degentibus, certam cellæ pensionem, primò constitutam, omniaque loca, vt & hodie, primigenio monasterio, ceu metropoli suæ mansisse adunata. Dein de & Abbati datum largiùs; easque copias attributas, vnde communi facere benignè posset. Postremò, pro obsequij vigore & charitatis officio, tunc in religione plurimùm vegetæ, præter Canonem, quando id suavis gubernandi ratio, & necessitudo fratrum poscebat, plusculum etiam imperatum in Cellas, & nullo negotio, solatij causâ præbitum ac pensitatum. Hospitalitatis in Cellis exhibitæ, cum alia documenta, tum illud ex historiâ vitæ S. Liobæ suppetit; quòd cum illa nobilis & singulari sanctimoniâ transmarina femina, Fuldense monasterium non rarò orationis causâ adiret; & ei soli, ob S. Bonifacij memoriam, cuius magisterio & exemplis erudita, & iussu ex Angliâ accersita fuerat, monasterij secretum pateret; quoties inquam adiret, discipulas moniales, & pedissequas, vicinâ in cellâ resistere volebat: & quò castiùs limina religiosa obiret, vnâ comitata moniali, interdium tantùm monasterium intrabat, noctu ad discipulas in cellam hospitalem reuerti solita. Affirmit hoc Cellarum institutum, quartus decimus articulus, Carolo Magno à Fuldensi congregatione propositus; quo tollit hospitali-

*Aegilis Ab-
bati exem-
plo & insti-
tute.*

*Lib. 4. de In-
stitut. renun-
tiat. c. 19. &
c. 21. 22.*

*Bonorū Ful-
densis mona-
sterij dispen-
satio anti-
quitas usur-
pata.*

*Cellarum
hospitatitas.*

*S. Lioba Ful-
dense mona-
sterium fre-
quentare so-
lita.*

Erroveri
antiquitate
videntes.

STV

9

tatis obliuionem; cupitque peregrinis omnibus perquam studiosè humanitatis quoduis officium impertiri: quorum si maior frequentia superuenerit, suadet, collatione vndique factâ ab his qui Cellis præstident, annonam meritò cunctis erogari. Antiquissimam litterarum memoriâ Cellam reperio apud Rudolphum eam, cui Baugolfus Sturmi successor nomen dedit; & postea à monasterio & primo habitatore, nomen Wolffmunster inuenit, in Hamelburgensi tractu sita. De hac Rhabani tempore scripsit Rudolphus in translatione quâdam Reliquiarum paulò post memorandâ: *Cùm appropinquassemus villæ, quæ vocatur Hamalunburgh, sita super fluuium nomine Sala; quæ fuit quondam fiscus regius; & occurrerunt nobis cum cereis & crucibus fratres nostri, qui habitabant in Cellâ, quæ ob hoc, quòd ab eo quondam est habitata, Baugolfi vocatur.* Vbi iam facilis ostenditur via, quâ Cellarum originem & nomina cognoscamus. Ferunt enim, meo quidem animo, vel conditorum vel primorum incolarum, vel etiam rerum quæ in iis vsurpatæ inuentæque vocabula. quod, ne longius abeam, in Cammercellâ, Glassercellâ, Pilger, id est, peregrinorum Cellâ, cuius fundi xenodochio seruiuerunt, Eichecellâ, manifestè ostendo; siquidem illæ rerum symbola gerunt, vulgo notissima. Mackocella, à Magone, cuius concisio Mag, fortè fert nomen. Magonem enim Rudolphus presbyterû & monachum eximium celebrat, qui S. Liobæ res gestas litteris mandare cœperat. Similis ad aliarum etymon, facile suppetat inuestigandi ratio. Sed satis in præsentia nobis est, Cellarum aliquam, etsi non optimo penicillo, delineasse imaginem; easque vindicasse ab vsu priuato, transtulisse ad publicam hominum vtilitatem.

Cella Baugolfi Wolffmunster.

Hamalunburghum villa fisci regij.

Cellarum etyma.

Magon presbyter Fuld.

CAPVT VIII.

Disciplina Monasterij Fuldensis. præsertim exterior.

DISCIPLINA, quomodo hîc de eâ loqui ingredimur, neruus quidam est, & custos totius monastici instituti; ordinatâ constans & perfectâ vitæ normâ, nec non exemplis & obseruatione morum, quos homines sancti commendarunt: qui optimam viuendi rationem, legibus certis & regularum consti-

constitutione, tradiderunt. Hanc sapientissimi religionis magistri agnouere duplicem; interiorem, quæ animam, compresso & extincto irarum & cupiditatum ardore, non sine pulchritudine recti & honesti, continet in officio: exteriorem, cuius partes sint, omnium membrorum motibus ad æquabilem statum reuocatis, decorum exhibere in omni functione, siue publicâ siue priuatâ. Laudauit vtramque impensè B. Cæcilius Cyprianus: *Disciplina, inquit, custos spei, retinaculum fidei, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis.* Fortius etiam Hugo de S. Victore; disciplinam, *malorum desideriorum dixit esse carcerem, frenum lasciuie, elationis iugum; domare intemperantiam, leuitatem constringere, in compositos animi motus suffocare.* Ab exteriore initium facere, & huius specimen aliquod libet proponere: quâ in re non ipsam modò rectè & honestè viuendi institutionem amplectimur, sed nonnulla quoque nobis in medium procedunt instrumenta & præsidia, quibus & disciplina conseruari, & nasci, propagarique solet; siue illa doctrinarum studiis, siue exemplis, seu meditatione rerum diuinarum, seu denique operum & morum inspectione tractationeque nitantur. Permagnum semper in monasteriis legitimè institutis maiores fecerunt eam custodiam, quâ, claustris sponte adhibitis, & veluti obiectis curiosæ naturæ repagulis, homines qui se Deo semel totos deuouissent, & mundi pompis ac illecebris multam salutem dixissent, à sæculi contagio & malorum irritamentis coerciti, vitam in Christi obsequio degerent securiorem, & ab iis essent periculis longè, quibus ad eò vitæ conditio humanæ, & multiplex vndique influens peccandi occasio, ceteros quotidie mortales implicat. Hinc continentes etiam, & Deo gratissimas animas, hoc disciplinæ genere sic nouimus delectatas, vt ne matrum vel sororum quidem conspectum sustinerent, suosque à noxiarum rerum appulsione sensus haud minore curâ arcerent, quàm insidiatores à thesauro violando solent diuites avari. Spartanam ciuitatem commendat Valerius Maximus, quòd seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquamdiu ciuium suorum oculos à contemplandâ Asiâ retraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Nihil utique huius generis inter istam Lacedæmoniorum rempubli-

D 3 cam,

*Disciplina
natura par-
tium.*

Hugo de S.
Victor. In-
stit. mona-
stic. ad No-
uitios, c. 10.
D. Thom. in
opus.

Bonauent.
Spec. discipl.
c. 7. & seq.

Turrecrem.
prolog. ad
reg. S. Bened.
* Lib. de di-
scipl. & ha-
bitu Virg.

*Claustri cu-
stodia, & fu-
ga tumultuosa vitæ.*

*Oculorum
continentia.*

Lib. 2. cap. 6.

Broueri
antiquitate
videntes.

STV

9

cam, & hanc religiosorum familiam, interest aliud, quàm quòd illa legibus coacta seruire humanis, tandem licentiæ fræna soluit; & malè coërcita, postremò luxui habenas dedit; hæc Deum sponte secuta, nec humanis vllis se satis tutam legibus rata, se murorum quoque septis obuallauit, quo tardiùs ad ea mundi blandimenta recideret, quæ semel in Christi gratiam spreuisset. Quare, vt aureas blandissimæ dominæ voluptatis compedes vniquam ne sentiret, volūtarium hunc carcerem arripuit, velut arcem & præsidium aduersus virtutis & religionis hostes. Meritò itaque præstantissimus huius disciplinæ magister *stagnis comparare solet monasteria, vbi quodammodò incarcerati pisces euagandi non haberent libertatem.* Sic sapientia diuina tabernaculi sui thesaurum pellibus, & alio multiplici tegmine, à sole & imbribus, aliisque iniuriis aëris defendit: sic sponsam suam velut fontem obsignari & sicut hortum concludi voluit: sic denique parens artium & inuentionis ipsa natura, pomorum alia carinis putaminum inclusit, alia echinato calice, vel spinarum aculeis armavit, præstantiora nempe fructuum & ipsam corticis medullam remouens à conspectu, & latebræ cuiusdam recessu protegens, vario vsa pro muris & tectis operimento. Documento probabili, vbi humanæ fragilitati in prauum vsque procliui aliter consuli non potest, ibi nullum custodię genus abundè duci. Scitum illud Cassiani, haustum ex seniorum disciplinâ, *omnimodis monachum fugere debere mulieres, & episcopos.* Sanè de Fiacrio notæ sanctitatis eremitâ apud Meldenses, memoriæ proditum est; feminis monasterij septa, quod Virgini matri istic extruxerat, vsque ad eò voluisse interdita, vt precibus à Deo consecutus sit, vti quæcumque pedem proteruè intulisset, hanc protinus vltio diuina repelleret. Hoc igitur custodiæ monasticæ institutum, tum vbiq; laudabile, tum Fuldenis monasterij exordiis tantâ fuit in obseruantia; vt feminam recipere, non dicam aliquatenus intra septa, sed intra publicæ basilicæ penetralia, multis sæculis nefas extiterit atque religio. Cuius rei testem familiarem habemus Rudolphû in memoriâ S. Liobæ, quam Fuldensium monasterium sic ingressam fatetur, vt nec priùs, nec postea vlli vniquam feminarum id concedi potuerit: *quia loco illi, inquit, ex eo quo monachis habitari cæptus est, femi-*

*Monasteriũ
voluntarius
quidam car-
cer.*

S. Bernard.
Serm. de
S. Andrcâ.
Idẽ S. Acha-
naf. in vitâ
B. Antonij,
Cantic. 4.

Lib. 2. c. 17.
*Mulierum
congressus &
aditus vitati
priscis mona-
chis.*

Laur. Sarius
in eius vitâ,
30. Augusti.

*Fulda quo-
modo hoc cau-
stonis genus
vigerit, vbi
mulieres et-
iam à tem-
plo exclusæ.*

femineus negabatur ingressus. Tantùm autem huic Liobæ soli concessus erat; quia S. Bonifacius martyr senioribus eam commendarat, corpusque eius ibi sepeliendum decreuerat. Moris originem antiquæ litteræ, ipsi adscribunt S. Bonifacio: nam caput priuilegij à Zachariâ Pontifice Bonifacio concessi quoddam extitit, quo eternum vetitus feminarum ingressus. Quod caput, inde maiores tam sanctè coluere, vt priuilegiis à Martino Papâ, sæculo nono, Abbati Hadamaro; & à Siluestro, Erkenbaldo sæculi decimi ætate; & à Ioanne, Richardo subinde; aliisque ab aliis Pontificibus postea concessis, & nominatim insertum sit, & religiosè à posteris obseruatum. Hinc adeò in antiquis Abbatum actis legimus, anno recuperatæ salutis M C X X I I. cùm Lotharius rex solemnem Pentecosten Fuldæ, vnâ cum reginâ coniuge exigeret, rem diuinam, non in primario, sed in noui montis vicino monasterio procurasse, eò quòd reginæ in istud aditus esset interclusus. Atque huius generis etiam id monitum est, quod Chronico veteri adpersum eruiimus:

Anno M C L X V. Fridericus Imperator de Saxoniâ, in quâ ieiunauerat, in Vigiliâ Palmarum Fuldam peruenit; & quia regina in comitatu eius erat, urbem ei intrare non licuit. Montem igitur Episcopi adiens, ibi sequentem diem Palmarum honorificè celebrauit.

Eadem religio in memoriâ Albratæ Comitissæ pulchrè expressa, quam olim monasterij Banze in Franconiâ apud Mœnum celebrabimus altricem & auctorem. Ipsa namque cùm ad S. Bonifacij limina venit, dices illi fundos oblatura, hoc admodum habitu Fuldæ introducit: *Nobilis Comitissa, diues terrenarum facultatum, Alberat nuncupata, voluit particeps fieri orationum fidelium fratrum in Fuldensi monasterio Deo omnipotenti die noctuque deuotissimè famulantium. Cùmque se applicaret ad ostia exterioris tabernaculi, id est ad portas ciuitatis, vbi nulla prorsus femina audet progredi, vt vel sic velut Maria introspiciens satiaretur desiderio, quo intrinsecus attrahebatur in Domino, euocat per interuentios Prælatos congregationis, & exponens eis desiderium animi sui, rogat obnixius, particeps eorum orationum fieri.* Et si verò Bonifacium I X. auctorem inuenio, qui rogatu Ioannis Merlaurij Abbatis, huius seueritatis rigorem primus emollierit, & feminis aditum ad templi atria patefecerit, neglectæ tamen, seu loco detra-

Cap. 22. vitæ
apud Suriũ

Origo eius
moris, & pri-
uilegiis cor-
roborati.

Diplom.
MS. in ar-
chiuo Ful-
den.

MS. gesta
Abbatum.
Lotharij prin-
cipis regina
templo Ful-
dæsi exclusa.

Mons B. Vir-
ginis.

MS. lib. ob-
lation. c. 4.
Albrata Co-
mitissa Ban-
zensis.

Porta hac
monasterij
extima.
Matronalis
verecundia
specimen il-
lustre.

Broweri

antiquitate
videntes.

STV

9

*Animadu-
sio diuina ob
clausuram
neglectam,
& feminis
datum in-
gressum.
MS. anno-
tat.
Bauschius in
Ioanne Ab-
bate. Chron.
German.
Templi con-
flagratio.*

detractæ religionis, quam grauem & manifestam Deus ultio-
nem poposcerit, maiores ipsi litteris prodidere. Nam geminâ
olim clade flammarum basilicâ vastatâ, tandem omnium lu-
ctuosissima superueniens, omnis elegantiae & ornatus prisca ve-
stigia prorsus obliterauit. Anno quippe MCCCXCVIII. vt vul-
gata monumenta tradunt, templum, fulmine de cælo tactum,
conflagrauit, septimâ die mensis Iunij, id est, triduo postquam
S. Bonifacij festâ luce, feminis in basilicam & monasterij se-
pta, tunc primùm ingressus datus. Nam instaurato templi &
Pœnitentiæ cultu, ritûque condonationum inducto nouo, ne
sexus imbecillior eo fructu careret, certos Bonifacius Papa dies
mulieribus indulserat, nempe Patrocinio & Dedicationi sa-
cros, queis limina vetita contingere fas esset, diplomate eâ de re
dato, Pontificatus anno VIII. Christi Domini MCCCXCVI.
Extat veteris libri operimento, notata de hoc incendio hæc scri-
ptura: *Anno MCCCXCVIII. feriâ sextâ post diem S. Bonifacij,
quæ erat tunc temporis quarta dies post Octauam Pentecostes, com-
bustum est monasterium Fuldense.* Verùm haud paulo testatior
memoria, quam vetus exhibebat hac de re liber membraneus
Hunfeldensis ecclesiæ:

ANNO DOMINI MCCCLXXXVIII. FERIA IV.
IN VIGILIA CORPORIS CHRISTI FVIT FE-
STVM S. BONIFACII. ET PRIMA SEXTA FERIA
SEQUENTE VENIT IGNIS DE COELO, ET CON-
SVMSIT SOLENNE MONASTERIVM FVLDENSE.

*Supernè præ-
curata.*

Porro huius incendij pœnam à Numine exactam, ac propo-
sito quodam diuino inflictam, non temerè illatam, agnouit In-
nocentius Pontifex, maiorum relatu; quando peculiari scripto
miseratus, collapsas prædiuitis olim monasterij fortunas, leuat
illud exactio-num ac tributorum onere, quod ecclesia Wirce-
burgen-sis intentabat; clademque præsentem memorans, ait, *re-
cens Fuldensem ecclesiam maiorem, nutu diuino conflagrasse, & tota-
liter consumptam.* Quod eius diploma datum anno Pontificatus
primo, qui fertur Christi MCCCIII. Consimilis pœnæ me-
moriâ Venerabilis Beda in Anglorum gentis historiâ cele-
brauit, quando Colodanæ vrbis monasterium prouiso destina-
toque incendio periisse narrat; quia in eo prorsus *omnes & viri*

A simili.

*Hist. Angl.
lib. 4. c. 25.
Colodani
Parthenonis
incendium.*

& femina ad virtutum studia, aut somno torpebant inertem, aut ad mundi inanias nimis quàm vigilabant. Nam & domunculas, narrat, quae ad orandum & legendum factae, versas tunc in comessationum, potationum, fabulationum, & ceterarum illecebrarum cubilia. Virgines Deo dicatas, contemptâ reuerentiâ suae professionis, quotiescumque vacasset, texendis subtilioribus indumentis, operam lussisse; hisque aut seipsas sponсарum instar in periculum sui status adornasse, aut externorum sibi virorum amicitiam comparasse. Vnde meritò huic loco & habitatoribus grauem venisse de caelo vindictam, flammis saeuientibus præparatam. Rudetute ais, ac immodicè feuerum istuc saeculum; quod adeò rem leuis noxae, siue olim in Britannia, siue hîc in Buchonia, diuinis ignibus iactet expiatam: at miror equidem, quibus existimes igitur, siue viuos poenis constringendos, siue mortuos suppliciis mactandos apud inferos, qui flagitiis longè grauioribus, ac insignitâ hæresis prauitate sub omnium oculis huiusmodi loca foedè polluere, atque hodie etiam contaminare pergunt. Præclare interim, fauente quoque Deo, monasteriis eos affuisse constat Antistites, qui custodiam hanc, ceu religionis præsidium & stabilimentum vitæ purioris, nusquam intermittunt: utpote in cuius sinu atque tutelâ cœnobarum securus tranquillisque status acquiescit. Sed tempus est, quia nec in omni genere multa exempla suppetunt, & maioribus vrgeri, quàm consecrari leuiora malim, iam illam quoque in diuinis officiis maiorum assiduitatem, attentionem, reuerentiam, quam orationibus, precibus, psalmodiis suis ex D. Benedicti præscripto Fuldenses monachi tribuerunt, sermone perstringere. Nam ut vniuersè sancti Benedicti regulam sequentibus, ita huic surgenti cœtui, erudita quædam & accurata Deum laudandi, opitulandique multorum saluti, disciplina, ratioque orandi & psallendi certa relicta & præscripta fuit. Hanc optimi regulæ interpretes tribus maximè ornamentis afficiunt, puta reuerentiâ status, attentionis vigilantia, & conformatione vocis ac cantus. Atque hæc omnia excellenti quodam hîc studio viguisse, tum aliis ex rebus manifestum est, tum ex illo capite supplicis libelli primo, quo cœnobarum, ereptam sibi patrum alacritatem & frequentiam in officiis diuinis nuper vsurpatam, reddi à Magno Carolo atque reuocari

E inter-

Casimonia
domicilia nō
impunè con-
taminantur.

Clausura
monastica
salutaris.
Tident. Sel.
24. cap. 5.

Disciplina
diuinis offi-
ciis & psal-
modiis adhi-
bita.

S. Benedict.
reg. cap. 19.

Triparsitis
ornamentis.
Bonauent.
specul. ad
Noiit.
Turccrem.
in cap. 19.
reg. S. Bene-
dict. tract. 76.

Broueri
antiquitate
fuldenses.
STV
9

Hugo Victo-
rius lib. 2. de
clauſtro ani-
mæ, cap. 22.

S. Cyprian.
lib. de Domi-
nicâ Orat.
Cassian. Col-
lar. 9. Abbat.
Iſaac 26.

Laudatum id
discipline de-
corû à Rha-
bano.

Rhaban. in
fine lib. 2. de
Cruce.

C. 19. libelli
ſupplicis.

* glorifica-
tionem

Supplicatio

S. Marci nu-
dis pedibus à
Congregatio-
ne peragi ſo-
lita.

Abſtinentia
à canâ.

Vide lib. 2.
Antiq.

Veteris Con-
gregationis
dotes & reli-
gio.
Cap. 2. 3. 19.

Cap. 7. 9. 17.

Cap. 8.

interuallo, poſtulant. Vbi fanè reperias, non mente vagos, vel oculis attonitos, vel vultu ſtupefactos, vel habitu denique geſtuque diſſolutos, ſed inſigni erga genus omne beneficorum volûtate, & diuini Numinis maieſtatem reuerentiâ modò genua humiles ſubmittere; modò toto ſe corpore pronos abiicere; modò in longiſſimi canonis gratuita penſa, Pſalmos & orationes pari grauitate iuxtâ ac maturitate, ſupplices extendere: vt ſecundùm illud Cypriani, *ſub Dei conſpectu ſtantes, placere voluiſſe intelligeres diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis.* Ex hac iucundè ſeuerâ morum pulchritudine, ſcilicet totus à puero fictus factuſque nimirum is erat, qui in hæc vota geſtiens exclamauit: *Vtinam uſque in finem vitæ meæ placita tibi, Chriſte, & honorifica ſemper decantem, minimus omnium ſeruorum tuorum & peccator Rhabanus, hymnis, laudibus, corde, ore, manu, & totius geſtu corporis.* Et quia in paragrapho XIX. *crucis* gloriationem cum Litaniis ab ſe uſurpata præſci cœnobitæ vindicant; non præteriero moris id, quod in ſeram quoque ætatem ſæculi à Chriſto nato XIII. durauit; cùm præſtites cœnobij nobiliſſimi homines, totaque congregatio, die S. Marci, perfrigidâ licet tempeſtate, magnâ religione, cum crucibus & verendis reliquiis in Heimbachium uſque pagum, nudis pedibus ſupplicatum contendit. Teſtis eſt Marquardus Abbas, qui ad annum Chriſti M C L. peruenit, cœnobitas hîc, in magno abſtinentiæ rigore, annum totum caruiſſe cœnâ. Id quod moribus antiquis conſentaneum, acta docent collationis ſanctorum Abbatum, qui ſub Luduico pio Aquisgrani conuenerunt, *vbi bis fieri reſeſtionem indulgent diebus tantum anni ſolemnioribus.* Inſunt item & alia in hoc, quem ſæpè iam nomino, ſupplice libello, quæ commendationem pariant, & laudem haud minorem Fuldenſi monaſterio. Eniteſcit enim excellens & eximia quædam pietas animi, prudentia, moderatioque ſingularis, & admirabilitas ſolidarum virtutum; ſiue ſtudium ſpectes & ſeruorem, quo incolæ res diuinas complexi ſunt; ſiue vigilantiam, quâ in ſummâ monaſtica vitæ integritate, cupidos homines, fraudulentos ac nefarios, tamquam peſtes à ſui corporis ſocietate repulerunt. Iam inibi quanta deſpicientia rerum humanarum, quâ ſpernere ſe cuncta & negligere ſatis profitentur, ad quæ expetenda mort-

morta-

mortales auidè rapiuntur? quæ gratificandi liberalis voluntas? Cap. 7. 14.
 quâ, tum peregrinos hospitalitate maximâ profecuti sunt; tum
 domi maiores natu, calamitosos ac debiles eâ sibi charitate fo-
 uendos duxere, quam super omnia non cœnobitica magis,
 quàm ipsa lex commendat Christiana. Verùm non hæc insti- Cap. 5.
 tuta mihi narratio de toto genere; præsertim cùm eorum quæ
 in hac familiâ inueterasse constat, à bonis temporibus tam
 multa exciderunt. eâ re ad hanc potiùs disciplinæ formam ag-
 gredimur explicandam, quæ plurimùm ingenij magis ac natu-
 ræ, quàm diuinæ gratiæ viribus comparatur.

CAPVT IX.

Schola Fuldensis, & doctrina studia.

QUOD in illustribus reip. Christianæ gymnasiis, nascente Euseb. eccles.
 histor. lib. 5.
 c. 10. & 11.
 lib. 6. c. 12.
 Hieron. epi-
 stol. 64. ad
 Pamach.
 2. ad Nepo-
 tian.
 Cassiodor.
 præfat. In-
 stit. diuin.
 lect.
 in Oriente fide, Pantenus, Clemens, Origenes, Alexan-
 dria; quodque Antiochię, Apollinarius Laodicensis; Constan-
 tinopoli, Gregorius Nazianzenus Theologus & vir eloquentis-
 simus; quodque alibi diuinæ sapientiæ proceres habuerunt
 operæ, vt florentissimis doctrinarum studiis & propriis qui-
 busdam ingenij luminibus, religionem Christianam apud ru-
 des illustrarent, apud discipulos in honorem adducerent, ac de-
 nique aduersus gentilium & hæreticorum proteruiam defen-
 derent; id acceptum à maioribus posteris munus, cùm aliàs
 semper excoluere, tum apparatione quoque singulari ingenio-
 rum resuscitarunt, postquam S. Benedicti proles in Germaniâ,
 Galliâque, Francorum imperio, lætiore germine multiplicari,
 & ad nouarum gentium populorumque conuersionem efflo-
 rescere cœpit. Etenim vetus id, & laudatum erat in Ecclesiâ, vt
 apud Clericos probatæ vitæ, atque etiam in monasteriis ludi
 patefierent, in quibus ad optimos iuuentutis erudiendæ magi-
 stros pubes Christiana ventitaret, & à teneris, præcepta mo-
 rum, doctrinæ sacræ ac pietatis imbiberet. Præluxerat hic in
 Italiâ Viuariensibus monachis clarissimus senator Magnus In Viuarien-
 si.
 Gregor. in
 vit. S. Bened.
 & regul. cap.
 59. & 70.
 Aurelius Cassiodorus; cuius & vestigia pressit S. Benedictus:
 qui pueritiæ informandæ, locum in suo monasterio dedit, cùm

Brouveri

antiquitate

Fuldenses.

STV

9

In Cassinēsi.
In S. Galli.
c. 11. vitæ
S. Magni.

In Fritla-
riensi.
S. Willi-
bald. vitæ
S. Bonif. c. 8.
antiq. lect.
Tom. 4.
In Fuldensi.

Carolus Ma-
gnus & Lu-
duicus Pius
quæ munifi-
centiâ in lit-
teratos.

Lib. Epist. 1.

Adi Annal.
Francor. Pa-
prij.
Carolus item
Caluus do-
ctrinarum
patronus.

Placidum & Maurum, eximiâ indole adolescentulos, ad omnem virtutis pulchritudinem, & ingenij cultum educauit. Secutus est S. Benedicti exemplum S. Gallus, qui Othmarum gentis Alemannicæ puerum eximium Grammaticis artibus imbutum, sui monasterij surgentis scholæ magistrum præfecit. Meditatus idem, ne longiùs abeam, in hac Germaniæ provinciâ S. Bonifacius, qui discipulorum partim ex Britannia ad Wicbertum, partim ex Norico, vicinaque Orientali Francia, ad Sturmin Abbatem adduxit; eumque adolescentum florem, & ingeniorum præstantiam, in nouam Buchoniæ suæ coloniam infudit: vt cum propter & doctorum auctoritatem, & loci exemplum, ex Italia, Britannia, Gallia, variisque Germaniæ locis, vndique discendi causâ ingeniosi adolescentes huc confluerent, breuè gymnasium hinc diuinarum iuxta atque humanarum litterarum existeret longè celeberrimum; ex quo non perfectæ modò virtutis cœnobitæ, sed gentium nationumque magistri, & quidam Apostoli, ecclesiarumque Præsules, tamquam ex omnium honestarum artium & disciplinarum officinâ, prodirent. Hoc itaque tam diuino bono, & præbito de cælis subsidio delectati Franciæ reges, Carolus Magnus & Pius filius Luduicus (qui quantique viri?) amplissimis præmiis, variisque liberalitatis instrumento propositis, excitare monachorum studia, & iuuentutem ipsam, ac iuuentutis educatores & magistros cumulare institerunt. Docuit nos id præter alios, Lupus Ferrariensis Fuldæ hinc olim Rhabani discipulus; qui ad Eginarthum admirabili tunc doctrinâ virum scribens: *Vestrâ, inquit, memoriâ per famosissimum Imperatorem Carolum, cui litteræ eousque deferre debent, vt æternitati parent memoriâ, studia cœpta reuocari, aliquantulum quidem extulere caput; satisque constitit, veritate subnixum, præclarum dictum: Honos alit artes; & accenduntur omnes ad studia, gloriâ.* Magnificentius id à nepote perfectum, Hericus apud Altisiodorum Galliæ monachus, ad Carolum Caluum ita perscribit: *Multa sunt tuæ monumenta clementiæ, multa symbola pietatis. Illud vel maximè tibi æternam parat memoriâ, quod famatissimi aui tui Caroli studium erga immortales disciplinas, non modò ex æquo representas, verùm etiam incomparabili feruore transcendis; dum, quod ille sopitis eduxit cineribus, tu fomento multi-*
plici,

plici, tum beneficiorum, tum auctoritatis, vsquequaque prouehis. Ne enim nostra inertia, quæ sua sponte amplectitur cecitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obduceret, neve de præceptorum inopia merito causaretur, id tibi singulare studium effecisti, ut sicubi terrarum magistri florent artium, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem vndecumque tua Celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapfilitas prouocaret.

Sensit honoris huius, an litterariæ messis, Fulda, ac percepit vberimum fructum, Luduici Orientalium Francorum principis regiâ munificentia. Quippe Scholasticorum ordini, penes quem procuratio iuuentutis erudiendæ, eorumque successoribus, colonos omnes & mancipi homines attribuit, qui Imperatorum seu Francorum regum obsequiis & ministeriis olim addicti nexique per sola monasterij sparsim degebant, certâ lege, quâ vetus seruitium, ius ac census, quem fisco regali inferebant, cuncta Scholasticorum vsui cedere, & iure, quo optimo cuiusuis alterius manu missos, vni monasterio seruire iussit. Quod donationis genus Otto magnus Imperator cum filiis, ceterisque Principes, nouo stabilimento posteris ratum sanctumque fecerunt. Scholæ verò iam inde à Sturmionis ætate non obscuræ, clarum in Aegilis Abbatis vitâ exemplum habemus: nam Candidus scholam, ait, fuisse congregationi, vbi lex diuina iugi exercitatione disceretur & doceretur; profectum etiam exsequens versibus:

Talibus auspiciis primæuis miles ab annis
Christi, cœpit abhinc qui sit post exitus, atque
Qui sibi iam fuerit iuuenili in pectore sensus,
Quæque viro succrescenti constantia mentis,
Si mihi vita comes fuerit, si spiritus intus
Corpus alet, lingua & solitum si munus habebit,
Progressusque dabit summa ac veneranda secundos
Maiestas, eadem paucis superare Camænis
Incipiam: Abbatis posthac subductus in aede
Hinc puer imberbis scholæ defertur ad arcem,
Lex æterna Dei semper, quâ munere Christi
Discitur à pueris, seniorumque ore docetur.
Quàm verò huius diligens curæ S. Bonifacius extiterit ipse, do-

Doctores sapientia vndique euocati pramiis.

Luduici regis in Scholasticorum ordinem Fulda liberalitas.

Incola Buchonia Monasterio dati deditis.

Scholæ Fuldenis perantiqua memoria.

Broueri

antiquitate
fuldenes.

STV

9

Epist. S. Bonif. 17. & 92.

Schola puerorum in monasteriis.

Reg. ful. interrog. 15. & breuior. 292.

Adi Chron. Citizense

Paul. Langij fol. 768. de veter. monast.

Scholarum instituto. ord. S. Bened. & Laurent. Sur. ad ann. 1552.

Iodoc. Metzler. prefat. ad hortulum

Walafridi Tom. 6. Antiq. lect.

Schola duplex.

*Cap. VIII.

Lib. 5. de Cruce, fig. 5.

Epist. 4. de omnipotent. Dei cap. 16.

Lupus Ferraria monach. epistol. 1. 29. 40.

cent ipsius epistolæ, quibus alicubi, Wigbertum presbyterum, & Megingaudum diaconum, *magistros infantium esse iubet*: alibi Pipino regi, qui *infantes discerent litteras*, cupiit esse commendatos. Et quia illoti profanique homines dum puerorum ingenuam institutionem, conuenienter S. Basilij regulis, monasteriis receptam agnoscunt, cœnobicia illicò omnia nil nisi scholas ludôsve fuisse somniât, procedat nobis hîc in numerum, quod de S. Galli inclito item monasterio eruditè loci cœnobita notauit; nempe intra illius monasterij ambitum scholam extitisse duplicem pro conditione & varietate auditorum; exteriorem, in quâ magnatum nobiliumque liberi fingebantur; intrariam, quâ, seueritate maiore cùm iuuentus ipsa Deo dicata, tum monachi quâ incolæ, quâ aduenæ, ad cultum sapientiæ efflorescebant. quam certè Scholarum partitionem Eckerhardo S. Galli Decano debemus; qui Tomo v. Canisiano Antiq. Lætion. in B. Notkeri vitâ, *Scholas claustris, vbi monachici habitus pueri instituebantur*, distinxit ab *Exterioribus*, quas Canonicas ipse nuncupat. quò non inuitè traxerim illud Rhabani nostri:

— Plebsque priora

Fundamenta trahit, in fundo domatis omnis.

Neque verò vlla prohibet ratio, cur non in celeberrimo Buchoniæ gymnasio, ordinum hoc classiumque discrimen perinde statuamus. Animaduertit tamen Petrus Damiani, *puerorum scholam*, quos ait, *rigorem sanctitatis sæpè eneruasse, suo tempore in monte Cassino desisse*: & in collatione SS. Abbatum Aquis sub Luduico Pio habitâ, vetitum obseruo, *ut schola in monasterio aperiaturs alia, nisi eorum qui oblatis sunt*, id est, Deo in religione consecrati.

C A P V T X.

Schola Fuldensis celebritas, frequentia, origo, progressus.

VOCAT iam hinc me, ab vltimâ vsque Galliâ factus ad hoc Fuldense Lyceum hominum concursus: in quo elucescit Lupi Ferrariensis monachi admiranda discendi sitis, quam

quam à pueris expertus, cum ob præceptorum inopiam & collapsa maiorum studia vix exleret, denique Aldricum Senonum Archiepiscopum mæcenatem & patronum nactus est; qui eum Fuldæ, tamquam ad humanarum diuinarumque litterarum nobile emporium, sumptu suo misit. Hic autem Aldricus, vt Fuldæ olim monasticæ & ceterarum artium rudimenta deposuerit, suspicari licet, Luduici Cæsaris auctoritate quondam Ferrariæ Abbas impositus. De se verò Lupus: *Dum alij dignam sapientiæ palmam non capiunt, alij famam verentur indignam, à tam præclaro opere destiterunt. Mihi satis apparet, propter se ipsam appetenda sapientiæ: cui indagandæ à sancto metropolitano Episcopo Aldrico delegatus, doctorem Grammaticæ sortitus sum, præceptaque ab eo artis accepi.* Post hæc, vbi ex Galliâ in Transrhenanam regionem se profectum memorat, viciniorem iam factum Einardo, addit: *Nam à prefato Episcopo ad venerabilem Rhabanum directus sum, vt ab eo ingressum caperem diuinarum Scripturarum.* Florebant igitur iam tum scholæ præstantium discipulorum numero, cum Eginhartus posito Cancellarij fastigio, quod Carolo Imperatore tenuerat, Seligenstadij ad Mœnum clarissimi monasterij & à Buchoniâ non longè distiti, Abbatem egit. Illustrauit egregiè locum hunc vir, vt quis alius, in huius ordinis antiquitate discutiendâ perdiligens & assiduus, Ioannes Trithemius; qui ob documentorum vberissimam copiam, non consuetudinem ipsam modò, & scientiarum generam vniuersè, sed Fuldenfis scholæ tum nobilitatem & magnitudinem, tum fructum & famam in Hirsaugienli Chronico scitè nobis expinxit: *Erat, inquit, his temporibus in monasterijs nostri ordinis consuetudo celeberrima, vt scholæ monachorum in singulis pænè cænobijs haberentur; quibus non seculares homines, sed monachi moribus & eruditione præstiebantur nominatissimi; qui non solum in diuinis Scripturis docti essent, verum etiam in Mathematicâ, Astronomiâ, Arithmeticâ, Geometriâ, Musicâ, Rhetoricâ, Poësi, & in ceteris omnibus seculari litteraturæ scientiis eruditissimi haberentur.* Deinde: *Quoties autem idoneum ad hanc subeundam prouinciam in suo cænobio monachum Abbas minimè habuisset, de aliquo alio monasterio petere aptum, non erat inuerecundum. Ita Strabus monachus Fuldenfis in Hersfeldiâ, Albinus monachus Anglicus in Fuldâ,*

Aldricus Senon. Archiepisc.

Rhabanus Doct.

Trithem. Hirsaug. Chron. ad an. 838. 847. Eginhartus, vel Einardus ex Cancellario Abbas Seligenstadij. Sigebert. illustr. Scriptor. cap. 84.

Ad annum 890. Scholarum monasticarum instituta.

** Domicilio, non origine. * Et plurimè apud Turones in Galliâ.*

alijsque

Broueri
antiquitate
videntes.
STV
9

Strabus S.
Galli, Albi-
nus seu Al-
cuius, ex
Angliâ Ful-
de doctores.

Anglicana
gymnasia.
Beda eccles.
hist. lib. 4. c. 2
Theodorus
Archiep. lit-
terarum in
Angliâ re-
parator.
Loc. cit.
Anglia do-
ctrinis & lit-
teris, ac rep.
florens.

Fontes Ful-
densium scho-
larum ex Bri-
tanniâ, &
Urbe, Italiâ-
que.

S. Bonifacii
propria cura.
* Extât apud
Ill. Cardin.
Baron. Tom.
9. Annal. ad
ann. 731. &
in editis iam
8. & 9.

Venerab. Be-
da S. Bonifa-
cio gratius.
* al. Huet-
bertum
Alcuinus,
Alcuinus
Flaccus, Le-
uita.
Sigebert. de
illust. script.
c. 82. & in
Chron. ad
799.

alijque complures in aliis monasteriis, docendi ad tempus tenuerunt of-
ficium, ubi conuersionis primordia non sumpserunt. Inde originem
scholarum huius generis aperiens: Hæc autem consuetudo, ait, san-
ctissima primum in Angliâ cæpit, ubi venerabilis ille monachus &
presbyter Beda, monachorum institutor factus, multos post se doctis-
simos reliquit discipulos. In Angliâ verò, ut à capite rem arcessas,
hunc studiorum ardorem Theodorus Archiepiscopus ex mo-
nacho Romano Tharsis in Ciliciâ oriundo intulerat, post-
quam is à Vitaliano Pontifice, Egberti Cantuariorum regis
inuitatu in insulam missus, ut rem Christianam constitueret.
de quo magnificè Beda: Numquam prorsus, ex quo Britanniam
is, Adriano comite petiit, Anglis feliciora fuisse tempora, dum & for-
tissimos Christianosque habentes reges, barbaris essent omnibus ter-
rori, & omnium vota ad nuper audita caelestis regni gaudia pende-
rent. Et quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in
promptu magistros, qui docerent. Hos quippe litteris sacris simul &
secularibus abundè fuisse instructos, & discipulorum congregata ca-
terua, scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis eorum pectoribus
emanasse; ita ut etiam metricæ artis, Astronomiæ & Arithmeticæ
Ecclesiasticæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina, suis audi-
toribus hi traderent. Indicio fuisse, quod ad Bedæ ætatem super-
erat, de eorum discipulis qui Latinam Græcamque linguam
æquè ut propriam, in quâ nati, callerent. In quâ narratione sti-
mulus est, ut eminentissima Romanæ Ecclesiæ ornamenta ad-
uersarij religionis nostræ & inuiti agnoscant, & liberalium di-
sciplinarum contemptores horum vestigia vel serò requirant,
ac Fuldensis scholæ fontes, qui ex Britannia insulâ haud du-
biè promanarunt, domestici auidius hauriant. Aperuerat eos
vtrique S. Bonifacius, cum inde ex Britannia peteret adhuc su-
perstes pro Germanicis, opuscula Bedæ tum primum inclare-
scientis, quem etiam litteris ad Cudbertum Abbatem, & Ec-
bertum Archiepiscopum, sagacissimum appellat scripturarum in-
uestigatorem. Neque dubitauerim Bedæ desiderio apud Fulden-
ses flagrante, & Anglorum studio, quos S. Bonifacius in Bu-
choniâ reliquerat, Alcuinum, seu Albinum, huc tandem ex
Britanniâ accersitum; qui Caroli Magni postea magisterio, &
nobili quoque auditorio apud Fuldenses relicto, clarus, sepul-
turam

turam denique in vicinâ Hersfeldensi ecclesiâ accepit, apud
 parietem basilicæ Australem, hodieque visendam. Eum Cæsar
 Baronius ex Oderanno decessisse è vitâ scribit, anno DCCCIV.
 Epitaphium quod rude, nec ætatis longissimæ, affixum illius
 sepulcro nuper adhuc extabat in basilicâ Hersfeldensi, satis in-
 dicat apud maiores, ceu cælitum numeris adscriptum, in ma-
 gnâ fuisse veneratione:

ALBINVS EGO . . . QVEM SACRA TVMBA RECONDIT * SVM
 DIGNE EXORATVS TRISTIA QVAEQVE * FERRO * AVFERO
 QVINQVAGINTA MINVS * OCTINGENTOSQVE PER ANNOS * HIC OCTIN
 NVNC IACVI * FATVM CAESARE DE CAROLO GENTA
 HICQ. MANET CELEBRIS VIGBERTVS. QVEM QVOQ. LVLLVS * FACTVM
 IVSSERAT, HVC TRAXI, SVBVENIENTE DEO.
 QVOS QVI MEQVE SIMVL PRECIBVS AGITAVERIT VLLIS
 ILLIVS ERGA DEVM NON SVMVS IMMEMORES
 ID LIQVIDO POTERIT SIGNIS MONSTRARIER ALMIS
 BEO FAMVLIS ANXIETATE MEIS.

In carminum Rhabani monumentis diuersum tamen ab
 hoc Epitaphium inuenimus, cuius ipsum Alchuinum patrem
 esse suspicamur:

EPITAPHIVM ALCHVINI.

*Hic, rogo, paucillum veniens subsiste viator,
 Et mea scrutare pectore dicta tuo:
 Ut tua de que meis agnoscas fata figuris,
 Vertatur species, ut mea, sic que tua.
 Quod nunc es, fueram famosus in orbe viator;
 Et quod nunc ego sum, tu que futurus eris.
 Delitias mundi casto sectabar amore,
 Nunc cinis & puluis vermibus atque cibus.
 Quapropter animam potius curare memento,
 Quam carnem; quoniam hæc manet, illa perit.
 Cur tibi rura paras? quam paruo cernis in antro
 Me tenet hic requies? sic tua parua fiet.
 Cur Tyrio corpus inhias vestirier ostro,
 Quod mox esuriens puluere vermis edet?
 Ut flores pereunt, vento veniente minaci,
 Sic tua namque caro, gloria tota perit.*

F

T 10

Broueri
 antiquitate
 videntes.
 STV
 9

*Tu mihi redde vicem, lector, rogo, carminis huius;
Et dic, Da veniam Christe tuo famulo.
Obsecro, nulla manus violet pia iura sepulcri,
Personet Angelica donec ab arce tuba:
Qui iaces in tumulo, terra de pulvere surge,
Magnus adest iudex millibus innumeris.
Alchuiuin nomen erat sopheriam mihi semper amanti,
Pro quo funde preces mente, legens titulum.*

Atque idem hoc Epicedion V. C. Henricus Canisius Tomo VI. antiq. Lection. ex MS. Codice Sangallensi quampridem publicavit, epigraphen addens, quâ traditur *beatæ memoriæ dominus Alchuiuinus Abba* obiisse in pace XVI. Kalend. Iunias. Cui quidem inscriptioni Hrabani Martyrologium respondet, vbi ad eandem diem, DEPOSITIO DOMINI ALCHVINI. Non committam, vt in signe elogium alterius quidem loci, at opportunè tamen in re præsentis delibem, quod Spanheimensis Abbas in exordio monasterij Hirsaugiensis vsurpat. Etenim constat amplissimæ religionis hanc familiam ex Fuldensi cœnobio tamquam coloniam in Nemetum fines sub annum salutis DCCCXXXVIII. deductam; & quindecim hinc viros artibus ac innocentiam spectatos, ad occupandam Hirsaugiam, *Luitberto duce, missos: *Viguit igitur, ait ille, eo tempore, in monasterio Fuldensi, maxima religio monachorum, sub regimine Rhabani Mauri Abbatis; quæ se per totam Europam, famam præuolante, diffuderat in ora omnium; eratque laus & memoria Fuldensium monachorum apud Imperatores, Reges, & Principes, in magno pretio, non solum propter sanctitatem vitæ, sed etiam propter incomparabilem scientiam Scripturarum, quâ Fuldenses monachi eo tempore præ ceteris multis dicebantur eruditi. Vnde multi ex eis in diuersis ecclesiis ad apicem Pontificatus fuerunt assumpti.* Id quod iterare locis item aliis Auctorem non piget. Suppetit eiusdem argumenti ex Walafri di Strabi, siue Strabonis, nuper editis poematis, illustre documentum. Is namque à pueris non Augiæ modò, sanctique Galli gymnasia disciplinarum gratiâ obiisse contentus, Fulde sapientiæ diuinarumque rerum splendore captus, discendo, nescias, an docendo clarior euaserit. Anno quintodecimo ætatis versus pro temporum illorum captu graues bonosque pangere, & in Augiâ

*Hirsaugien-
si prænobili
monasterio
initium dant
Fuldenses.*

* Luitberto
Fulda cla-
rui omni ge-
nere virtutis
& eruditio-
nis.

*Walafri dius
Strabus quo
lumine in-
genij Fulde
emicavit.
Tom. 6. An-
tiq. lection.*

Augiâ diuite, Tattonis magistri fermè ingenium obscurare cœpit. Hinc S. Galli suo natali monasterio redditus, scriptitandis libris, ceu flumen quoddam exuberantis scientiæ è pectore fecundo deduxit. Quo in studio scripsit ad Maurum Hrabannum Abbatem magistrum suum nonnulla quoque poëmatia, quæ Tomo VI. antiquæ Lectionis iam publicata, iuris priuati non faciam. Sed scholæ Fuldensis progressionem, ortum, celebritatem, suâ, vt reor, fatis luce perfudimus; eius iam superest exercitationes quoque nonnullas stylo percolamus.

Iodocus
Metzlerus
de vir. illu-
stris. S. Gal-
li.
Rhabano
magistro.

CAPVT XI.

Exercitationes disciplinarum Fulde frequentata.

QVOD de Mytlenæis scriptum legitur, cum præclarè didicissent ipsi, quantum ad hominum conseruandam societatem momentum ac vim litterarum studia & liberales artes haberent; quos populos bello superassent, his non aliam irrogasse pœnam, nisi vt ne filios suos litteris erudirent, id hostis humani generis, paulò ante enata hæc in Germaniâ tot hæreseon ac errorum pestifera monstra, in plerisque cœnobitis tentasse videtur, vt ne diuinas litteras ac sacrarum Scripturarum monumenta attingerent, seu, pari curâ studioque quo maiores, perdicerent ac tractarent; quo & carnis seu Veneris imperio subditos, & auocantium voluptatum blanditiis faciliùs illigatos haberet: prorsusque obiceret bello, quod iam tum Ecclesiæ per Lutherum similesque religionis hostes parabat, inermes. Hinc illæ tot nobilium in Germaniâ monasteriorum ruinæ, subitæque clades monachorum extiterunt. Enimuerò, præstabilius nihil Deus homini mente dedit; cui, cum perennis & quietis expers sua quædam adsit agitatio, ita vt opere vacare nesciat, certè si aliquid habebit tamquam pabulum studij, atque salutaris doctrinæ, non accedet ad eam rationis inimica voluntas, nec huius eam illecebræ mollient; sed prauis omnibus cupiditatibus exuta, agitabit consilio vitæ futuræ præmia, & aduersus gehennæ dira supplicia se saluberrimâ cogitatione armabit; cum Deo assiduè erit, rebusque soluta mortalibus, in

Demon hæ-
resi per igno-
rantiam mo-
nasterijs in-
ueitiam pa-
trocinatur.

Mentis hone-
sta occupatio
fugat carnis,
& alias vi-
riorum ille-
cebras.

Broueri
antiquitate
videntes.
STV
9

hoc virtutis regno, voluptatem secum vniquam ne patietur quidem consistere. At his contrà præfidiis anima vacua, si infidiantibus cacodæmoni ac mundi carnisque cohortibus nudum præbebit latus; iam verò, quot ignitorum iaculorum ictibus, quot gladiatorum faucia vulneribus, quot denique retiariorum irretita plagis, misera humi iacebit? atque deiecta tandem gradu suo, neque ad eminentia vitæ beatoris fastigia seferiget, neque à turpi deditioe cum hoste paciscendâ tempe-

Cassiodori in otio prestigando, & negotio litterario promouendo, generositas. Instit. diuin. lect. c. 16.

Eius monastica bibliotheca.

Veteris Congregationis Fuldensis studia & occupationes.

Lib. I. demonib. Eccles. Cœnobij vitæ, communis. pulchra imago.

In Fuldensi monasterio adumbrata, per varias functiones.

rabit. Singularem profectò ac incredibilem propè magnus Cassiodorus erga diuinas humanasque litteras amorem ac voluntatem declarauit, quando Viuariensi monasterio tot voluminum ornamenta conciliauit, totque recondita sapientiæ eo in loco fontes reclusit, quot ab vsque Libyæ & vltimis Græciæ finibus, cuiusque generis scriptorum monumenta ab se conquisita, in prænobili illâ bibliothecâ exposuit, quam velut industriæ monasticæ cotem Viuariensibus esse voluit. Vnde nec immeritò cum alibi sæpè, tum Institutionis diuinarum lectionum libro primo, ardentem eos ad eloquia complectendum diuina, eaque assiduo labore meditandum, inflammat. Nam vt præclare S. Hieronymus; amaueris scientiam Scripturarum, carnis vitia non amabis. Hoc igitur ingressi iter, præsci diuinæ sapientiæ cultores, nullum exercitationis genus duxere in præteritis, quo mens vel melior effici, vel opera rectius publicè priuatimque collocari posset: nec à diuinis laudibus & religionis officiis subcesui erat temporis tantillum, quod non vel studiis darent & adparatui ingenuarum artium, vel lectioni auditionique diuinarum Scripturarum. Profsus erant gemini moribus iis, quos B. Augustinus mirificè extollit, *qui contemptis ac desertis mundi huius illecebris in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agebant, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nullâ superbiâ tumidi, nullâ peruicaciâ turbulenti, nullâ inuidentiâ liuidi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerebant, à quo ista posse meruerant.* Quin secularum instar apum, opere nusquam languido, impigre in hac suâ Fuldensi palæstrâ ascetæ desudabant. Dictabant alij, vel experimenti causâ scriptitabant varios in vtriusque Testamenti paginam

ginam commentarios: alij sibi munus exponendi interpretandi que deposcebant. Erant qui ex illis perpetuò virentibus, tum ^{Literariis} Scripturarum, tum sanctorum Patrum hortis tamquam sententiarum suauissimos flores colligerent. Erant etiam qui collatione locorum librorumque fastidium leuarent legentium; similia veri eruerent, falsi speciem abolerent. Erant denique qui acumine differendi, subtilitate diffiniendi partiendique, & quoduis ambiguum ratione concludendi, philosophadi scientiam paucis eo tempore concederent. Neque in tanto numero eruditissimorum hominum defuisse existimes, qui pro illius sæculi vsu possent non grauissimè & copiosissimè de quauis re apud auditores suos dicere: nam si Trithemio credimus, sæculo Christi octauo, in Fuldensi monasterio vixere supra ducentos septuaginta monachi, viri religione eximij, & vt ipse loquitur, *pro magnâ parte in sacris Scripturis doctissimi*. Iam verò, si cui prima sequenti, vel natura, vel ingenium, hæc artium ac diuinarum rerum altiora fastigia negasset, huic in secundis tertisque consistere, & locum inibi honestum occupare, difficile non erat. Adminicula igitur sufficiebant hi primis; alij spargendis ^{Mechanicas} in membranas paginas apicum & diuersi generis characterum ^{Scribendo.} notis; alij nobilibus operimentis inuoluendo vel claudendo ^{Operiundo.} codices; alij, minio & rubricâ, vt quodque in sententiis aut capite versuum emereret, signando & enotando, illustrabant. ^{Notando.} Nonnulli, quod temerè coniectum in schedas, vel dictando ^{Excipiendo.} elapsum, ad purum exscribendo mundabant, & ordine quæque suo venustè digerebant. ^{Pingendo.} Picturâ quoque & multiplici colorum fuce, & imaginum exprimentarum vsu, haud pauci Fuldæ excellentes monachi floruerunt. Nec dubium est ex illorum epigram- ^{Fabricando.} phis, quod in auro aliisque metallicis operibus olim hinc artis & ingenij multifariam variis in templis extitit, id fuisse effectum industriâ & labore cœtobarum. Illustre, quo id manifestum fieret, vetustis in membranis hoc documentum inueniebam: *Dictante & ordinante pie memorie Rhabano Abbate, & postmodum perficiente Hadamaro discretissimo Abbate, assignati certi fundi, & census camerae Abbatis, non solum ornandæ ecclesiæ, sed aliis vsibus ad Camerarij & ipsius Abbatis nutum seruitura, ad faciendum omne opus artificum, tam in fabricaturâ, quàm sculpturâ, & calaturâ, &*

Proveri
antiquitate
videntes.
STV
9

araturâ fabrili. Et mandat ur Camerario, ut curet ne sit vacua fabrica Abbatis; sed semper docti opus faciant, & iuniores discant, unde domus Dei cottidiana seruitia habeat, tam in eramentis & calaturis,

Elementa prima pueros etiam docendo.

quàm in fusili ac fabrili, omnique arte ornatiorâ. Taceo iam disciplinarum eos anfractus difficilestque vias, quibus tenerior aetas ad sapientiam instituta, Grammaticæ, Musices, Arithmeticæq. elementa percurrit. de quibus iocans Lupus Ferrariensis ad Al-

Epist. 6.

Probus Fulda Grammatices magister.

tuinum monachum Senonensem scribit: *Iam verò penè stomachor,* inquit, *quoniam non scripsisti, quid Probus noster exerceat: scilicet, utrum in saltu Germaniæ disciplinas liberales, ut serè dicere solitus erat, ordine currat: an certè inchoatam Satyram, quod magis existimo, struens, Ciceronem & Virgilium, ceterosque opinione eius probatissimos viros, in electorum collegium admittat, ne frustrâ Dominus sanguinem fuderit, & in inferno otium triuerit, si verum sit illud Propheticum: Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.*

Probum hunc, qui scholæ iuuentutis Fuldæ magistrum tunc fuisse censeat, huiusego coniecturam haud improbauero. Saltum verò Germaniæ hanc nostram signare Buchoniam & Fuldense cœnobium, planè certissimum est. Non faciam hîc,

*Antiquariorū & Amanuensium Fuldae peculiaris honor. * B. Notkeri vitæ, cap. 20.*

quin ex editis olim Albinus Flacci versibus, Antiquariorum & Amanuensium celebre Muscium, quod maiores* dixere Scriptorium, iterum deprædicem. Locus is Fuldæ fuit secessu & reticentiæ studio singularis; cui Flaccus magister hos inscripsit versiculos:

HIC SEDEANT SACRAE SCRIBENTES FAMINA LEGIS,
 NEC NON SANCTORVM DICTA SACRATA PATRVM.
 HIC INTERSERERE CAVEANT SVA FRIVOLA VERBIS
 FRIVOLA, NEC PROPTER ERRET ET IPSA MANVS.
 CORRECTOSQVE SIBI QVAERANT STVDIOSE LIBELLOS,
 TRAMITE QVO RECTO PENNA VOLANTIS EAT.
 EST LABOR EGREGIVS SACROS IAM SCRIBERE LIBROS,
 NEC MERCEDE SVA SCRIPTOR ET IPSE CARET.

Idem, instituto sancto veterum Patrum. Cap. 30. Eorum salutaris opera & par ecclesiasticis,

Quâ de re mirificè Aurelius Cassiodorus, Institutionis diuinarum lectionum libro primo. Spirantis affectus orationem ipsius, qui præteream? *Felix intentio, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, salutem mortalibus tacitam dare; & contra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentoque*

pugna-

pugnare. Tot enim vulnera satanas accipit, quot Antiquarius Domini verba describit. Vno itaque loco situs, operis sui disseminatione, per diuersas prouincias vadit. In locis sanctis legitur labor ipsius. Audiunt populi, vnde se à prauâ voluntate conuertant; & Domino purâ mente deseruiant. Operatur absens de opere suo. Nequeo dicere, vicissitudinem illum de Doctorum bonis non posse percipere, si tamen non cupiditatis ambitu, sed recto studio, talia noscatur efficere. Verba caelestia multiplicat homo; & quadam significatione comprobabili, si fas est dicere, tribus digitis scribitur, quod virtus sanctæ Trinitatis effatur. O spectaculum benè considerantibus gloriosum. Arundine currente, verba caelestia describuntur, ut vnde diabolus caput Domini in passione fecit percuti, inde eius calliditas posset extinguui. Accedit etiam laudibus eorum, quod factum Domini aliquo modo videtur imitari, qui legem suam (licet figuratè sit dictum) Omnipotentis digiti operatione conscripsit. Sedulum in hoc argumento Trithemium velim euoluas, opusculo de laude scriptorum manualium: quorum certè Caroli Magni ætate, Albino nostro, Didymi instar Chalcenteri opus exercente, nitor & artis elegantia cum labore & industriâ certarunt. Quippe litteratissimi Cæsaris munificentia, & Albini doctoris inexhausto lectionis studio, corpus vtriusque Testamenti, seu librarium vitio, seu temporum iniuriâ variè deformatum, & ab integritate suâ longè quidem abductum, ad vetetum exemplarium fidem tunc reuocatum est. atq. ita Caroli iussu Bibliorum editionis vulgatæ passim ad vnguem facta castigatio. Hinc florentissima quædam scriptorum seges, materiaque nouæ solertiæ extitit, insigni non illius æui modò interpretum vtilitate, sed nostri quoque sæculi, quo laboris maiore cum gloriâ fructuque rediit, emolumento. Celestina verò istuc in gratiam Amanuensium tunc pangere Albinum haud piguit:

*Nauta rudis, pelagi fœuis ereptus ab undis,
In portum veniens, pectora leta tenet.
Sic scriptor fessus, calamum sub calce laboris
Deponens, habeat pectora leta satis.
Ille Deo dicat grates pro sospite vitâ,
Pròque laboris agat fructibus, & requie.*

Regredior hinc in memoriam exercitationis, quam S. Hieronymus

nec mysteriis vacans.

Adi opera Trithemij pia.

Caroli M. Capitul. lib. 6. c. 227.

Editionis vulgatæ Biblica restitutio.

C. Baron. Tom. 9. ad an. 778.

Proverbi
antiquitate
videntes.
STV
9

*Diffandi ex-
ercitatio in
S. Hierony-
mo, &*

*Fuldensii gym-
nasio.*

*Praefat. ad vi-
tam Aegilis
Abbatis.*

*Rhabani A-
crostichides
de Cruce.*

*Concertatio
disputatio-
nis.*

nymus sibi vsurpatam Constantinopoli, Gregorio Nazianzeno magistro, ad Isaiaë sextum meminit, vbi de visione Prophetae, breuem, ait, se dictasse subitumque tractatum, ut experimentum caperet ingenioli. Idem hoc methodi genus, in erudiendis suis, secutum hic quoque Rhabanum Candidus eius discipulus ad Modestum presbyterum, monachum & collegam, scribit: *Notum facio tuae charitati, quod anno praeterito dominus Abbas Hrabanus, cum illi querebar, quia non haberem quemquam mecum consociorum, cum quo in diuinâ lectione, disputando & legendo, proficere potuissem; tale mihi responsum referebat: Exerce, inquit, temetipsum legendo, & aliquid vtilitatis adde, dictando. Nam dum ego ibidem, vbi nunc ipse moraris, quondam commanerem, librum prosa & versibus, in laudem sanctae Crucis, diuinâ gratiâ inspirante, incepti, atque fidelibus legendum studioso labore consummaui. Disputandi quoque mutuoque congressu ceu cote exacuendi ingenij laudem, non praeterisse eiusdem ætatis cœnobitas, idem Candidus de se ipse prodit in Aegilis Abbatis memoriâ: Diligebat (Aegil) fratres suos, sicut sancta regula docet, & maximè illos, quos in Dei seruitio, atque diuinâ lectione studiosos esse cognouit. Inter quos sanè meipsum, quamuis indignum & vltimum seruorum Dei seruum, tamen pio patris affectu in suam familiaritatem & gaudium introire concessit. Disputationem quoque sæpius, cum Hrabano magistro, qui erat ei speciali familiaritate connexus, excepit: & frequenter in disputando, ad hoc solummodò cum ipso in eius praesentiâ concitauit, ut secundum sententiam Salomonis, audiens sapiens, sapientior efficeretur. Atque fuere haud dubiè multo plura huius generis, apud priscos sapientiæ amatores, animorum atque ingenij exercitamenta; quibus instructi, eorumque eximio fructu locupletati, dici non potest, quibus animi ornamentis abundarint, quibus prauarum cupiditatum & otij pestibus caruerint. Quare vtinam numquam dissimiles his posteri, litteras, religionem, disciplinam pensi habere plurimum voluissent, æuum optimo viuendi genere, opibus ac virtute florentes adhuc agitent.*

CAPVT

CAPVT XII.

Exercitationum harum usu stetisse religionem.

IACOBVS Vitriacus Cardinalis, Friderici secundi ætate, Honorio tertio sedente, floruit. Is in historiâ suâ Occidentali, quâ religiosarum familiarum aut iacentem disciplinam deplorat, aut itantem laudibus attollit, ordinis Nigri, siue sancti Benedicti statum, maiorem in modum labefactatum, hoc incertior luger, quòd nulla religio alia tot sanctis viris abundasset, aut tanto tempore rigorem disciplinae conseruasset, aut tot genuisset Ecclesie pastores; qui excellentis vitæ exemplo, & doctrina verbo collustratis tam multis regionibus, tot è diaboli faucibus animas eripuissent. Quamdiu enim, inquit, gratam Deo, & amicam religioni dilexere paupertatem, ambitionis & solitudinis securi, vigiliis, ieiuniis muniti, noctu diuque in hymnis, psalmis & laudibus diuinis perseuerantes, lectionibus & sacrarum Scripturarum meditationibus insistentes, in cilicio & cinere & cordis contriti compunctione, non solum sua, sed totius mundi peccata lugentes, eorum fama sanctitatis, & odor sanctæ conuersationis, non mediocres & infimos solum afflauit, verum & Reges, ipsosque Principes summos allexit adeò, vt diuitiis & amplis patrimoniis relicti, & habitu religionis suscepto, post odorem unguentorum suaueolentium cursu contenderent; beatos etiam serati, si eleemosynas suas apud ipsos collocassent. Hinc perfectum breuè, vt cum iis temporibus alia monasteria ac religiosorum instituta nata necdum essent, hi immensum possessionibus aucti, cunctos opum affluentiam superuaderent. Postquam igitur dulce diuitiarum venenum agris, vineis, decimis, & innumeris aliis vectigalibus eorum superfusum, impinguati, incrassati, dilatati maiorem partem recalcitrare cæperunt; & ne persequare alia, prædæ ac direptioni ipsi cum monasteriis expositi, hoc maiora adiere discrimina, quòd qui suspicere, & integros mores laudare consueuerant illustres viri, paulatim euaderent haud minus ad auferendum proni, quàm olim fuerant ad largiendum prompti. Hæc ferè Vitriacensis. Enimuerò, vt multum ille vidit, qui duo isthæc, nimirum scientiam Scripturarum, & insignem erga Deum optimum charitatem, tamquam fræna & firmamenta ponit, olim

Cap. 20.
S. Benedicti
monasterio-
rum disci-
plina, ante
cccc. an-
nos.
Ordinis in
Ecclesiam
merita.

Rigor & vi-
ta seueritas.

Incrementa
facilitatis
& opum.

Ioan. Tri-
them. de vi-
ris illust. ord.
S. Bened. &
passim in
opusc. spirit.

G • confet-

proveri
antiquitate
ideales.
STV
9

*Morbus,
eiusq; qua-
litas.*

*Remedij va-
rietas.*

*C. 2. reg.
S. Benedi-
cti.*

*Ioan. Hen-
neberg.*

*Chron. Hen-
neberg. lib. 5.*

conseruatæ disciplinæ; sic, vtriusque remissio interdum, & velut de manibus excusso gubernaculo, quid sperari aliud potuit, quàm quod idem grauissimâ sæpè querelâ Vitriaco consentiens, exaggerat, & multifariàm deplorat? Sed morbi vtiq; peracerbi vulnera libero stylo quamquam tractauit ille quidem, remedia tamen opportuna posterior ætas vix inuênit. & conualescere per hæresis & superiorum temporum licentiam ægrius quoque licuit. nam, quemadmodum aiunt, hastilia detorta, vt corrigantur, aduri, & adactis cuneis, non vt frangantur, sed vt explicentur, elidi: sic & ingenia hominum, manifestum est, vitio praua, non citra ægritudinem animi inflecti; sed morâ tamen spatiisq; datis emendari. Quamobrem vsu venit non rarò, vt quòd in ægris affectisq; membris, sicut illa causticis & ferro cum nequeunt, cataplasmatibus & fotu sæpè confanantur; ita animi vitia alleuatio molestiarum, & à noxiis rebus auocatio, extenuent atque diluant. Ita enim homines ferè naturâ comparati sunt, vt cum ipsi se religionis salutisq; causâ Deo in seruitutem dicarunt, æquabili iure & comitate ad officium alligi, & beneuolentiâ duci velint. Cum enim pars eorum imperent, pars obsequij munus, legesq; parendi vtrò complexi sint, eaque ratione duriores etiam partes in omni officio sustineant, annon agi secum imperiosius arbitrentur, si quod legibus institutisq; maiorum deuincti, sponte aliàs subire parati sunt, ad id præstandum herili more iam se cogi impelliq; sentiant? Sed euenire tamen sapientissimi monuit legislatoris oratio, cum tempora miscere temporibus, terroribus addere blandimenta, salutiferum sit; cum ostèdere nunc severum magistri, nunc pium patris affectum expediat. Auorum certè memoriâ, quid natalibus illustri Abbati in hoc genere vsu venerit, repetere nihil attinet. Is congregationi leges iam pridem desuetas & mores antiquos commendare cupiens, eam in rem maiores natu, & dignitate spectatos in monasterium montis S. Petri conuocarat; & quid voluntatis & animi haberet benignè quidem exponebat, verùm, quàm difficilem consilij sui repererit exitum, vitam quoque suam, vt egrè tutatus sit, non domesticis tantùm litteris, sed Hennebergensium comitum publicis monumentis, ab hæretico item Scriptore proditum est.

Verùm

Verùm de exercitationum vsu, quæ disciplinæ faciunt tuendæ exornandæque, sermo nobis erat. In his diuinarum litterarum afflicta tractatio, quàm vsitata maioribus, tam legislatori eam fuisse cordi, luculenta sanè in regulâ suâ posteris documenta reliquit. Nam ad lectioni vacandum diuinæ sancit, in caput *Quadragesimæ* singulos de bibliothecâ promi codices, eosdem per ordinem ex integro legi: denique ephoros constitui, qui notent inspiciantque desidiosos, & aliis, quàm huic sacræ lectioni, intentos. *Quæ enim pagina, ait idem sanctus Pater, aut quis sermo diuinæ auctori- tatis veteris ac noui Testamenti, non est rectissima norma vitæ hu- manæ? Aut quis liber sanctorum Catholicorum Patrum, hoc non reso- nat, vt recto cursu veniamus ad creatorem nostrum?* Quibus haud aliena differit, morum grauitate iuxta ac religione amplissimus Senator Cassiodorus; qui cœnobitas tamquam religiosos quosdam ciues alloquens, urbem eis datam quamdam propriam gratulatur, in quâ concorditer & religiosè viuentes, cœlestis iam patriæ gustum præcipiant animis. In hac vrbe nullum relinqui desidiæ locum: sed esse præ- sèto sanctarum Scripturarum dogmatica instrumenta, suis cum inter- pretibus; qui veri sint floriferi campi, cœlestis paradisi poma suauia, vnde & fideles animæ salubriter imbuantur, & earum linguæ, non caduco, sed fructifero nimis instruantur eloquio. Atque hinc, quo mor- tiferas mundi delectationes, noxiæque blandimenta faciliùs vincant ceu transitores huius sæculi, ad illud semper festinent remedium salu- tare, vt legem Domini diebus noctibusque meditentur. Neque enim tunc hostem proteruum apud eos inuenturum locum, cum totum Chri- stus occupauerit animum. Sed prolixiora sunt reliqua; vtque hîc omnia recenseam, non patitur instituta scribendi ratio. Illud in- ter omnes longè verissimum conuenit; mutuo nexu hæc duo religionis bona sic esse colligata, vt, vbi acre studium diuina- rum litterarum, animi puritate & ardore pietatis accensum vi- ger, istic ad penetralia sapientiæ, & adyta Sanctorum, non dif- ficile sit peruenire. Quæ enim fieri possit, vt cuius assidua mens consuetudine poenitissimè fruatur, in huius non medullitus abeat amorem & affectum? Spiritus igitur ille inhabitator & rector cœlestis huius gymnasij, vbi per Prophetarum & Apo- stolorum alloquia, animam exercere & erudire volentem in- ceperit, sensim ab omni terrestrium rerum fæce purgatam ab-

*Diuinarum
litterarum af-
fidua tracta-
tio à S. Be-
nedictio com-
mendata.
Cap. 48.*

Cap. 73.

*Diuin. instit.
lib. c. 32.*

*Quarum me-
ditatio iucū-
da & salu-
taria.*

*Animi puri-
tas nutrit
intelligentiæ
Scriptura-
rum, &*

Collat. 10.
c. 11.

Ambarum
colligata fo-
cietas.
Valer. Max.
lib. 2. c. 1.

Adi Paulum
Lang. Chr.
Citizen. ad
an. 968.

ripit; atque ita sapere ac sentire condocet, ut quod præclare apud Cassianum Abbas Isaac obseruauit, *omnes [Scripturarum] Psalmorum & Prophetarum affectus in se recipiens, sententias eorum non tantummodo per Prophetam, aut in Prophetâ fuisse completas, sed in se quotidie geri impleri que cognoscat*; admirabili, scilicet supernè, docentem inter & discentem reciprocante commercio. Quas Athenas, aiebat ille, quam scholam, quæ alienigena studia huic disciplinæ prætulit? Inde oriebantur Magentij, Strabi, Luitberti, Haimones, Freculphi, ac ne plura monasterij huius lumina ante tempus ingeram, inde, inquam, Germaniæ clarissima pars, tot in Moguntiacensi cathedrarum primâ, nobiles fulserunt Archiepiscopi.

CAPVT XIII.

Præstantium doctrinâ & pietate virorum corona quadam obiter monstrata.

Prosapia est
stemma vir-
tutis doctri-
nâ, antestat
liberorû pro-
pagationi.

Hieron. ad
Celsantiam.
Ambros. cit.
cap. 4.
Stirpis huius
fecunditas.

Cap. 44.

PRAECLARE S. Ambrosius de Noë & arcâ scribens, *proba-
ti viri genus*, dixit *virtutis esse prosapiam*: ut, qui stirpem
corporum coniunctione propagatam huic, quam propria con-
stansque virtus progigneret, meritò postferret. Quippe virtutis
ad nepotes transmissæ *vna secura & inuiolabilis est possessio*, quæ
neque naufragio neque incendio amittitur, nec tempestatum
nec temporum permutatione mutatur, *quâ præditi qui sunt,
apud Christianos verè sunt nobiles*, possidentque res & fructuosas
& sempiternas. Quo eorum & genus & speciosæ stirpis imagi-
nes magis suspiciendæ sunt, qui ut Ecclesiæ liberos præstantes
gignerent, horumque stirpem immortalitate donarent, vno
virtutum partu procreationem suam absoluerunt; eamque si-
militudinem iis diuinæ mentis impresserunt, ut Dei crederes
potius, quàm hominum fatu genitos, & diuino quodam partu
in lucem effusos. Atque huius prosapiæ titulos luculento ser-
mone Ecclesiasticus adumbravit; *viros eos testificatus gloriosos,
quorum cum semine vsque perseuerent bona, quorum & sancta sit
hereditas nepotes eorum, quorum denique liberi propter ipsos sempi-
ternam æuam immortali cum gloriâ degant.* Atque, ut Cosinum
Theo-

Theologum in Syriâ Ioannis Damasceni magistrum, sine liberis quos ei philosophia pareret, mori noluisse laudatum est; sic ego Magnum Cassiodorum memini, postquam cum Agapito Pontifice de studiis diuinis Romæ inter Barbaros excitandis egisset, angustissimè grauissimo dolore, quòd Scripturis diuinis publici magistri deessent. Primùm igitur nobis insulæ Britannia, post Deum humanæ salutis prouidum curatorem, laudes gratèque dicendæ; quæ radiantibus sapientiæ & virtutis luminibus, in opaca hæc intimæ Germaniæ nemora infusis, quidquid hîc inertia & barbari stuporis extitit, absterfit, illustrauit, & ad capeffendam ex litterarum tam humanarum quàm diuinarum studiis egregiam laudem, accendit. Sed immortale præconium ipse meritis utique S. Bonifacius, qui omnium pietatis & amplificandæ religionis artium, pater, inuentor, & Sturmionis educator, Scripturarum sanctarum eloquia, ut feliciter in Germaniâ exercuit, ita cælesti quodam munere apud discipulos inde fouenda reliquit. Bedæ, post sacram Scripturam solertis ingenij fecunditate, tot commentationum voluminibus editis, ex longinquo fama iam olim latè percrebuerat, S. Bonifacio dum uiueret, non ingrata, ut multiplices in eodoctrinæ fructus suis haud obscurè approbaret. Quæ igitur ex huius disciplinâ vel condiscipulatu, accersendi abusque Britannia magistri cura Fuldensem congregationem sollicitabat, hanc ut potuit, primitus explicuit.

ALCVINVS is erat, multo acumine perspicacis ingenij, nec ineruditâ facundiâ, Albinus Flacci nomine, & Caroli Magni institutione notus; quin & huius imperio, Parisiæ urbis in gremio, altrice tot artium atq. disciplinarum erectâ scholâ, futurus illustrior. Hic, Bedâ iam vitâ functo, postquam peragrata Gallia tribus sociis monachis in Austrasiam venit, inde Buchoniam petens, & aliquamdiu Fuldense monasterium, sed leuiter incolens, reconditas sacræ doctrinæ gazas magnâ nominis sui & auditorum celebritate reclusit, & æmulos suæ doctrinæ discipulos vigilantis ingenij, primùm Turonas euocauit, mox incomparabilis scientiæ laudibus cumulos, hîc post se magistros reliquit. In quibus familiam duxere Haimo, *Ysuardus, Freculphus, Hrabanus, Hatto, Luitbertus; quorum accu-

*Cosmus Theologus.**Cassiodorus Senator.**Anglia quid Fulda debeat.**Quid S. Bonifacio opt. patrono, parueni, quid**Bedæ venerabilis inuētis. Catal. eccles. Script.**Sigebert au- & Suffrido & Triih. lib. 2. de illustr. uis Ordin. S. Ben. c. 26. & alibi. MS.**Tom. 1. & 5. antiq. Lect. V. C. Henr. Canif. & Nicol Serar lib. 4. rerū Moguntiac. in Rhaban. & illustr. Baro- nius ad an. 778. Tom. 9.**Alcuinus Fulda docet, & discipulos in Gallia ex- politos, Ful- densi mona- stero magi- stros remit- tit.***Ysuardus, Ysuardus,*proveri
antiquitate
videntes.

STV

9

Arnoldus
Wion. de il-
lustr. vir. Or-
din. S. Bene-
dicti.

* Haimo
apud Hono-
riū de ecclef.
Script. Sig-
bert. c. 136.
vet. Haimo,
& Hemmo.
lib. 2. de vir.
illust. c. 32.
& 124.
Halbersta-
diensis Epi-
scopus.

Lib. de uni-
uerso.

Haimo an
Abbas Hir-
feldia extitit
vii?

M. S. Chron.

* Vsvardus
Martyrolo-
gij auctor. al.
Husvardus.
De ecclef.
Scriptor. Si-
geb. c. 85.
Pap. Mas. de
illo in Caro-
lo Caluo.
Trithem. cit.
c. 29. & alibi.
Molan. ad
Martyrolog.
* Al. Frecul-
fus, De scri-
ptor. ecclef.
Sigebert. c. 91

rariùs virtutes propriis insignitas elogiis spectandas exhiberem, ni tantorum ingeniorum dotes rarâ styli & lucubrationum varietate Spanheimensis Abbas & recentiores alij occupassent. Quod inde strictim carpemus, subsidio vanescentis memoriæ, id hac iudicij trutinâ ponderandum erit, vt quæ rudis nec perpolitum sæculi ingenia tunc in admiratione fuerunt, ea hodie tamquam expergefactis omnium artium censoribus, moderatioris supercilio iudicis submittamus, temperato non imminuto honoris pretio.

* HAIMO itaque, cuius & magisterium & religionis natalem immeritò subtrahi Fuldensibus olim Trithemius publicè questus est, magnitudine & præcellentis ingenij gloriâ, hinc ad Hirsfeldiam vicinam euocatus; vbi virtutis & pietatis cum doctrinâ exuberantis opinione ad sapientiæ fastigium euectus, lucubrationum ingenti mole consurgens altiùs, cum Scripturæ propè vniuersæ arcana commentariis ambiret, ad Halberstadiensis ecclesiæ gubernacula venit, quæ annis XIV. summâ integritatis & sanctimonix famâ, feliciter tertius in Episcoporum ordine tractavit. Quin & Hrabanus eum honorificè compellans, æqualem suum libenter agnoscit. Ceterùm, etsi constanter Trithemius passim, Haimonem hunc Abbatem Hersfeldiæ fuisse vult, eum tamen nec Lambertus hoc tempore recipit, nec probat historia publica; siquidem ab anno DCCCXL. vsque ad DCCCXLVI. Brunonem sedisse testatur; quâ tamen annorum intercapedine Haimo factus Episcopus. Rectiùs igitur noster Francofaxonicus: *Anno Domini DCCCXL. Heimo Hersfeldensis ecclesiæ monachus, tertius Episcopus Halberstaden. à Luduico filio Pij Luduici mittitur: & anno XIII. suæ ordinationis VI. Kalend. Aprilis obiit, & Halberstad. sepelitur, in cuius locum Huldigrin Episcopus est ordinatus.*

* VSVARDVS verò, Flori exemplo iussuq. Magni Caroli diffusius explicatis Martyrum agonibus, aliorumque Sanctorum actis, succinctè per Ephemerides antea enarratis, famosissimi nomen operis ad sui commendationem, ecclesiæ legendum tradidit. Neque huic impar

* TRECVLPHVS ex Fuldensi disciplinâ, selectissimi ingenij & eruditæ memoriæ laudem consecutus; cui & Hrabanus lucubrati

cubрати in Genesin operis honorem, in inscriptione suâ detulit, & ipse Freculphus Lexouiensem ecclesiam, in Lugdunensi secundâ, iam Rhotomagensi prouinciâ, regionis Nortmanniæ, adeptus, à mundi incunabilis exordio factò, rerum omnium origines & euentus, per sacræ profanæque historiæ sinus, vsque ad Christi Domini natalem, haud sine quæstionum subtilitate posterorum memoriæ subiecit.

*Freculphus
Lexouienſis
Episcopus.*

De HRABANO quid memorem? qui à pueris Fuldæ vbi natus & enutritus, atque inde in Galliis apud Turones quoque disciplinarum causâ vixit; & nullius omnino liberali homine dignæ facultatis aut artis expertus, ferè nemini concessam hæc ætate excellentissimæ doctrinæ palmam, obtinuit: immenso quippe captu, vastoque librorum complexu, docendo, dictando, scribendoque diuinos apices totis dispersos Bibliorum membris rimatus, portentosi ac secundissimi ingenij merito, nescias utrum illi plus decoris librorum conscriptorum auctoritas, quam profundæ & inexhaustæ mentis admirabilitas adiecerit. Vnde cum publico Fuldæ docendi fungens munere, explicaret itidem immensi ingenij sui diuitias, facilè vicinorum non solum, sed & remotiorum, in tanto gymnasij splendore, ad se studia atque ora conuertit; vt concursus etiam audiendi causâ ad eum ex totâ Germaniâ Galliaque fierent. Tradidère proinde meritò ipsius pectori sapientiæ diuinæ ac virtutis refertissimo, ornamenta sua pariter & gubernacula, primùm Fuldenſis congregatio, atque deinde ecclesia Maguntiacensis; quod utrumque munus Abbas & Archiepiscopus, immortali nominis sui gloriâ præclarè sustentauit.

*Hrabanus
magister
quantus.
Ex Honorij
Sigeberti ill.
viris c. 90.
MS. & Tri-
them.*

Porrò LINTBERTVM etiam Albini Hrabanique discipulum, duæ res memorabilem effecerunt; quòd nobili Hirsaugiensi apud Nemetes Abbatia primus Abbas, sacræ eruditionis & probitatis auctoramento, initia dedit; quodque pulcherrimas benè viuendi artes illas, quas nobilis puer è Sueuiâ ortus, Fuldæ imbiberat, non infelice virtutis gloriæque prouentu, in Hirsaugiense monasterium intulit. Etenim anno duodeuigesimo monasticæ initiatus, Baugolfo Abbate, qui S. Sturmioni successerat, per incrementa ætatis Aegilis & Rhabani disciplina sic se erexit, vt Hirsaugiæ degentis famâ sanctitatis & eruditionis

*Lintbertus
Hirsaugia
Abbas & in-
choator. al.
Luitbertus.
Chron. Hir-
saug. ad an.
838.*

proveri
antiquitate
adenses.

STV

9

Fama virtutis ac sapientie innumeros alliecit ad religionem.

tionis per omnem circa regionem se diffundente, multi generosæ stirpis viri liberos suos in ipsius disciplinam traderent; alij quoque non obscuro apud suos, fortunis mundoque valere iussis, Christi & Lintberti sese obsequio consecrarent. Ad Hirfaugiam venisse eum perhibent, regibus carum, ac magnatibus verendum, anno atatis LX. conversionis XLII. Abbatis munus gessisse annis sedecim.

CAPVT XIV.

Continuatio illustrium virorum secundæ & tertiæ classis.

ORBITAM, sed breuem Flacciani solis, quam curriculo suo descripsit, absoluiimus. Albino Flacco, quod litteris valde compertum sit, haud clarior inuenitur notiorque, qui successerit, doctrinarum magister, quam Magnentius Maurus Hrabanus, cuius è scholâ, vt innumeros præteream alios, summa hæc neque interituræ laudis ingenia prodire, Walafridus Strabus, Lupus, Otrifridus, Werenbertus & Helpericus, ambo monasterij S. Galli aurea quædam sidera, Hartmundus, Probus, Rudolphus, Candidus, Mago, Modestus, qui ab ortu litterariæ Fuldenfis palæstræ secundam velut eruditorum & sapientissimorum virorum classem efficiunt.

Secunda classis Hrabani discipulos exponit. Catalog. illust. vir. & lib. 2. de illust. Ordin. S. Bened. c. 41

Walafridus Strabo, seu vulgò Strabus. Auctor vel inceptor Glossæ ordinariæ. Strabus vnus idemq; cum Walafrido. Adi Cansij præfat. Tom. 6. antiq. Lect. Siegeb. c. 71. Surium in Octob. in S. Galli vitâ. Præfat. ad Thegani opusc. Annal. Franc. Pirhecanis Fuld.

STRABVS, vt Trithemij verbis vtar, *monachus Fuldenfis, natione Teutonicus, Hrabani scriba, discipulus & notarius; vir certè ipse vndequaque doctissimus, qui diuinarum Scripturarum optimè sensa norat, bono explanante magistro, litteris & diuinis & humanis ad plenum instructus, Theologus, Philosophus & Poëta celeberrimus, ingenio iuxta linguæque facundia promptus.* Non villo scriptionis genere lætior in posterorum memoriâ victurus, quam ingentis operæ ex veterum monumentis publicatæ Glossæ syntagmate, quam ordinariam vocamus; cuius ipse fundamenta iecit. Sed varium hîc Trithemij errorem caueamus oportet, cum Walafridum Strabonem passim à Strabo diuidit, & velut ætate dispertem, illum S. Galli, hunc Fuldensem monachum, quemque seorsim laudat. Walafridus enim vnus idemque ex monasterij S. Galli

S. Galli disciplinâ profectus, Fuldæ discipulus olim, atque inde magister floruit; postea inter suos Decani honore sublati, apud Augiam diuitem quoque munus Abbatis accepit anno Domini DCCCXLI. atque in eodem munere diem suum clausit, XLIX. eiusdem sæculi, vt ex egregio cœnobitâ Santgallensi, Tomo VI. antiquæ Lectionis ab erudito Canisio obseruatum est. Poëticum hunc lusum ipse de nomine suo fecit:

*Decanus S.
Galli.
Abbas Au-
gia, vulgò
Reichenauu*

*Edidit hæc Strabo paruissima portio fratrum,
Augia quos vestris insula alit precibus.
Strabonem quamquam dicendum regula clamet;
Strabum me ipse volo dicere, Strabus ero.*

*Poëmat. de
Grimaldo.*

Porro quem Strabonis lateri sociauimus, Lupus, ex Senonum Galliæ finibus litterarum gratiâ Fuldam profectus, eruditorum familiaritate quæsitâ, vt vndique feracis ingenij copias adaugebat, sic & librorum veterum corrogatâ supellectile, litteras iam tum obliuione propemodû sepultas instaurabat, quæstionibus, vt indicio sunt epistolæ quæ leguntur, quacumque delatis, ad excutiendum ignauæ mentis torporem. Ita litteris scientiarumque diuitiis abundans hinc in Galliam regressus, regum & nobilium antistitum gratiâ circumfluxit, & eruditionis variæ item elegantiam regnum illud ornauit. Carolo Caluo

*Lupi Ferrar-
iensis mona-
chi Galli præ-
conium.
Ex lib. epist.
cuius quæ ex-
tant.
Papir. Mas-
son. in Cal-
uo, &c.*

rege, & munera ampla in illius regno gessit, & Synodo quoque Sueslionensi interfuit, cum iam Abbas monasterij S. Petri in agro Senonum, quod Bethlehem vel Ferraria dicitur, creatus esset. Quâ de re ipse ad præceptorem suum Rhabanum ita scripsit: Reuerendissimo patri, eximioque præceptori Rhabano, Lupus salutem. Non potui hætenus gratias vobis agere, tamen quantitas affectu habuerim, occultorum cognitor semper inspexit. Deinceps autem, si idem Deus vitam vestram produxerit, optatamque pacem reformauerit, non erit impossibile, quid animo geram, factis ostendere: namque consensu fratrum nostrorum in Kalend. Decembris cœnobium Ferrariense mihi commissum est, dominusque noster Carolus mirâ me dignatione fouens, gratiâ suâ donauit: vestra igitur beneuolentia me, vnâque congregationem mihi creditam, sacris orationibus commendare dignetur, vt sicut studia mea plurimum eruditione adiuuistis, sic officij difficultatem, assiduis precibus temperetis.

Eius a. n.

*Abbas Fer-
raria, vel
Bethlemisici;
si monaste-
rij.
Rhabano
magistro
scriuit.*

Quæ in Otfridium verò Deus gratiæ doctrinæque munera

H

cumu-

roveri
antiquitate
videntes.
STV
9

*Osfrius in
VWissenburg.
monasterio
claret astro-
nomiâ, &
studiis sacris.
Trith. in ca-
talog. illustr.
vir.
Germanica
Orthogra-
phia inuen-
tor.
Boic. rer. l. 2.*

cumularit, ingrato silentio premenda non sunt. Hic apud Nemetes in Wissenburgensi cœnobio lumen ingenij tantum ostendit, vt astrorum ac diuinarum rerum peritiâ excellens, admirandâ metrorum felicitate demum in Germanici ac vernaculi sermonis elaborando canone, parum licet fructuosè sudarit, nulli suâ ætate copiâ scientiarum & pangendi facultate secundus. Eum Marcus Velferus, Germaniæ decus, in Boicis attestatur, Germaniæ sermonem scriptu eâ ætate perdifficilem, omnium primum litteris tractare aggressum. Nec S. Galli præclarum hodieque, in Alemanniâ Sueuorum, ordinis S. Benedicti monasterium, Rhabani præcellentis magistri fœtuiâ caruit; quando ex Fuldësis gymnasij sacratio, & *Helpericum & VVerenbertum* accepit, egregiæ fecunditatis argumento, qui seueriore simul & amœno succinctus doctrinæ cothurno, non Philosophiæ magis ac diuinæ sapientiæ laudibus, quàm poëtices Græciq̃ue sermonis gloriâ claruit.

*Helpericus,
& VVeren-
bertus S.
Galli.*

*Hartmun-
dus eiusdem.*

Huic, vt olim Fuldæ condiscipulatu, sic ornamentis litteraturæ linguarumque varietate geminus fuit, eiusdem monasterij cœnobita Hartmundus, qui & scriptis in sacra Biblia commentariis Rhabani præceptoris imaginem ad posteros transmisit; quæ sparsim clarior elucescit, cum discipulorum eius globus, quem Hartmundo subieci, tacito lectoris animo occurret.

*Rudolphus
excellens Ful-
dæ scriptor
doctusq̃;*

Sed domesticos inter RVDVLPHVS præstantissimi nominis ab historiâ & interpretatione litterarum sacrarum, nec hîc præteriri debet; quem tanta sapientiæ doctrinæque gloria beavit, vt cum sui temporis eruditorum longè esset princeps, velut alter Augustinus omnibus se consulentibus de rebus grauissimis luculenta responsa daret; multaque exactæ diligentiæ volumina, iam intermorta, publicaret. Hinc & Luduicus Luduici Pij filius conscientiæ suæ latebras ei apertas habuit, & concionantem audire solitus, etiam scholasticis Fuldæ præfectum, regiâ liberalitate coluit.

*Luduici regis
concionator.*

*Ascribus &
Ruodbertus
cœnobita Ful-
den. Romam
legati.
Ex ipso ope-
re Acrostich.*

Quin & huic annumerandi ASCRIHVS & RVODBERTVS publicis Annalium litteris clari, nec taciti Rhabano præceptoris; quos ipse ex Fuldensi monasterio Romam ad Sergium Pontificem misit, vt rarissimæ tunc artis Acrostichidum de S. Cruce librum, munus ei sanctoque Petro præsentarent. Quod sanè
munus,

munus, vt mirificè fuit aliàs Alcuino Rhabani magistro probatum, sic ab Odilone Cluniacensi, amplissimo cum auctoris præconio extollitur: *Rhabanus seculari scientiâ affatim eruditus, si de Catholicis, spirituali scientiâ ad plenû edoctus, tale de laude S. Crucis texuit opus, & texendo perfecit, quo pretiosius ad videndum, amabilius ad legendum, dulcius ad retinendum, laboriosius ad scribendum non potest inueniri.* Illud verò perscriptum & elaboratum, anno ætatis ipsius tricesimo, ex Rudulpho eius discipulo satis liquet.

At Rhabanus interim, vbi professorio munere defunctus, studiorum voluptatem laboriosâ gubernandi functione mutauit, Strabo discipulo lampada cathedrâq. cursu tradidit; qui minimè segnis ingenij alacritate, docendi prouinciam amplexus, frugis optimæ specimen præbuit in discipulis, quos hæc tertiâ sobole Fuldenfis schola peperit. Meminit hanc rem ita Trithemius: *Rhabano in Abbatem sublimato, eius discipulus Strabus, scholæ publicæ prælatus est; qui Gerungum tunc adolescentem, Rhabano præcipiente, singulari diligentia profecutus est. Mos erat in Fuldensi cœnobio, his temporibus, monachos non solum in Scripturis sanctis instituire, sed etiam in omni seculari scientiâ litteraturâ ad plenum erudire. Probè enim iudicabant sapientissimi viri, diuinas Scripturas neminem posse perfectè intelligere, quem litteras secularis doctrinæ contigisset ignorare. Extant multa monachorum istius temporis præclara volumina, in quorum comparatione, ea quæ hodie cudentur, tamquam paleæ vilescunt. Reperi autem inter alia Strabi huius opuscula, libellum de Arithmeticis dimensionibus, quem scripsit ad Gerungum Abbatem S. Aurelij, cui præponit epistolam sic incipientem: Reuerendissimo, merito patri, etate filio, litterâ discipulo, gratiâ magistro, Gerungo Abbati æternæ beatitudinis præmium possidere. Hucusque Trithemius.*

Atque GERVNGVS hic Hirsaugiensis monasterij secundus Abbas, in hoc ordine tertio generosæ sobolis à Strabo propagatæ, germen istic lætissimum extulit; quando RUTHARDVM Fuldenfis item cœnobij alumnum, & Strabi auditorem, æmulatione sapientiæ, cathedræ imposuit; eumque breuî plenis subfelliis tam nobili auditorio frequentique stipatum habuit, vt Fuldense gymnasium ad Hirsaugiam translatum existimares. Nam Ruthardus hic, Trithemio teste, primus in cœnobio

Rhabani opus de S. Cruce Sergio Pabolatum. A S. Odilone laudatum. Serm. de lau. S. Crucis.

VValo fridus Strabus Rhabano Doctor succedit. itaq.

Tertia classis Strabi discipulos exponit. Chron Hirsaug. in Gerungo 2. Abate.

dilectione Sacrarum litterarum cum profanis associatio Fulda.

Auxesis.

Gerungus Hirsaugiensis Abbas. Ruthardus ex Strabi disciplina doctor apud Nemetes celeberrimus.

roverri
antiquitate
idenses.
STV
9

Chron. Hir-
saug. ad an.
863.

S. Aurelij, monachis, diuinas iuxta profanasque litteras, more Fuldensium, docere cœpit; eamque in omni disciplinarum genere famam eruditionis obtinuit, vt non ex diuersis modò cœnobiis vndique monachi, sed ad eum audiendum sæculares quoque confluerent. Laudem his vigiliis parem addunt, tum ex aliis quæsitam lucubrationibus, tum ex egregij operis conatu, quo primus ipse S. Benedicti regulam illustrare commentario aggressus est. Istuc etiam altioris sapientiæ, nec ambitiosæ doctrinæ factum, responsumque illius memorabile fertur. Quippe Luduicus Imperator, compertâ Haimonis Halberstadiensis Episcopi morte, cum eius sedis mitram pedumque Ruthardo deferret; *Episcopatum, inquit, alteri velim, Imperator, dari iubeas; qui ad eum gerendum, quam ego, magis idoneus sit. Equidem vitæ regularis tranquillitatem, & diuinarum litterarum studia, ambitioni & cunctis mundi gazis longè mihi semper duxi anteferenda.* Rudolphum quoque medio tempore Fuldæ item discipulos eduxisse, & magisterij floruisse ornamentis, cum aliundè affatim, tum ex vitâ B. Solæ, quæ ab eius alumno siue Ermenoldo siue Ermanrico scripta, liquet. Salutarur ibi *Didascalus & venerandus magister; & in omni arte ex Rhabani doctrinâ peritissimus, magni ac multiplicis ingenij vir.*

Ruthardus
recusat Hal-
berstadien-
sem Episco-
pen.

De eodem
Ioan. Boni-
fac. Soc. Ies.
lib. De rectâ
institur.

Rudolphus
propagasse
discipulos
traditur.

Tom. 4. an-
tiq. Lect. in
prologo, &
in epist. ad
Gundram-
mum.

Stemma quoddam digessi, & numeros eorum qui Fuldæ velut officinam sapientiæ plurifariam adornarunt; ac, ne quis nobis hanc successionem turbet, meminerit in moribus quoque fuisse veterum cœnobarum, antequam scholæ probè coalescerent, & copiis doctrinæ domesticis abundarent, emittere ac proferre foras magnæ indolis ac spei ingenia, quæ beatis inde sapientiæ fontibus irrigata, in quamplurimos sese riuos & amnes diuite cursu prouoluerent. Quo modo in antiquis monumentis lego de Raitgario Abbate, qui anno DCCCXVII. florere cœpit: *Rhabanum & Hattonem Turonas in Galliam direxit ad Albinum magistrum, vt liberales artes addicerent: Brunonem ad Einhardum, variarum artium peritissimum doctorem: Modestum & Candidum cum aliis ad Clementem Scottum, Grammaticæ studendi causâ.* Verùm hæc atque multò florentiora sapientum decora alia, ferax hoc doctrinarum & virtutum Fuldense gymnasium eo quidem tempore protulit, sed non perinde

inde postera ætas, ob silentium litterarum, exornanda reliquit.

Vnius vel MEGINFRIDI Chronicorum monumenta Lutherianæ centuriæ nobis reliqua fecissent, quam eruditæ iucunditatis officinam clarorum imaginibus refertam, ille posteris aperiret? De eo Spanheimensis Abbatis hoc extat iudicium ad annum Christi MX. *Claruit etiam his temporibus Meginfridus monachus Fuldenfis Chronographus; qui velut rosa inter spinas, ita studiosus inter desides, carnales, ignarosque sui monasterij monachos, clarus emicuit. Is inter cetera ingenij sui opuscula, historiam sui monasterij ab origine diligenter complexus, Abbates singulos secundum ordinem temporis sibi inuicem succedentes inseruit, & vniuscuiusque gesta breuiter annotauit, eorum quoque cœnobium, quibus vel monachos ex Fuldensi missos nouit, vel Abbates, pari ratione meminit; quorum vel successiones Abbatum, vel memorabilia facta interserendo, compendiosè descripsit. Ex cuius viri laboribus, multa me, fateor, in hoc opere nostro, de Hirsaugiensi historia, necessaria commiscuisse.*

*Meginfridi
clari apud
Fuldenfes hi-
storia scri-
ptoris iactu-
ra.*

*Chronic.
Hirsaug.*

Ad Meginfridi ætatem retulero Wicelinum, qui floridâ iuuentâ, magnitudine ingenij supergressus æuam, intempestiuo funere raptus est. Luxere eum discipuli tribus epitaphiis, è quibus vnum hîc pono:

Wicelinus.

HVC PRECOR INTRANTES, HVC CERNITE *P̄COR EVNTES; *PRECOR

CERNITE QUID MODÒ SIM, CERNITE QUID FVERIM.

FLORE IVENTVTIS CESSIT CVSTODIA CLASSIS;

NVNC CINIS EXIGVVS; PARVULA CLAVDIT HVMVS.

NOMEN ERAT WICELIN POSITVM CARNALITER OLIM,

IAM NON DE PLACITO, SI DATVR EX MERITO.

EXEMPLO NOSTRI MEMORES ESTOTE SEPVLTII:

HVC REDIT OMNIS HOMO FINE SVB OCCIDVO.

Versiculi alij extollunt hominis eruditionem, & cum eo cecidisse volunt Fuldenfis scholæ lucem:

NAMQVE FVIT DOCTVS; DOCTRINAE MVNERE LARGVS.

FELIX TERRA, SVAM CONDVPPLICANS SEGETEM.

Vnum in hac doctrinâ scriptisq̄ue nobilium hominum hucusque à me pertextâ corollâ, obseruatu quoque dignum inuenio;

quod nominum ornatu peregrino delectati, vel ob insigne magisterij, vel imitationem exempli, vel aucti ex eruditionis & virtutis famâ honoris, vel ob aliam non perinde compertam

*Nominalia
quadā apud
priscos cano-
bitas vsita-
ta, cum*

H 3 nobis

roveri
ntiquitate.
ldenfes.

STV

9

*pro Francis
ceu Theudi-
scis adsiuore
Latina.
* al Magne-
tium. lect. in
Sigeberro
cap. 90.
MS. Fuld.*

*Vt in Italiã
supereminẽ
litterati Gẽ-
tilium.
In elogiis ad
Pomponium
Lætum.*

nobis in præsentia causam, præter Germanicum, Francicumque, Latinum in Fuldensi monasterio nomen assumpserint: nam ut Albinum Flaccum in Alcuino, Magnentium Maurum in Rhabano, Strabonem vel Strabum in VValafrido, quæ litterarium album sapiunt, omittam; in Bonoso glorioso, Candido ac Modesto huius loci cœnobitis exploratum habeo, eorum vernacula nomina, Hatto, Bruun, & Rechio, extitisse. Quare & honorariam nominis professionem tulisse Flaccum, *Magnentium, Bonosum, Strabum, Probum, Lupum, abolito apud Francos, nec in sacro quidem fonte passim recepto, Latialium nominum vsu, dubitare nihil attinet. Ac nescio quidem, an sanctiore tamen instituto, quemadmodum auorum memoriã, renascentibus in Italiã litteris, eruditi quidam Romæ viri, veterum ingeniorum illustria nomina sibi ipsis indiderunt, cum in cœtu sodalium, Iouio teste, laureati Musas colerent, sic & cultioris ingenij maturitate, cœnobitas nostros, priscorum doctorum in suo gymnasio censeam renouasse titulos. Gemina certè nomina ex instituto tulisse, non accepisse temerè data, liquere puto.

CAPVT XV.

*Abbatum monasteriũ Fuldenſis dignitas
& prærogatiua.*

*Quã tenui-
bus initiis,
quantis in-
crementis,
Fuldense no-
men surre-
xerit.*

QVIA virtutis præmium honos est, quam, cum admirabiles sui amores excitare per se videmus, tum doctrinæ ac sapientiæ si fulta sit adminiculis, haud facilè dixerò, quos ipsa plausus dare, significationesque fauoris excitare soleat. Experti hoc sunt, qui ad huius Fuldenſis amplissimæ congregationis, ceu reipublicæ clauum sederunt, quorum quo florentior religionis ac litterarum disciplinæ gubernatio fuit, hoc ampliora à summis Ecclesiæ Pontificibus, & speciosiora à Regibus & Imperatoribus ornamenta in monasterium hoc, velut honoris quoddam theatrum, congesta sunt. Omnia referre longum sit, distringere singula, nihil vetabit. Initio tamen hîc conspicias velim, exiguum loci patrimonium, & agelli, qui in quadrum,

drum, vt irent cæli plagæ, circumquaque se spargeret, angustum angulum; astrictum continentiam victum, & vix alendæ familiæ parem; modicas feruorum aut ingenuorum clientelas; domum, non dicam ambitioni, sed honori clausam, vni submissionis studio apertam, Benedictini generis ac ordinis veram imaginem; at paululum vbi se flexisset ætas, omnia hæc prouidente, satagente Deo, succrescere, & mox in excelsum niti: contribui præter aream monasterij, atque agrum circa, nemorum vndique & pascuorum, aquarum, abundè; his accenseri villas coloniasque rusticas, totâ Thuringiâ, Boiariâ, variis trans & cis Rhenum Mœnumque aruis, & alibi, complures: annonæ & fructuum importari tantum, vt hospites, aduenæ, non ipso monasterij dumtaxat gremio, sed rusticis cellarum vbique tectis excipi, pasci, vestiri benignè possent; surgere in altis montibus arces, in imis vallibus fossâ & propugnaculis circumdata oppida: adsistere Abbati, & ministerij causâ ambire pace belloque, ex equestri nobilitate, & Comitum Ducumque stirpe clientes, Aduocatos, Camerarios, Pincernas, Vexilliferos. Neque Cattorum, Boiariæ, Saxonumque, seu Thuringiæ, Principum, neque Cattimelibocorum, Niddæ, Zigenhainiorum, neque Hanouensium, vel Isenbergiorum, aut Hennenbergensium Comitum, & quorum generosa similis propago, deesse vel arma, vel obsequia. Denique Abbatem, non fortunæ beneficio, vel ardore cupiditatis, sed morum principatu, & priscae virtutis merito, sedendi honore in imperio, Episcoporum cedere nemini. Primum igitur à condito monasterio legibus inoluisse tradimus, multorum Pontificum stabilimèto; neminem quantumque fastigij, nec patriarcham nec præfulem, sed ne dicecesanum quidem in Fuldensi ecclesiâ patrare sacra, nisi Abbate probante, vel ad illud sponte munus inuitante. Id moris etiam eximij, vt vni eius subiaceat regimen Pontifici Romano; nec ab alio, quàm sedis Apostolicæ Præsede, honoris expectet munimenta: ad hanc dubiis in rebus, more ceterorum Antistitum appellat: quin & à Regum, Principum, Episcoporum, Comitum, aliorumve iniuriis, huius tutelâ præsidioque se vindicat, vetusque fuit, vt si quis ex corpore monasterij ob criminis atrocitatem, famæ labem contraheret, is non antè pulsationis iudicium subiret,

Patrimoniorum amplitudo.

Latifundia pradiarum rusticarum.

Arces, oppida, munitiones.

Principum, Dynastarum, & nobilium clientela ac ministeria. ex feudorum recognit. & obseruat. antiq.

Abbatibus ornamenta & extraordinarij honores: ex Archivo Fuld. eccles. & MSS.

In sacrificio.

In subiectione.

In confirmatione. Causa distinctione.

roveri
antiquitate
fuldenses.
STV
9

*Iurisdictione
ecclesiasticâ.*

ret, quàm Romanâ fuisset auctoritate discussus auditusque. Integrum quoque, hortando, docendo, diuini que verbi semina spargendo, cœnobitas huius loci & Abbatem, operam vbiuis nauare

*Primatu Gal-
lia Germani-
câ, mona-
stiorum.*

Ecclesiæ. At sessionis honos, multis priuilegiis, Archimâdritæ, & per omnia Gallia Germaniæ que monasteria, *Primatis cog-*

*In Pontifica-
lium usu.*

nomento, datus: nec non potestas in dalmaticâ & sandaliis, mitratum annulatum que, rem procurandi diuinam. Additum à Siluestro Pontifice, nominatim; vt Abbas Fuldensis inter cun-

*In sessione ho-
noratissimâ.*

cta Germaniæ cœnobita, publico conuentu, primum ordinem sedendo, iudicando, consilium habendo, tueatur. Id, quod in

eâ Galliarum parte obtinuisse quoque rear, quâ Burgundia & regnum Arelatense olim Germaniæ sceptris associata, vnde & titulos petit suos Treuirensis Archiepiscopus: nec primatum Galliarum hîc loci vsurpatum, aliò retulerim. Ea verò constantis fidei amicitiaq. robusta vincula Romanorum Sedem huic Fuldensi monasterio innexuere, vt litteris Richardo Abbati, &

*In honorificâ
compellatio-
ne.*

aliis ante quingentos annos à Ioanne Pontifice datis, audiat *Roma-
næ Ecclesiæ Fuldensis filia specialis*; donoque, ceu æternæ vrbis

*Donatione
Romani mo-
nasterij S.
Andræ.*

ciui, cum omni peculio, fundis, & areâ monasterium S. Andræ obuenerit, Romæ situm iuxta basilicam S. Mariæ ad præsepe.

*Muneribus
quasi episco-
paliibus.*

Aliis aucta quoque iurisdicundi potestas, quâ noxas leuiores indulgendo, quâ anathemate plectendo fontes, quâ denique

*Regalia Ab-
batû.*

tondendo clericos, & minoribus sacris officiis mactando; atque adeò Subdiaconos etiam inaugurando. Iam iura Regalia, quæ

*Archicancel-
larij Augu-
stæ titulus.*

vocant, omnem in partem latissimè fusa, non attingo, quibus, si vetustiora repetamus, Imperatorum Regumque munificentiâ, vt quisquam alius in Imperio Princeps, ita Fuldensis

*Hericus Ab-
bas Carolo
I. v. à secre-
tis, qui Ar-
chicancella-
rij Augusta
munus con-
fermauit no-
uo ritu,*

Ecclesiæ fuit Antistes, conspicuus. Vnum Archicancellarij Augustæ titulum commemoro, quo ante quadringentos annos emicuit. Hunc, cum prærogatiuâ sedis, Berthoum Abbatem, Lothario Imperatore, ceu à maioribus olim acceptum, vindicasse lego. Porrò in Carolo quarti diplomate rem hanc Imperio toto confessam notissimamque animaduerto, cum anno

MCCCLVIII. Henrico Abbati à secretis sibi & consiliis, Archicancellariatus officium cum omnibus iis priuilegiis commo-

disque stabilit, quibus Archicancellarij Imperatricum & Regi-

narum vti frui solent; illud adiiciens nouum, vt quoties im-

perij

perij Romani Augustam vel Reginam diademate cingi, aut indui purpurâ, soleinni ritu contingeret, Abbatem tunc id habiturum muneris, vt diadema coronamve pro more deponat, manûque teneat, & rursus eandem vertici reddat. Vnde & expressè Carolus, quod aliùs repetens non facilè vsurpatum inuenias, Henricum ferè salutatur, *Serenissima Anna Romanorum Imperatricis semper Augustæ & Bohemiæ Regina, consortis nostræ charissimæ, Archicancellarium.*

Augusta Imperatricis diadema tractandi.

CAPVT XVI.

De prædria Abbatum Fuldensium & sessionis honore.

CETERVM, quia de sessionis & sella fastigio Fuldense nomen carpi, & ambitionis nubilo obfuscarî solet, operæpretium in huius moris antiquitatem diligentius inquirere, & liberioris oris calumniam, maiorum testimonio castigare. Primi itaque auorum patrumque memoriâ, honorem eum bonis artibus sumptum, sugillare ausi sunt, Albertus Krantzius, præcipitis censuræ scriptor, & Sebastianus Munsterus, religionis optimæ bis desertor. Hi verò, cum vno fermè ore conuentum illum Moguntiacensem describunt, quo Fridericus Ahenobarbus Henricum filium Constantiæ Neapolitanæ vel Siculæ iunxit, ipsâ Pentecostes die anni MCLXXXIV. graue memorant honoris certamen istuc inter Philippum Colonensem Archiepiscopum, & Conradum Abbatem Fuldensem, exarsisse; quo principum animis in diuersa tractis, omnia verecundiæ & modestiæ iura insuper habita, Comitialis honor confusus, & à monacho occupatus sit. Quippe dextrum Friderici Imperatoris tegere latus Archiepiscopo Moguntino, sinistrum Agrippinensi; huius loco recipi voluisse Abbatem, & repulsâ notatum, abire coactum Colonensem: quare & indignantis Archiepiscopi orationem fuisse: *Cedo Abbati, Archiepiscopus; monacho, princeps elector; sed, bonâ veniâ vestrâ, cætum dimitto.* Exoratum tamen, calenti spatium dedisse animo; &, quo tutior aduersus Fuldensem staret, ingressum quatuor millium armis stipatum.

Vindicata prædria Abbatum Fuldensis.

Krantz. lib. 6. Saxon. cap. 46. Cosinographiæ lib. 3. in German. Moguntini conuentus acta Frid. Ahenobarb. Imp. 1181.

Certamen inter Philippum Colon. Archiepisc. & Conradum Fuld. Abbatem.

** Nouitium & non eius qui præcipit.*

I

Epipho-

roveri
antiquitate.
uldenses.

STV

9

Epiphonema Krantzij est: *Væ tibi superbia; quæ in calis nata, cum auctore tuo ad infernum demergèris, semper excrucienda.* Causam hanc disceptare serus æstimator, fortè nullus aggrediar. Velim interim, quos dixi Scriptores, paulò diligentius in antiquos mores huius ecclesiæ & iura inquisisse; moderatiùs, opinor, volantis calami spicula, obstrigillando terfissent. Enimuerò retinendæ priscæ maiestatis grauitatisque, populos, nationes, hominum cœtus atque sodalitates, tantam habere curam quotidie cernimus, vt paulò minùs interdum pro fortunis ac patriâ, quàm pro auito decore & nominis gloriâ, publicè decertent. Nec scisse ambigamus, cœnobij Præsides, optimis adhuc morum disciplinis, quid verecundia, quid religiosa modestia posceret: quiq; fines legesve, palàm seu priuatim, colendi officij in imperio existerent. Sed nimirum, publica instituta & sui monasterij ornamenta olim à maioribus, Regum Principumque concessu tradita sibi & relicta, priuatâ humilitate potiora duxerunt, eaq; illibata, nec abrupta, ad posteros deriuanda. Itaque bonus arbiter in hac causâ, vel aduersariorum confessione, ipse Imperator fuit: qui, vbi Colonensem, si subsellio detraheretur, pro inglorio habiturum, facilè intelligeret, rectè tamen ac ordine Abbatem eum capturum fuisse locum, pronuntiauit; cum id esse consentaneum diceret, antiquis reipublicæ moribus, factumque defenderent spectati imperio Principes, & pro Abbatis honore loqueretur multis retrò annis laudata consuetudo. Venerationem igitur, & honorati iudicij potiùs laudem Conradus mereatur; qui, non sine rubore, vt ipsi aiunt, inferiorem locum, pacis publicæ causâ, tenuit, quàm Philippus Archiepiscopus; qui comitia deferens, non ante se reddere procerum conspectui sustinuit, quàm etiam illiberali causâ, alieno loco, gloriam accersisset. Hinc iam, si lectorem ad superiorem ætatem quoque deduxero, & honorificam hanc loci proëdriam armis & sanguine etiam defensam, ante centum annos, exemplo licet parum probabili, ostendero, an adhuc recentiorum vanitati priscorum concedent iura, & parum explorata ratio conuelleret maiorum fidem? Sed ipsum Lamberti chronicon adire te malo ad annum MLXIII. vbi exponit, quæ Goslarienti conuentu, Widerado Abbati cum Hecelone Hildeshei-

*Narrationis
vulgaris cō-
futatō.*

*Imperator
pro Conrado
Abbate pro-
nuntiauit.
M. SS. Fuld.*

*Mos etiam
et Principū
sententia illi
fauit.*

*Sessionis ho-
nos cruentis
certamini-
bus defensus,
ritu non lau-
dato.*

desheimensi Episcopo lis intercesserit. Neque enim est mearum partium, casum illum funestum memoriâ repetere, vel oculis legentium subiicere, quem, vt in perturbato Germanici regni statu, Rege puero, & in paucorum potestatem redacto, Lambertus ore tam libero, quàm sano iudicio exequitur: traditque Abbatem Fuldensem vndique istic oppugnatum oppressumque sic abiisse, vt pecunia tutaretur quem nec lex nec innocentia tueri poterant: & præter atrocitatem rei, *odium quoque grauasse nominis monachici, quod inueterata malitia homines seculi* (verba vetusti scriptoris sunt) *semper obfuscare & opprimere conantur*. Reperio denique in antiquis huius Ecclesiæ monumentis, Berthoo Abbati, qui anno salutis MCXXXII. præfuit, negotium item fuisse cum Archiepiscopo Magdeburgensi de excellentiâ sedis; arbitroque Lothario Imperatore, & Pontifice Innocentio, honorem ei pristinum, postpositâ Archiepiscopi dignitate, adiudicatum. Res Romæ gesta est, quo tempore Lotharius ab Innocentio Imperij diadema accepit. Vetus scriptor ita: *Ipso eodem die consecrationis Imperatoris & Imperatricis, domino Apostolico & ipsis consentientibus, orta est dissensio inter ministros ipsius Abbatis, & Archiepiscopi Magdeburgensis, de primatu sedendi; cumque pro hac re vicissim propè vsque ad effusionem sanguinis altercarentur superueniente Abbate, & iustâ defensione pro huiusmodi rationem reddente, fauente sibi Imperatore, vt ab initio Fuldensis Ecclesiæ omnibus antecessoribus suis concessum erat, primatum sedendi, inuito Archiepiscopo, obtinuit*. Neque verear tam eminentis fastigij splendorem, beati Bonifacij memoriæ, aut meritis tot Præfulum, qui ex Fuldensi monasterio ad vrbis Moguntiaci cathedram Germaniæ primam euecti, datum olim, asserere. Quippe, cum Fulda mater & alumna; ipsique cœnobiarum parentes quidam existerent eius sobolis, quæ, felicibus auspiciis ad Ecclesiæ Moguntinæ totiusque Germaniæ decus enata; merito hanc vtrique parenti maiores, siue Cæsares siue Pontifices, refudisse gratiam; vt, qui incunabulis hauriendæ pietatis fuissent proximi, nec sedibus vsurpandi publicè honoris forent distincti. Id quod in Eistatensis Episcopi prærogatiuâ cerne-
re licet; qui ob D. Willibaldi cum S. Bonifacio in religione procurandâ perenne consortium, præ ceteris Magontinæ se-

Idè sub Berthoo Roma oppugnatus; conseruatissimè aduersus Magdeburgensem Archiepiscopum,

ab Innocentio Papâ & Lothario Imp.

Iuris huius, sessionisque origo probabilis.

Ab Episcopo Eistatensis simile. Philippus Episc. Eistat. de S. Walburg. Tom. 4. antiq. Lect.

roveri
antiquitate
idenses.
STV
9

dis suffraganeis, Metropolitanis sui dextram tegere, & ceu cancellarius & prolocutor, eius quoque vices gerere; ac denique peculiari ornamento, quod Rationale vocant, hanc in rem insigniri solet.

CAPVT XVII.

Qui ex Abbatum numero infulis clari, spectatiq̄.

HVNC locum strictè cursimq̄ue ingrediar, indicasse contentus hæc ornamenta; certus, non veris suis coloribus expressisse, cum iusti tituli volumen hæc tam amplæ laudis materia sibi deposcat. Nimirum semina spargimus, quæ in spicas olim & culmos, fertilioribus ingeniorum aruis, adolescent. Ac nouem quidem Moguntiacensis Ecclesia nobis offert, quos illa quantos fastigij & rerum gestarum magnitudine posteris exhibet & ornat, tantos Fuldenis monasterij gymnasium vitæque disciplina olim ei tradidit præstititque. Horum post S. Bonifacium, cui flagrantissimæ gloriæ palma debetur, longè primus

Qui ex Abbatibus Archiepiscopi in sede Moguntinâ Pontificium tenuerunt.

I.
Fuldé. MSS.
& documēta
Annalium.

HAISTOLFVS sæculo Christi inchoante octauo sub DCCCXIII. in Moguntinam sedem ex Fuldensi prouectus, cuius vsq̄. ad eò in vitâ tenax extitit, vt præter artificiosam, quam in omni vitâ cum altrice religione societatem retinuit, & intimam cum Aegile Abbate necessitudinem, magnis quoque templorum & basilicarum surgentibus operibus apprimè fauerit, easque consecrando dicandoque præsens cum Chorepiscopis honestarit.

II.
Rudolph.
Et nar. chic.
Lupus epistolâ 40.
Annal. Frâc.
Pithœani.
Marian. &
M. SS. acta.

HRABANVS Luduici Pij Augusti Secretarius, etsi doctrinæ ingenti famâ, rebusque monasterij, tot ecclesiis erectis, & Diuorum pignoribus vndique illatis, in immensum auctis, factur honoris gloriæque, tranquillo vti poterat; incursum tamen siue suorum, siue otij cupidine, nam vtrumque traditur, curas honesto secessu commutauit, sono inde virtutum ab Luduico Germaniæ rege excitatus, & è montis S. Petri monasterio in regiam translatus, Moguntia pro Otgario anno DCCCXLVII. v. Kalend. Iulij, Archiepiscopus creatus est. Hic quid Luduici secundo

secundo favore per nouem annos, concilia frequentando, erro-
resque extirpando, munificentiae & liberalitatis argumento
vario, gesserit, neque publicae fidei, neque priuatae eius Ecclesiae
monumenta silent; & postquam haec nos colore rudi scilicet
adumbrauimus, bonis postea limatisque praconis, Serarius
noster, suis in Maguntiacis occupans, illuminauit.

* S V N D E R O L D V S Luidberto Archiepiscopo surrogatus
eundem in numerum prodit, quem Trithemius omni sancti-
monia & religione conspicuum, caelestibus adscribit. Regino
tamen Prumiensis, a quo Sunzo dicitur, parcius ad annum
Christi DCCCXC. castigatore lectione: *Vir religiosus, inquit, ac
simplex, sacris litteris sufficienter instructus, qui in Fuldâ monasterio
sub regimine Abbatis ab ineunte aetate nutritus & conuersatus sit.*
Ornatum autem infulis addit, Poppone Thuringorum duce,
& Arnulpho rege, quem aliunde Fuldensium pietatem ada-
masse constat, annuentibus. Ea Sunderoldi immortali cum
gloria coniuncta animi magnitudo fuit, quod luetuoso regni
Lothariensis tempore, Nortmannis ingenti terrore extrema
Mosae Rhenique fluminum irumpentibus, ac mediterranea
peruadentibus, ipse inter alios proceres pro patria pugnans, in
acie profusa vita, vix gustato culminis Archiepiscopalis hono-
re, in occasu suo, fidi reipublicae principis splendorem retinuit;
quin ipso audaciae genere, ut ea erant tempora, viros quoque
Martiales, casus sui vigore prouocauit. Porro ex Meginfrido, ut
suspicio, Trithemius in chronicis Hirsaugiensibus, *Sanctum,*
inquit, *Sunderoldum ex monacho Archiepiscopum Maguntinum, vi-
rum vitam ac doctrinam reuerendissimum, VI. Kalendis Iulij, qua fuit
dies Sabbati, Nortmanni occidentes, Martyrem fecerunt.* Nec abnuit
in chronico suo Sigebertus, affectum martyrio, largiore scilicet
votis vsu.

H I L D E B E R T V S etiam in Magontina metropoli Ponti-
fex duodecimus a S. Bonifacio, exsplenduit raris honorum &
publicae dignitatis insignibus, imperij, quod Otto Magnus in
Germaniam inuexit, consiliis, opera, domi, foris impertita, non
expers. Anno DCCCCXXVI. ex Fuldensi cenobio, cuius Ab-
bas, ad Cathedram hanc euocatus; mox eius ornandae studio
flagrare: a maiorum obliuione propè obruta monumenta in-
dagare.

Maguntic.
rerum lib. 4.

III.

* al. Sunzo
Sanctis ad-
scribitur Tri-
themio in
Chronog.
Hirsaug.

Occubuit pro
patria, Nort-
mannorum
irruptione.
Anno DCCC-
XCI.

Martyr ha-
bitus.

IV.

Witkind.
lib. 2.
Regino Lã-
bertus. M. S.
Trithem. in
Hirsaug.
N. Serar. in
Moguntiac.

roveri
antiquitate.
id est
STV
9

Primi Moguntina sedis Antifistes ab Hildeberto in lucem proferuntur.

dagare. Ergo decem primorum Antifistum corporibus in basilicâ S. Hilarij repertis, ea decentiore cultu inde in S. Albani augustam ædem anno DCCCXXXV. transtulit. Hinc Ottonem sequenti anno regem Aquis cingere diademate, Treuirensi & Coloniensi frustra renitentibus, loci & virtutis prærogatiuâ meruit. Tribuunt illi Archicancellarij munus gestum, Ottone rege, cum vaticinij laude: obiisse Lambertus DCCCXXXVIII. rectè prodidit; biennio citiùs, Reginonis appendix.

V.

Fridericus stirpe Ducum Lotharingæ.

Fuldæ reclusus.

Ottonis Magni aduersarius.

FRIDERICVM Hildeberti successorem, priuatâ litteræ Fuldensibus item alumni annumerant: sed malè tradunt, Luduico rege & Gerbergâ Ottonis sorore prognatum; quos anno postero DCCCXXXIX. communi primùm thoro sociatos, Frodoardus eius ætatis scriptor meminit; nisi, quia ab aliis Ducum Lothariensium stirpe natus proditur, Giselbertum patrem, an fratrem habuerit: qui Dux Lotharingæ, Gerbergæ prior maritus extitit. Porro, vt Fuldæ monachum fuisse sit obscurum, Fuldensibus per familiarem Regino docet; qui coniurationis à principibus regni Lothariensis contra Ottonem initæ reum, testis est, *intra huius monasterij septa reclusum*, & istic in sequentem annum vsque detentum. Argumentum ipsius munificentia extat hodieque Moguntia Ecclesia S. Petri, domicilio principis extra muros adhærens, instructaque collegio Canoniorum, quos amplis fundis possessionibusque perpetuum sibi deuinctos habet. Id claritudini nominis eius hæsisse aiunt næui, quod pronus ad res nouandas, subitus præceptisque se Ottoni aduersum ferret; vnde & exilio obsidióque ciuitatis, & aliis casibus fuit spectatus. Id compendio chronica Reginonis ad annum DCCCCLIV. quo diem suum functus est: *Fridericus Archiepiscopus obiit; vir in sanctâ religione strenuus, & valdè laudabilis; hoc vno visus reprehensione dignus, quod sicubi vel vnus regis inimicus emerisset, ipse se mox secundum huic apponeret.*

VI.

Hatto vindicatus à mirium fabulâ.

Lib. 4. i n 15. Archiepisc.

HATTO deinde, vno medio Wilhelmo Ottonis Imperatoris filio, dignus repertus, qui Moguntiam, Abbas nuper, Pontificio commendaret: cui, etsi fœdissima mirium fabula, gliscente indies errore, illibata gloriæ cursum abrumpit, vindiciis tamen suis à Seratio nostro assertum, excusso nubilo producimur: fide muneribusque publicis, Ottonis Imperio inter Germaniæ

manix proceres spectatum; & quod mihi antiquorum monumenta semper loquebantur, ab omni tam crudelis exitus suspicionem intactum. Abbatem adhuc, Otto primus Italiam coronæ & dignitatis ergo petens, anno DCCCCLXI. metatorem hospitii Romæ designandis præmisit, cum euocatorum agmine: idque, ut arbitror, ob gratissimam Hadamari Abbatis auunculi memoriam; qui longè gratiâ apud Ottonem floruit inter primos. Inde DCCCCLXVII. Ottonis filio Wilhelmo pontificali fastigio exæquatus, breui curriculo metas attingit: puta sexagesimo nono eiusdem sæculi relinquens humana.

Reginon.
Chronic.
Hatto apud
magnum Ottonem quo
loco.

ERCHENBOLDVS etiam anno Christi MXI. quo Willigifus, gratissimæ memoriæ Præsul, Magontiacensem ecclesiam moriens destituit, ex Fuldensi monasterio ad longè clariores titulos accersitus. Is virtutis, sapientiæ, ac religionis famâ sedem Moguntinam illustravit; hoc, eo loco dignior, quod à sancto rege Henrico illi ecclesiæ commendatus, & cleri populique insigni gratulatione exceptus. Virginis Dei genitricis cultor & amator egregius, cuius animi & propensi in Dei matris honorem studij, editiore Moguntini pomerij solo, in campis apertis, ecclesiam Canonicis constituit, quæ olim auctoris consilio D. Virginis, iam S. Crucis titulum gerit *MXXI. salutis anno moriens, in ecclesiâ S. Ioannis summæ iam ædi propinquam simplici modestoque funere illatus, epitaphio licet rudi breuique, gloriosi tamen Archiepiscopi nomen meruit. Acciderat illud nuper Moguntiaci memorabile, quod anno MIX. ut Lambertus obseruauit, ecclesia maior, quam Villigifus recens exstruxerat, quâ die consecrata, eadem incendio periit. Cùm itaque S. Ioannis angustior ædes clero primario per id tempus pro summâ basilicâ esset, nimirum poscebat Erchenboldi pias manus, qui tardè surgenti moli fastigium denique imponeret.

VII.
Lambert.
Marian. MS.
& Mogunt.
hist.

Ecclesia B.
Virginis seu
S. Crucis Moguntia.

*Al. 1020.

S. Ioannis,
quâ conditus
Erchenboldus.

Basilica primaria reparatio post conflagrationem.

VIII.
Script. cit. &
S. Gothardi
acta, Tom. 7.
Suri.
MS. Fuld.

BARDO cognomine Chrysofostomus, Vvederauiâ Opperfhouorum domo prænobili, rector monasterij Fuldensis, Hersfeldensis potissimum Abbas, vitæ sanctimoniâ, & oris facundiam, quàm opibus & potentiam clarior. Fuldensis ecclesiæ rectorem dixi, quia ob lubricum disciplinæ statum, eius præfecturam gessisse vel censuram statuo, nec aliam in partem veteres catalogos accipio. Is anno Christi MXXXI. Ariboni in cathedra

roveri
antiquitate
idenses.
STV
B

Dedicatio.

Carol. Si-
gon. in re-
gno Italiz
lib. 3.

*Bardonis vs-
ticitium de
sua morte.*

*Sæctitas eius
comprobata.
Lib. 2. c. 12.
apud Sur.
Tom. 6.
S. Simeon
Treuericus.*

*S. Bardo pa-
ralyticum
sanat B. An-
nonis incla-
matone.*

drâ Moguntinâ successor datus, inchoata à decessore noui tem-
pli opera mox suscepit idem & perfecit. Perfectis operibus, in
Conradi Imperatoris, & Henrici Regis, filij, & reginarum, ac
vtriusque ordinis principum illustri coronâ, basilicam, adiu-
tantibus septemdecim Episcopis, cum plurimis Abbatibus, ipse
consecrauit. Quod magnificè Marianus Scotus: *Sanctus Bardo
Archiepiscopus præsentè Conrado Imperatore, Indictione v. iv. Idus
Novembris consecrauit monasterium S. Martini sedis Moguntinensis
Archiepiscopatus, inò omnium Francorum, in honorem S. Martini,
cum multis Episcopis.* Annum hunc, cum eruditis viris, tradimus
Christi MXXXVI. & monasterium, vsu tunc loquendi, prima-
riam ecclesiam, cum toto peristylorum & officinarum com-
plexu. Porrò salutis anno MLI. illud eximium in Bardone; quod
Padebornæ, cum Henricus III. Imperator, magno procerum
comitatu ibi solemnes Pentecostæ ferias exigeret, Bardo inter
officia rei diuinæ in concionem ascendens, ad proceres popu-
lumque manifesto vaticinio cygneum effatus, nempe, vitæ
sux supremum diem cecinit, &, ceu breuî migrare vellet, om-
nium istic fidelium se precibus commendauit: neque mensẽ
amplius superuixit, iv. Idus Iunij, Mariano teste, vitâ feliciter
functus. Sanctitatis ipsius, cum alibi multa, tum apud lu-
culentum scriptorem vitæ D. Annonis, egregia testimonia.
Primum, quod ipse D. Anno iecerat ad cœnobitas Sigeber-
genses prophético ioco, Simeonem Treuericum ex Græciâ sanctum
Eremitam, & Bardonem sanctissimum vrbis Mogunti-
næ decus, qui reuerà sanctitatis suæ meritum ambo pluribus
commendent iudiciis, omni quidem venerationis officio iure
coli; eosque, quia magni prædicentur, magnis vtique & amplis
donariis honorari; se post mortem his imparem meritis, breuis-
simæ cæræ, liniq̄ munusculis fore contentum. Alterum, fre-
quentissimo omnis ordinis, sexus, & ætatis conuentu, in eccle-
siæ Maguntinæ atrio, cum iuxta tumulum B. Bardonis, ma-
gno pietatis sensu, & perfusis vbertim lacrymis Anno diuinam
hostiam libat, conspicatus apud sepulchrum sedere Bardonis
quemdam eleemosynarium, contractis neruis opem valetudi-
nis iam dudum præstolantem, ausus est increpare B. Bardone-
nem, ceu in olim fidi ministri propulsandâ ærumnâ æquo tar-
diorem.

diorem. Nec mora, ceu in cælos vsque perlata Annonis increpatione, confanatus è vestigio æger, redditusque sibi. Denique Bardo quoque S. Annoni in admirabili illo viso obiectus, quo in pleno amplissimorum Præsulum confessu, de næuo iracundiæ communitus est. Sed claudo Bardonis memoriam Tritheimij encomio. *XX. annis ecclesia Maguntina præfuit vir doctus & sanctissime conuersationis, atque post mortem Sanctorum catalogo insertus.* Media basilica ædis primariæ tumulum obtinet, sed occupata iam veteris memoriæ crypta, per machinam ligneam, in quâ altare D. Martino stat consecratum.

S. Annoni obiectus apud tribunal. Lit. 2 c. 25. Hirtaug. Chron ad an. 1031.

CAPVT XVIII.

Qui Moguntia & alibi ex Abbatibus Episcopi claruerint.

SIGEFRI DV S item Abbas Fuldenfis, Eppensteiniõrum illustri sanguine, & propinquus Marchionis Saxonix Vtonis, quem Lambertus inter regni proceres & opum & dignitatis fastigio narrat præcelluisse. Hic, anno millesimo vnde sexagesimo desinente, Lupoldi Archiepiscopi Moguntia sedem adeptus, & Epiphaniã sequentis anni ab Anselmo Lucensi Episcopo Nicolai Pontificis Legato, consecratus. In ea incidit tempora, quibus ob teterrimum schismatis per Henricum IV. excitati factionem, freto atque æstui similis, agitatus est; atque hinc Homericõ Diõmedi plurimùm similis, nescires, quõrum partibus interesset. Ad tutiora & salubria religionis plerumque propensior, vbi Thuringia populõrum iura non irritarent, quos libertatis tenaces, decimarum onere perantiquo vectigali, premere amabat, hoc grauiore sensu oneris, quõd regem in super experirentur infensissimum sibi Saxones & Thuringi. Cetero qui moderatione animi & submissione fastigij tantã, vt cum in imperio proceribus ipse & B. Anno longè anteirent, priuata tamen, adeo quæ monasticæ potiùs vitæ modum teneret, quàm eminentis loci dignitatem. Anno MLXIV. in Palæstinam & sacra Ierosolymõrum loca, cum plurimis magni nominis Episcopis, itineris illius celeberrimi dux fuit, quod huius ætatis

IX. Lambert. Chron. ad an. 1075. & sequent. Marian. Scotus. Archiepiscopus Moguntinus factus ab Anselmo Lucensi consecratur, an. 1059. 1060. in schismate lubricus. Homer. in Iliad 5. de Tydide & de vnois xeripõra martin. Melioribus tamen additior.

Ierosolymitana peregrinatio celebris à Sigefrido suscepta cum aliis.

K

scri-

roveri
antiquitate
identis.

STV
B

Marian. &
Lambert.
Chron.

*Roma caus-
sam dixit ob-
nundinatio-
nem sacrorū.*

scriptores egregiè meminerunt, ob peregrinantium splendo-
rem, & mirificos casus, quos, duodecim millium Arabum ag-
mine triduum obsessi, pertulere. Septuagesimo eiusdem sæcu-
li, cum B. Annone & aliis Episcopis Romam accersitus, caus-
sam apud Alexandrum dixit, quòd largitionibus sacra vendi-
disset, vsitatâ huic sæculo licentiâ. Sed raro tum ibi satisfactio-
nis genere Lambertus memorat paratum fuisse, vltro se Epi-
scopatu abdicare, atque otium amplecti priuatæ vitæ; quare &
ipsius Romani Pontificis auctoritate, & maturioribus præsen-
tium consiliis ægrè & vix inflexum, vt inchoatis absisteret.

*Callatiam
*Cluniacensi
secessu se re-
parat.*

Biennio itaque post simulato in* Galletiam itinere, ceu B. Iaco-
bi Apostoli limina peteret, in Cluniacense, magnâ tum religio-
nis famâ, monasterium secessit; dimissisque qui vnâ venerant
ministris & clientibus, & omnibus quæ possidebat abdicatis,
statuit ibi strepitu mundi longè dimotus, perpetuùm militare
voluntariè paupertatis stipendiis. Sed neque tunc quidem pro-
positum tenuit, tam clero quàm populo flagrantibus studiis
Pontificem suum reuocante. Id quod simplicius narrat Maria-

*Vbi monasti-
cam retexere
parabat.*

nus Scotus: *Eo tempore Sigifridus Episcopus Moguntinensis causâ
orationis in Galitiam ad S. Iacobum perrexit. Cùm autem Cluniacum,
Dominicâ die, ante Missam S. Michaëlis venisset, intrans claustrum,
respuit seculum. Sed dum mercenarij Moguntinum Episcopatum com-
parare vellent pretio, Sigifridus in obedientiâ S. Benedicti, quam Ab-
bati debebat, violenter compulsus, Moguntiam VIII. Idus Decembris
reducit, anno MLXXVII. Rudolphum Henrici antagonistam pul-
cherrimo facinore regem consecrauit. Hinc variè Ecclesiarum*

Script. cit. &
Berthold.
Constantien-
sis.

Germaniæ negotiis fluctuatus, cùm modò Gregorij septimi
iras expertus respiscit, modò cleri simoniæ & turpis mulierum
commercij sordibus inquinati furori parum obsistit, denique
pacis & Apostolicæ gratiæ tenax, anno Christi MLXXXIV. in
monasterio Hafunguno, quod in Thuringiâ apud Catos nu-
per exstruxerat condideratque, vitam finiit: atque inibi sepul-
tus est. Præclare de illo Bertholdus Constantiensis Presbyter,
accurati faniq̄ue, si veterum quis alius, in hac schismatis causâ,
iudicij scriptor. ad eundem annum, *Sigifridus, ait, Moguntinen-
sis Archiepiscopus, Gregorio Papæ per multas tribulationes adiutor
indefessus, requieuit in pace.*

Magun-

Maguntiacensis ecclesiæ iam albo percurso, quod quidem Abbates Fuldâ profecti eximie collustrarunt, expectari potest, ut si qui inferioris ordinis per eosdem doctrinæ religionis ac sapientiæ gradus ad consimilis honoris ascendere culmen, inditi expertesque laudis non transmittantur: sed *Haimonem* incomparabilis ingenij virum iam Halberstadiensibus olim reddidimus; *Freculphum* Lexouiensibus; quos ambos in illustribus viris numerant tolluntque Sigebertus & Trithemius.

Haimo Halberstadij.
Freculphus Lexouij.

Loc.cit.

BRANTHOVM tamen Halberstadiensis ecclesia Fuldæ debet; de quo Lambertus ad annum MXXIII. *Brantbo*, inquit, *Abbas Fuldensis, Episcopus factus est Halberstat*. Brandagonis nomen Krantzio placuit, quem annis vult quatuordecim istic præfuisse multiplici egregiorum operum fructu. Eius opera Trithemius numerat, collegium S. Ioannis Baptistæ intra urbem, alterumque S. Bonifacij in Bosleue, ipsius impensis & liberalitate condita.

Brantbovs Halberstadij.
Brantbo.
Brando.
Brantoch.
Brandagus.
Trithem.
Hist. Chr. in an. MXX.
Opera templorum & collegiorum.

Cur hîc verò S. GOTEHARDVM, sidus ecclesiæ Hildeneshemensis in Saxoniâ præteream? qui licet non ex Abbate Fuldensi, ex disciplinâ tamen huius non minus, quàm Altahensis monasterij apud Bauaros, in tantum gloriæ culmen euectus est, ut Hersfeldensi tandem Abbatia vicinâ sociâque factus Abbas, reuocatâ veteri morum disciplinâ, sanctitatis & admirabilium operum famâ huius regionis oras latè compleverit. Sedit in Hildesensi Cathedrâ sæculo decimo incunte anno MXXII. XVI. annis; tum aliis operibus, tum egregio monasterio, quod iuxta ciuitatem S. Apostoli Bartholomæi honori cõstruxerat, perennis beneficentiæ titulum relinquens: in quo quia tumultus, hodieque Ad S. Gothardum dici meruit.

S. Gothardus Hildeneshemensis.
Vita eius Tom. 7. Sup. rii.
Lambert. Chron. Hirsaug. ad an. MXX.

Monasteriū ab ipso conditum.

Et LVITPOLDVS quoque huic siderum choro inferatur iure merito; qui Fuldæ quos doctrinæ sapientiæque fructus decerpserat, Præpositus Bambergæ primùm, inde Moguntia Archiepiscopus creatus, anno MLI. publicâ laude florentissimus, toto cum Imperio communicauit.

Sigefridus Hildesheimensis Episcopus.

SIGEFRIDVM hinc denuò Hildeneshemensis sedes XXIV. accepit Antistitem ex Abbate, qui Ottonis & Philippi regum intestinis agitatus discordiis; vbi declinatâ partium inuidiâ, Fuldam, positâ tiarâ, rediit, in monte S. Ioannis propè ab opido,

Chronic. MSS. Jacobi Moguntia. Krantz. Metrop. lib. 7. c. 29.

roveri
antiquitate.
idenses.

STV

8

pido, monastica priuataque vitæ quietem, turbidis curis anteponeus, denique in primario monasterio cum ceteris Abbatibus communem sepulturam adeptus est.

*Gundericus
Merseburgē.
Episcopus.*

Hericus Frisingensis.

Chron. Aug.

*S. Vdalrici
Brusch. in*

monast. Ger.

Otto 1. 7. c. 21

S. Adelbertus Prutenorum Apostolus, an recte Fuldensibus

annumeratur.

His alij annumerant GVNDERICVM Merseburgensium, & HENRICVM FRISINGENSEM, ex Fuldensi item disciplinâ Episcopos. sed de posteriore vereor, vt Ottonis auctoritate, qui sic loquuntur, sese defendant.

De ADELBERTO Prutenorum & Bohemorum Apostolo Trithemius constanter ad annum DCCCCLXXX. Hirsaugienfi Chronici: *Claruit his temporibus, ait, Adelbertus ex monacho Fuldensis cœnobij, Episcopus Pragensis: vir doctus ac sanctus, ac fidei Catholica propugnator eximius; qui post multos pro Christo labores toleratos, à Prutenis pro fide Christianâ martyrio coronatus est, & in Catalogum Sanctorum relatus, colitur IX. Kalend. Maij.* Et li

Leo Ostiensis

lib. 2.

Vita S. Adelberti Tom. 5.

antiq. Lect.

Sur. ad 23.

Apr. Tom. 2.

Caes. Baron. Martyrolog. & Tom. 10.

Dubrauius lib. 6. historia Bohem.

Lib. 2. c. 17.

Adi Baron. Tom. x. in ann. 977.

verò publicos testari scriptores nequeam, hîc monasticen agitate S. Adelbertum; qui tamen Magdeburgi educatum legit, & in Saxoniam nouem ipsos annos commoratum, discendi causâ, rationis aliquid habet, cur Fuldensem degustasse disciplinam, haud temerè abnuat. Hoc alioquin vitæ genere mirificè delectatum, & Cassinense, & Romana quoque asceteria, ab Episcopo tum frequentata, significant. Et sæpè veritus hîc sum, vt in alijs, sic & in S. Adelberti actis transcurso memorandis, incuriosius peruolasse Trithemium. Quodque apud Leonem Ostiensem fortè legit, Adelbertum Cassino, monitu S. Nili in urbem reuersum, cupidumque monasticæ, istic ab illustri Abbate Leone ad S. Bonifacium, cœnobitis adscriptum, id arripuisse mox de cognomine monasterio Fuldensi, cum Romanum illic accipiatur, longè celeberrimum; quod & S. Alexij titulo fuit insignitum. de quo Leo: *Ad S. Bonifacium monachalem vestem accepit: sub Abbate, regulâ duce militauit; pedem iunxit obedientiæ imperio; & tamquam ad epulas, ita ad complenda iussa festinus;* quæque ibi alia meminit, admiranda certè, vilissimis ab eo, charitate duce, ministeriis alacriter obeundis, rudimenta Præsulem posuisse. Negari tamen non potest, in veteri Litaniam Fuldensis ecclesiæ, carmine contextâ, peculiarem S. Adelberto dari locum:

*Præsul Adelbertus Christi pro nomine passus
Adiuuet indignos subsidio famulos;*

*Ac oret dominum, qui saluat sanguine mundum,
Ut sit peccatis propitius hominum.*

Præter eos, quorum iam seriem aliquam, at perbreuem, concinnaui-
mus, complures ad episcopale fastigium alios ex hac pa-
læstrâ prodiiſſe ſcimus; & in Fastis ac Martyrologiis eorum ve-
ſtigia nominum tenemus, ſed magno ſilentio locorum & æta-
tum; vt, vbi & quando floruerint, cùm ignoremus, vel inuiti
clogiis ipſorum hîc ſuperſedeamus.

CAPVT XIX.

*Qui in Imperio geſtis præclarè rebus, & opibus
armiſq; noti Abbates hîc extiterint.*

VALDE mihi iam metuendum ſuſpicor, ne, qui ex augu-
ſtiſſimâ religionis ſcholâ armatos Præſules educere ſtu-
deo, pro plauſu riſum, in hoc Fuldenſium antiquitatum Thea-
tro, merear referamq;e, apud parum æquos, præſertim huius
ſæculi criticos; qui, cum habitu ciuili, modeltiæ & innocentia
tamquam togâ velati, ſagulum ſub palliis ſæpè geſtant, hoc ta-
men præ ceteris noſtræ religionis hominibus nefas eſſe ducunt
grauî ſub loricâ Bellonæ matri litare, & Chriſti ſacerdotes, pa-
cis & togæ clientes, ad tela ferrumq;e aliquando ſe demittere.
Fateor fanè, dum vis & iniuria abeſſet, cauſas longè fuiſſe, vt
pedum gladio, mitram galeâ, togam denique loricâ viri ſacrati
mutarent. At interim verò abſq;e gladiis ſucceſſores ſuos S. Bo-
nifacius in Germaniâ reliquiſſet, iam dudum Francorum Re-
gum, & veterum Germanorum Principum latifundia, & rega-
lia munera, tum à ſuperiorum ætatum harpyis ante pacem No-
ribergensẽ, tum à peſtiferâ recens exortâ Hermogenis manu,
tandem faucibus apprehenſa, & cum ipſis eccleſiis & monaſte-
riis abducta atque ſtrangulata fuiſſent. Ac diſputent interim
per me, quantum lubet, pugnentq;e, ius gladij Petro Petriq;e
ſucceſſoribus negatum eſſe, regni & ſacerdotij arbitria vnum
in hominem confluere non poſſe; ego cùm altercandi partes
hîc non ſuſcipiam, Dei Optimi Maximi ſapientiam & collau-
daſſe & ſuſpexiſſe contentus ero, qui cùm naſcentem ciuita-

*Hæretici pa-
cis habitu bel-
ligerum ces-
num amat.
Stat. lib. 1.
Achill.*

*Principes ec-
cleſiaſticos
cupiunt ex-
armatos.*

*Baron. Tom.
xi. Annal. ad
ann. 1053.
de vtroque
gladio mace-
riali & ſpiri-
tali Eccleſiæ
conceſſo.*

*Adi Ioan.
Polematium
de ciuili cle-
ricorum do-
minio, & ill.
Card. Bellar.
lib. 5. de Ro-
man. Pontif.
c. 7. 8. 9.*

roveri
antiquitate
idenses.

STV
9

tem suam, per Patriarchas, qui eidem reges & sacerdotes; per Pontifices, qui eidem iudices & populi duces, fouisset & amplificasset, eandem à filio suo Christo Domino, Rege, Pontifice, nouis iam legibus constitutam ac formatam, pressamque subinde gentilium Imperatorum multiplici & diuturnâ persecutione, sic tandem extulit; vti Reges semetipsi sceptris & diadematis quasi spoliantes, sacerdotes deniq. Principes facerent, iisque Prouinciarum & gerundarum rerum arbitria vltro deferrent, vt locum tandem in Ecclesiæ capitibus inueniret, quod tot antè sæculis in spiritu viderat Isaias: *Pro eo quòd fuisti abiecta, ponam te in superbiam sæculorum.* Præclare ante cccc. annos Otto Frisingensis, cum hunc locum ipsum idoneè tractaret, & Dei ciuitatem in sacris magistratibus, & Pontifice Romano, tot opibus & tantâ potentiâ locupletatam vindicaret, longè diuerso quàm solet hac ætate sensu: *Vt cognoscamus, inquit, non fortuitis casibus, sed Dei profundissimis ac iustissimis iudiciis id factum, vide pridie latitantem, ac quemlibet infimæ conditionis virum fugientem, breui tâta auctoritatis fieri, vt Regibus imperet, de Regibus iudicet. Vide tantæ à sæculo venerationis haberi, vt veniant curui, vestigiaque pedum eius in folio sedentis adorent, orbis domini.* Cum itaque itabilito iam dudum imperio, & per iustissimas Regum donationes, liberali causâ, iure in Germaniâ & alibi terrarum concessio, Episcopi ac nonnulli eminentioris loci Abbates, politica potestatis iura, regalibus acceptis Principum more sibi subdita teneant, regant, ac moderentur, eaque causâ Imperatori Romano deuoti, per varios vsus pacis belli que reipublicæ, sæpè summo fauente Pontifice, operam ornandæ, augendæ, consuetandæ, more maiorum, fortiter fideliterque nauarint, valdè rerum imperitus ille sit æstimator, qui Principum huius monasterij fortia, & pro reipublicâ ex officio suscepta facinora recolens, ne laudi imputet, in vituperium quoque trahat. Equidem, si sanior quispiam illam laudabilem primorum patrum, & sine strepitu, religionis illaceffitam tranquillitatem, cum hoc anxio nec experte periculi, & , vt ita loquar, tumultuoso principatus negotio comparans, vtrum ex duobus optabilius sit, ex me cognoscere vellet, dicerem cum eo, quem antea laudauimus, magno viro, in causâ non dissimili: *Videtur quidem status ille*

Ecclesia auctoritas quâ potentiâ exornata communitaq.

Ad sacerdotes ferè translata imperij summa. Cap. 60. Otto Frising. prolog. lib. 4.

Pontificis maximi summa supra Reges elata maiestas.

Principum Ecclesiasticorum in Germaniâ præsertim conditio & politica. D. Thomæ interp. ad 2. 2. q. 40. de bello Episc. & clericorū. art. 2. præsertim qui in temporalibus supremi domini. Ad Luduicū Molinā de Iustitiâ, Tom. 1. tra. 2. disp. 108.

Principum institutis posthabenda.

ille fuisse melior, iste felicior; ac publicè fortè securior. Et creditu haud difficile, quod Leo Ostiensis de Mansone Cassinensium Lib. 2. c. 16. Abbate tradit, etiam hîc euenisse multa, *quæ non tam strenuè, vt ipse loquitur, quàm seculariter acta ceseantur.* Sed longior, quàm volui, in hoc præmuniendo capite fui, gnarus inimicitiarum, quas cæca mortalium ambitio hæresi inflammata, hîc gerere aduersus Christi famulos assolet.

THIETO igitur primus in Abbatum classe sit; qui claris memoriæ prisçæ documētis publicas in Regum gratiam pacis bellique functiones sustinuit. Claruit is anno Christi DCCCLVI. quo tempore in Hattonis locum, suorum electione, & Regis auctoritate suffectus est. Rex is Luduicus fuit, Caroli Magni nepos, Pij Luduici filius, Orientalium Francorum, & trans Rhenum Germaniæ dominus. Hic cum insigni ferocium nationum potentiâ circumdatus, bellicæ virtutis famam obtineret immensam, à Galliæ proceribus ad fraterna iura turbanda in arma concitatus est. Ausus ergo Carolum cognomento Caluum, intra regni sui penetralia Nortmannico bello tunc distractum, ciuilibus armis lacessere. Ægrè quidem ipse, & cunctabundus ad belli motus parum pij prosilierat. Quare & hoc nomine à Luduico nepote, qui rerum tunc in Italiâ pro patre Lothario ex Imperatore monacho, potiebatur, & Nicolao Pontifice nuper electo correptus, & officij admonitus, magnam curam adhibuit, vt per idoneum quem Antistitem & Oratorem, Pontificis & nepotis animos sibi placaret, factique rationem sui apud eos exponeret. Coierant inde primùm apud Andernacum, anno DCCCLVIII. in insulâ Rheni fratrum Regumque legati; & Basileam quoque Luduicus adierat, vt istic de pace cum Carolo pacisceretur. Interea, celebri suis indicto conuentu, Thieto Fuldenfis cœnobij Abbas, vnus omniû maximè visus idoneus, qui Alpibus superatis, Italiam adiret; causamq. pacis & defensionem apud Luduicum Regem, & Nicolaum Pontificem, susciperet. Is igitur, quo par adparatu, iter aggressus, felici successu vtrobique negotio gesto, eodem anno regressus, apud Brigaticum lacum Regem offendit; cui, cum legationis munere exposito, industriam iuxta suam probasset, impetrato commeatu, ad Fuldense monasterium, plenus gloriâ, rediit.

SICE-

MS. & Annual. Franco- rum Pithœa- ni.

Bello ciuili à Luduico Ger- mania rege aduersus Ca- rolum Caluū excitato.

Lotharius Præmiam monachus incolit.

Thieto Ab- bas orator de pace in Ita- liam missus.

roveri
antiquitate
idenses.
STV
9

*Sigehardus
aduersus
Sclauos co-
pias eduxit.*

SIGEHARDVS quoque religione domi spectatus, sed publi-
cè pro regni Germanici salute & incolumitate aduersus Scla-
uos sumptis armis, Francorum antiquis historiis illustrior, Lu-
duici item Regis amicitia, & filij Carlomanni bellicâ societa-
te, nobilis.

HVOGGI Abbas, quâ præstantiâ muneris in Luduici Ar-
nulphi filij palatio multis anteierit, admonet me titulus in ve-
teri diplomate à Rege datus, quo *venerabilis frater, sacrique pa-
latij Notariorum summus*, salutatur.

*Witichin.
lib. 2.
Vrpergen.
Chron. ad
an 937.
Tritheim. in
Hirsaugien.
Hildeberti
praconium.*

HILDEBERTVS Sigehardo gloriâ superior, iterùm nobis
memorandus; qui, etsi in Moguntinæ ecclesiâ fastigio clariùs
eluxerit, Fuldenfis tamen educatio, tantum illum effecerat,
quantus in Imperio domi forisq̄e postea claruit. Hic, quia Ot-
tonem Magnum, Regem, vt diximus, inunxit, à Widichindo
Saxone scriptore, quem Conradus Vrpergensis, & Trithe-
mius imitati, hoc laudis præconium tulit: *Hildebertus Franco
genere, monachus professione, nutritus & doctus in Fuldâ monasterio,
& ad id honoris merito progrediens, vt pater eiusdem loci constituere-
tur, deinde ad fastigium summi Pontificatus Moguntiacæ sedis proue-
heretur. Erat enim vir mira sanctitatis; & præter naturalem animi
sapientiam, literarum studiis satis clarus: qui inter cetera gratiarum
dona, Spiritum prophetiae habuisse prædicatur.*

*Hadamarius
Abbas Otto-
ni Magno ca-
rus, & Fri-
derici Mogū-
tini Archie-
piscopi corre-
ctor.*

HADAMARI etiam Abbatis eodem sæculo apud Ottonem
Magnum, cum primùm regni gubernacula pro Henrico patre
tractare cœpit, & gratia fuit & nomen haud obscurum, Frideri-
ci Archiepiscopi Moguntini, seu priuilegio veteris discipline,
seu damni dati titulo, semel iterùmve domitor & corrector.
Magnos constat pro generis & honoris amplitudine Frideri-
cum gessisse spiritus, calamitosum tamen aduersis extitisse; &
Ottoni Saxonumq̄e nouis honoribus parum amicum. Cul-
pat in illo quoque Witichindus Corbeienfis cœnobita im-
modicum in nomine monastico castigando zelum; cum illo-
rum sententiæ inter Episcopos alios fuisse prodit, *paucos satius
videri vitâ claros monachos, quàm plures negligentes in monasteriis
versari, immemorem dicti illius patris familias zizania seruos collige-
re prohibentis, sed volentis vtraque & zizania & triticum crescere
vsque in messem.* Porrò suspicionem hinc commouit Fridericus,

ceu

ceu Hadamari Abbatis dignitati, & summæ apud Regem gratiæ infestus, hos ad ipsius Fuldenfis monasterij subruenda honoris fundamenta cuniculos admoueret. Quâ de re ipsum audire loquentem Witichindum sit operæ pretium, vt Hadamari claritatem vel hinc agnoscas: *Fuerunt quidam, qui summum Pontificem Fridericum, hoc non purè, sed fictè sensisse fecisseque arbitrati sunt; quatenus venerabilem virum, & regi fidelem Abbatem Fuldensem Hadamarum, quoquomodo posset, dehonestaret. Ipse enim erat magnæ prudentiæ & industriæ; sub cuius temporibus templum famosum Fuldense ex igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multò maiore decore perfectum. Hic Pontificem Fridericum sub custodia tenuit, secundâ conuentione culpabilem; primùm honorificè, sed cùm litteras ab eo scriptas deprehendisset, satis seuerè. Pontifex verò dimissus, dum ultionem quærit, & contra tantum virum leges non prævalerent, humillima monasteria auctoritate tentauit, vt ad excellentissima equaliter procederet; sed huiuscemodi simulationes incassum profusæ. nam Abbas in gratiâ & amicitia regis permansit: & causis interuenientibus, Pontifex, quod cogitauit, non impleuit.* Luculentum hoc à Witichindo de Hadamaro testimonium; vti nec obscurum, quod in Chronicis S. Vdalrici Augustanis, Cardinalium collegio adscribitur. Vtrumque fortè superat Rogeri præclari scriptoris vitæ S. Brunonis Agrippinensium Archiepiscopi: *Hadamarum venerabilem monasterij Fuldenfis Abbatem, Romam à Brunone ad Agapetum Pontificem, impetrandi pallij causâ, honorificâ legatione missum, synodicâ epistolâ ab Archiepiscopo conscriptâ; rediisseque ingenti populi Agrippinensis gratulatione, pallio non solum cum amplissimo priuilegio impetrato, vt quoties vellet, eo sacerdos vti posset, sed importatis quoque de S. Pantaleonis martyris proprio corpore, sacratis reliquiis; quarum honori & memoriæ, Bruno nobile deinde cum templo monasterium in Agrippinensium Colonia posuit, & dedicauit. Hadamarus autem, pestilentia morbo per Germaniam mirum in modum sæuiente, anno Christi DCCCCLVI. extinctus est; vnusque inter Abbates spectabili loco sepulchrum in Occidentali choro, supra S. Bonifacij cryptam accepit, cuius semirutus titulus, nisi vestigiotenus, iam legitur:*

h . . . ADAMAR : : : ab : i : BAS.

L

At

Lib. 2. sub finem.
Hadamarus inde Friderico non cocors.

Ecclesiâ Fuldensem fiamus corruptam restaurat.

Anno Christi 936.
Anno 948. & seq.

MS.

Cardinali fertur numero adscriptus.

Apud Sur in Octob. vitæ cap. 23.

Romam Legatus ad Agapetum Pontif. à S. Brunone Coloniensi mittitur, pro pallio & reliquiis.

Reginon. & Sigebert. an. 933.

Reuersus peste moritur.

reueri
antiquitate
ldenfes.

STV

9

At ipsius memoriae scriptum, posteriore tamen ætate, versu rhythmico epitaphium hoc, in antiquis schedis repertum est:

*Cessit nature vir laudis non obitura,
 Hadamar ille decens, perpetuoque recens.
 Inter primores, stellas quasi Luna minores,
 Iste decus nimium, sidus & eximium.
 Hoc decorante viro, fulsit par Fulda saphiro;
 Tunc specularanda Sion, nunc miseranda Sidon.
 Ergo vir hic talis, tibi Fulda pater specialis,
 Tunc Noëmi clara, nunc sed amara Mara.
 Non tibi decedat, raro vel ab ore recedat:
 Quod fuit ipse tibi, sit Deus ipse sibi.*

Eius item Orientali parte basilicæ, fronte ostij sinistri, brevis & religioso Abbate digna hæc extat memoria:

REFLECTE GENV QVI INTRAS, CHRISTVM
 TV PRONVS ET ORA

PRO PECCATORE HADAMARO ABBATE.

*al. VVer-
 harius antiq.
 inscrip.

VVerhner
 Ab Calabri-
 ca interest
 expeditioni.
 Lambett. an.
 982.
 Leo Ostien.
 Chr. l. 2. c. 9.
 Vita S. Vdal-
 rici.
 Sigebert.
 Marian.
 Occumbit in
 acie aduersus
 Saracenos.
 Ad I. V. C.
 super Can.
 Clerici. 50.
 dist. & Sil-
 uestr. v. Bel-
 lum. 3. q. 1. &
 2. & Icho-
 last. ad D.
 Tho. cit.

*WERHNER seu WERNERVUS Abbas Ottonis secundi, qui vetustis priuilegiorum monumentis, *fidelem ac dilectum Compatriem*, eum salutat, lætâ iuxta tristiciæ fortunâ domi, foris, inclaruit. Nam Imperatori obsequiis adesse pro communi salute patriæ parum ratus, arma virosque foras in extremas Italiæ regiones pro tuendis Imperij finibus, & annuente summo Pontifice, & summo Imperatore iubente, protulit. Nam anno Christi DCCCCLXXXIII. Calabriam ingressus, quam Græci, accersitis Saracenorum auxiliis, iniquâ ditione premebant, proelio atrocissimo implicatus est; quo Transalpinus exercitus, Romanorum & Beneuentanorum subsidiis inopinatò destitutus, ferocissimis Saracenorum armis obiectus, tantâ clade attritus est, ut præter illustrium capitum & fortissimorum virorum stragem, Imperator vix fugâ salutem ipse inuenerit. Wernher etiam Abbas, dum pugnantium intermixtus agmini se telis hostium offert incautiùs, in acie cecidit. Sunt, qui cladis huius magnitudinem cælesti vltioni, tum vitio quoque deputant factorum præfulum, qui bello Apulo militarunt. Wernherum manu pugnasse, incompertum; militasse belloque interfuisse, & permissio, & huius temporis consuetudo, & principalis fasti-

gij

gij conditio, ob causas, quas dixi, noxæ aut culpæ forsan eximant. Laudant domestici, Chronica Augustana S. Vdalrici; quibus & Wernherus traditur, huius Diui materterâ fatus; nec non Cardinalium Romæ numero allectus. Idibus Iunij occubuisse, Lambertus meminit. Eius retinemus haud vulgaris beneficentiæ monumenta, collegium Canonorum in Thuringiæ finibus, cognomento Borsla, gratam quondam S. Bonifacio sedem. Paradisum etiam, quem vocant, intra monasterij septa, cum peristylo aliisque rectorum ornamentis, tum Augusto S. Iohannis oratorio condito magnificum.

*S. Vdalrici
consanguineus, & Ec-
clesia Rom.
Cardinalis.*

*Borsla vel
Borsobum
Canon. Col-
leg. exstru-
xit: Fulde
opera varia.*

CAPVT XX.

*Continuatio Abbatum togâ & exteriori
vitâ præstantium.*

RICHARDI Abbatis ob rem monasticam egregiè gestam, memoria me quoque sollicitat, vt eum amplissimæ laudis argumento misceam; quippe religione & morum disciplinâ redditâ effecit, vt posteri politicæ dignitatis amplitudinem, & felicius haberent, & securius administrarent: vnde adhuc audias, etiam in magno sæcularis pompæ luxu, & militaris ac aulicæ vitæ contagio, hoc sæculo decimo post Christum natum, hîc & cænobitas Apostolicæ conuersationis, & Abbates eximie sanctitatis. Iniit ipse munus suum, post Henrici Imperatoris exordia; cumq; aduenas trans mare monachos S. Benedicti nosset, insigni perfectioris vitæ studio ac seueritate disciplinæ, ex Scotiâ venisse in Germaniam, dedit operam, vt ad excutendum suorum torporem, & accendendum exemplo virtutem, complures Scoticæ gentis monachos Fuldam accerferet, horumq; accuratis vitæ doctrinæque studiis, veterem pietatem ac eruditionem apud suos excitaret. Id quod Marianus Scotus non siluit, qui & Amichadum monachum Scorum in Fuldensi monasterio vitæ sanctimoniâ clarum, celebrat ad annum Christi MCLIII. quo & obiit; quippe is prisco ritu istic arctius inclusus, cælestia visa lumina, haustæque voces angelicæ psalmodiæ.

*Richardus
Abbas reli-
gionis suæ ac
disciplina
amator.*

*Lambert.
Chronie. di-
uers. locis
MS.
Romam adit.*

*Scotica gen-
tis monachos
adoptat.*

*B. Amicha-
dus Scotus
Fulda cla-
rat.*

roveri
antiquitate
identies.
STV
9

In S. Gothar-
di vitâ, &
Trithem. in
Hirsaug.
Chron.
Richardus
adeſt Synodo
Siligenſi-
dienſi.

Richardus
vitam mo-
reſq; ſuorum
compoſuit.
Duo mona-
ſteria condi-
dit.

M. S. & acta,
& Lambert,
in Chron.

Roman cum
Henrico II.
profectus.
Ibidem.

Abbas confe-
cratus eſt.

Videhar-
dus Eppen-
ſteinus Si-
gefridi ſuc-
ceſſor.
La nberr.
chron. 1059.

Porro Richardo Abbati ſtimulos hoſce pietatis ac noui feruo-
ris ſubiciffe rear, Synodum illam, quam anno primo indepti
muneris, Seligenſtadium Aribo Moguntinus Archiepiſcopus
conuocarat; quamque princeps inter Abbates Richardus, præ-
ſentiâ quoque ſuâ illuſtrauit. In eâ capita fuerant complura,
ad diſciplinam Eccleſiaſticam & tranquillitatem eccleſiarum
tuendam ſancita. Richardi quoque nomini fauit Theodoricus
Hersfeldenſis, vicini monaſterij doctiſſimus monachus, qui
ingenij ſui monumenta, de S. Benedicte elaborata, Richardo
Abbati inſcripta voluit. Ipſe demum à domeſticis *habitum, ton-
ſuram, & regulam S. Benedicte* perfectam cœnobitis ſuis reliquiſ-
ſe proditur; & duo condidiſſe monaſteria: videlicet, Amerba-
chenſe, quod in Franconiâ reſeſſu non procul à Mœno S. Sim-
plicio dicauit; & alterum, quod in ripâ fluminis Fuldæ *haud lon-
gè à præcipuo monaſterio, S. Andreae honori exſtruxit*. Vitâ functus
anno Chriſti MXXXIX.

ROHINGVS Sigewardi ſucceſſor, expeditione Italicâ, cele-
bre quoque nomen inuênit; cùm fede Romanâ à Tuſculanis
Comitibus, per varia comitorum diſſidia & ambitum oppreſ-
ſâ, ad eam vindicâdam, & imperij diadema capeſſendum, Hen-
ricus II. magno cum exercitu in Italiam contendit. Anno itaq;
ſalutis MXLVI. Sutrij Episcoporum habito Concilio, cùm pla-
cuiffet, deiectis aliis, Swidegerum Babenbergem Episco-
pum, virum & probitate & litteris in ſignem, ſummos honores
adire, & Clementis ſecundi nomen ferre, inde Romam agmi-
ne promotus, Rohingus in ſigni dignitatis ſuæ commendatio-
ne, die Chriſti natali ineuntis anni MXLVII. in ampliffimo Ro-
mæ procerum theatro, eodem tempore à Clemente Papâ Ab-
bas confeſcratus eſt; quo, ipſe Pontifex factus, & Henricus ex
Rege Imperator. Neque gaudiis his diu Rohingus ſuperfuit; il-
lis eodem anno, mortalitate expletis.

VVIDERADVS Abbas, monaſterij Fuldenſis gubernacula,
eſſi in fortunæ malignæ nubilo, & difficillimo ſchiſmatis tem-
pore, ſpecioſiſſima tamen opibus, potentiâ, & rei militaris vigo-
re, capeſſiit, Sigefridi ex Abbate Moguntiacenſium Archiepi-
ſcopi ſucceſſor, & Eppenſteinæ ſtirpis cognatione proximus.

Obſeruo autem, huius monaſterij Antiftites, hac ætate ar-
morum

morum & togæ parem sustinuisse curam: quare ad alendam
 fortitudinem bellicam, & armata obsequia reipublicæ exhi-
 benda, fortissimorum virorum & nobilium clientium circum
 se semper habuisse manum, ad subita præliorum & solemnna
 expeditionum paratam, cui ducatum is præbuisse, & cum Im-
 perio præfuisse putetur, qui signiferi Fuldenfis nomine à Lam-
 berto celebratur: cuiusmodi duos ipse, animi indole & prælio-
 rum auuiditate memorat insignes, Reginhardum Comitem, qui
 anno MXL. Henricum Regem Bohemicâ expeditione secu-
 tus, in nemore fortiter prælians occubuit; & Regenbodonem,
 qui MLXIII. pro Wideradi Abbatis honoribus decertans, in
 Gollariensi ecclesiâ, ab Hildenesheimensis Episcopi factione,
 trucidatus est. Signiferum verò tunc eundem, & belli ducem
 fuisse, clarè Dodechinus in prælio Saxonico quodam memo-
 rat, vbi de Egberti Marchionis signifero loquens in anno Chri-
 sti MLXXXIX. *Cædis initium*, inquit, *ipse signifer & dux exercitus*
sui fecit. Græci vocarunt *Βαυδοφόρον*, constatque in Francicâ gente
 fuisse primæ nobilitatis, tum ex Ducum creatione, tum scripto-
 ribus iis, qui palmam nobilitatis tribuunt iis, qui bandi aut
 vexilli gauderent insignibus. Ceterum, quia Wideradi casus,
 & res gestæ historiam integram exigunt, faciam, vt ex Lam-
 berto, & prædicabilem viri integritatem, & suspiciendam in
 paucis pace belloque potentiam, cognoscas. Primùm ab in-
 eunte ætate, narrat, pede grauiter claudicasse, ad Regis comita-
 tum, magnâ vi hominum & bellici apparatus instructum ac-
 cessisse; Thuringorum gentem, contra Henricum quartum, &
 Sigefridum Moguntinum Antistitem, ob decimarum acerbis-
 simas exactiones commotam, spem omnem in VViderado &
 Hirsfeldensi Præfule collocatam habuisse; quòd hi ecclesias deci-
 males plurimas, & prædia infinita in Thuringiâ haberent; denique
 Wideradum fortunis abundasse tam amplis, vt in cunctis
 Galliarum ecclesiis, Fuldense monasterium emineret. Porro in-
 fausta ætatis suæ aucupia notans, quibus Abbatia & Episco-
 patus in Henrici tertij palatio venales publicè prostabant, Ful-
 densem quoque à Roberto Babebergensi Abbate, cognomento Nu-
 mulario, sollicitatam meminit. Quippe Regi centum auri pon-
 do promissa, vt eiecto eximia sanctitatis viro Abbate VViderado,

L 3

sibi

*Rei militaris
 frequens vsus
 hac ætate.*

*Cui pro Ab-
 bate Signife-
 ri præfuerit;
 cuiusmodi
 celebrantur,
 Reginhardus
 Comes &
 MS. Fulden-
 Chron. & in
 Abbat. indi-
 ce l. 4. antiq.
 Regenbodo.*

*Signifer idè
 qui dux belli.*

*Rigordus in
 gestis Philip-
 pi Franc.
 Papir. Mas-
 son. in codè.
 Pithæus in
 lect. var.
 Fuld. anti-
 ques vexilla
 bina præten-
 dit insigni-
 bus, an à Ve-
 xilliferis an-
 tiquis?*

*VVideradi
 dignitas &
 amplitudo
 potentia.*

*Lambert. in
 an 1071.
 Infamis Ab-
 batiarum &
 sacerdotiorum
 nuadatio.*

1077eri
 antiquitate
 idenses.
 STV
 9

sibi *Abbatia Fuldensis traderetur*. Verùm & onera militaria, & armorum tractandorum studia, inuitis etiam Antistibus malignè imposita, & ægrè ab illis frustra renitentibus interdum suscepta, haud pauca documenta sunt, ex quibus elucescat. Nam & Imperatorum ambitione avaritiâque crescente, sæpè ad augendum copiarum numerum, & explendam militum, id est nobilium equestri dignitate, cupidinem, erogare sacra patrimoniam, & iis, vt loquebantur, in beneficium tradere coacti sunt: sæpè quin ipsi Præsules durissimis imperiis euocati, neque ætatis neque valetudinis excusatione, contra maiorum disciplinam, vacationem à militiâ impetrarunt; cuius rei in V Vederado nostro memorandum prodit exemplum in anno Christi MLXXV. Lambertus, quando Henricus IV. Saxonica genti infestus imminebat: *V Vederadus Abbas Fuldensis iam per biennium ita paralyti dissolutus erat, vt nisi baculo aut ministrorum humeris innixus, nusquam progredi posset. Eum tamen nec iam molesta valetudo excusare poterat à militiâ, id potissimum curante Rege, vt omnium Principum suorum titulis ac fascibus quàm maximè insignem faceret expeditionem. Cumque ad locum coadunandi exercitus, feruentissimâ astate, vehiculo sedens, pergeret, strepitu circumfusa multitudinis, & vi concitati pulueris suffocatus, pænè spiritum exhalauerat. Relatus in monasterium Breittingense ad amnem Visurgin situm, à stupore quidem mentis post paululum respirauit, nullum tamen vltra verbum proloqui potuit: atque ita deinceps per VI. hebdomadas grauissimâ corporis molestiâ decoctus, XVIII. Kalend. Augusti, humanis rebus exemptus est. Vir planè feruentis in Deum fidei, suis tamen omnibus admodum inuisus, propterea, quòd in diebus eius Fuldense nomen multis calamitatibus vehementer attritum, & pænè omnino obliteratum fuisset. Atque ita Abbates iam tum istâ ætate Principibus Imperij annumeratos, hancque ipsam, domi, foris inter pacis belli que ministeria dignitatem obtinuissent, compertum est. Iam verò per succedentes ordine Præsules, consimilis argumenti decora, promere non arduum sit; atque in Henricis aliquot, Marquardis, Conradis, Berthois, crescentis quoque potentiâ viribusque Principatus, gestis bellis, exstructis, coemptis arcibus, cæditis oppidis ostendere vestigia: sed antiquiora nos hac lucubratione rimati sumus; quæ vulgatis iam chartis circumferuntur,*

Principes ecclesiastici & sacri sæpè ad expeditiones & onera belli à Regibus trahi inuiti.

Cum presentibus iacturâ dotis ecclesiarum & vita.

V Vederadus ita concidit.

Breittingensi monasterio exceptus.

Abbates eo tempore Imperij Principes. Qui honores sui incrementis paulatim adoleuit.

Referuatus aliorum stylo.

runtur, pleraque ceu nimis obuia notaque refugimus: etsi quoque vehementer piget illorum tēporum, quibus Henricus IV. & V. huius filius, aliique nonnulli secuti Cæsares, ecclesias Germaniæ ac monasteria sceleratè perditum ierunt; cum, ut ille ait, *passim tunc non quereretur in Abbatibus eligendis, quis dignius præesse, sed quis carius Abbatiam posset emere.* Vnde non sine ingenti probro Stephanus Halberstadiensis Episcopus in Epistolâ, quæ apud Dodechinum legitur, Henrico V. obiicit inter alia dedecora, ob quæ meritò communione piorum eiectus sit, *Abbatiam Fuldensem ab eo nefariè pro adulterio fuisse venditam.*

*Schismati
quanta im-
probitas.
Lambert. in
Chron. ad
an. 1071.*

*In anno
1090.
Abbatia Ful-
denfis pro-
scriptio, an
prostitutio.
Nota anceps
potentia Ful-
dæ Abbatum
examinata.
V. C. Iust.
Lipius Cen-
tur. 111. Mi-
scellan. epist.
27. vbi cit.
Alberti Chr.
Equites nobi-
les, militum
tulere nomē.*

An verò astruendæ Abbatum potentia exemplum seruiat, quod magnus hac ætate vir in litteris, vnde, nescio, vsurpauit, cum Abbatem huius Ecclesiæ scripsit *sexaginta millia bellatorum præbuisse in hostem*, non facilè definiero: quin *sexaginta milites*, legerim potiùs; quomodo equestris ordinis homines appellabant maiores: quorum modus & numerus in externâ præsertim militiâ, ut sumptu constitit non vulgari, ita est, pro meâ obseruatione, moribus huius ecclesiæ Præfulum attemperatior.

CAPVT XXI.

Prima declinatio monasterij Fuldenfis.

SCITVM illud, ab ipsis rerum primordiis nihil à mali viciniâ intactum steterit. In ipsa sanctimoniam ac cælestis militia castra Lucifer, damnatorum ac perduellium spirituum antesignanus, malum inuexit: primorum parentum incunabulis, suum stygius serpens venenum infudit: in Apostolico collegio, & sanctitatis ipsius contubernio, repertus etiam Iudas dux & signifer quidam sceleris & improbitatis. Sed ne altiora repetam, huius Ordinis institutori ac parenti S. Benedicto ille ipse cœtus, à quo magister vitæque moderator expetitus erat, insidias struxit, & poculum etiam letale propinauit. Quæ cum ita sint, fragilitatis humanæ haud agere gnari videntur, qui inter homines eam disciplinæ constantiam, ac nusquam deerrantis æquabilem vitæ tenorem flagitant, ceu Angelos quosdam in cælestibus domiciliis, non autem mortales erroribus ac vitiis obno-

*Religionibus
& familiis
quoque san-
ctissimi ob-
reperere boni
malisq; vicis-
situdinem.*

*B. Greg. lib.
2. dialog. c. 3.*

*Fuldensis monasterij exordiis spinas rotas interna-
tas.*

Abbatum crebra deiectiones.

Mores pessimos eius aetatis.

Aduocatorum & Ministerialium insolentia.

S. Sturmij persecutio.

Fuld. congregationis schismata contra Ratgarium Abbatem tertium.

Carolo Magno datus supplicis libelli.

obnoxios, in magnis huius vitæ tenebris, versari cogitent. Huius itaque humanæ inconstantiæ & fragilitatis Fuldense monasterium, etsi inter exordia quasdam velut scintillas jecit; erumpentibus tamen aliquando malis, flammarum exitialium vim, quas hominum temeritas & audacia suscitauit, ægrè vix sistere potuit. In leuissimis itaque numerauero crebras deiectiones & honoris abdicaciones, quæ Regum auaritiâ, & omnia sacra peruertendi libidinem consequi necesse tum erat, quando ducum, aut militum stipendia, & infamium liberorum solatia & nutrimenta, non erant alia, quàm Christi clerici & monachorum patrimonia. Quo modo post Pij Luduici obitum, Abbatis velut sub hastâ sectas, sæpenumerò prædæ fuisse memorant Francici scriptores, & mox, post Ottonum interitum, sub Henricis, auctonibus subiectas iisse venum, passim apud nostrates lectites: denique posterâ aetate, Aduocatis, quos vocabant, & Ministerialibus, reuolue singularum ecclesiarum Annales, quid rapacius & auarius? vt merito hæc munia tandem benè magno redempta, & longè ab illustribus familiis relegata sint. Et tritum hîc illud; *Si multi magnates suum cuique ecclesie restituere haberent, ad casas & egestatem reuersuros.* Hac itaque temporum morumque licentiâ, nil expectari potuit aliud, quàm ad gratiam inuidiamque mortalium, cuiuspiam malefieriati arbitrio, deiici legitimos possessores, suffici subinde novos, ac demum infima summis, sacra misceri profanis. Vt igitur Sturmionis infectationem, quam illi maleuolorum calumniæ pepererant, in præteritis ducam, illa ante omnes non tacenda dissidij labes, nascenti cœnobio perniciosissima, quâ tota congregatio aduersus Ratgarium tertium Abbatem, quem mirâ nuper concordiam sibi præfecerat, scissa atque diuisa, in magnas se turbas motusque coniecit. Enimuerò, cum perennem discordiæ segetem, oues inter & pastorem, satanæ ministri alerent, & Ratgarius non pœnitendus alioquin Antistes, in asperiora versus, malum bono vincere nesciret, denique membra tam longè à capite suo abiere, vt nisi Regum auctoritate, huius dissidij vulnera non coalescerent. Hinc Magno Carolo adhuc superstite, libellus supplicis ille datus est, argumento multarum querelarum, quo status monasterij inter ortus sui prima germina flaccescen-

cescentis, & graphicè describitur, & iustè deploratur. Porro Ratgarius vir genere nobilis, & ad magna natus, non tam culpâ suâ, vt mea quidem opinio fert, quàm interuentorum, exasperasse videtur cœnobitas; qui recentis instituti zelo flagrantes, perire sibi veteris disciplinæ rigorem nolebant; vnde, cùm exulceratis, vt fit, vtrisque animis, Præsul summo iure nusquam cedendo, congregationem premit, & omnium à se voluntates abiungit, Luduici Imperatoris ope imploratâ, excedere gubernaculis, & vitam eum complecti priuatam, placuit, postquam xv. annis spectabili magnificentiâ, monasterio præfuisset. Agnoscere eum veteres Francorum Annales, qui ad annum DCCCXVIII. Ratgarius Fuldenfis cœnobij Abbas accusatus à fratribus, & conuictus, deponitur. Domestici, recenti adhuc vulneris cicatrice, liberè quoque in eius nomen inuecti. Candidus certè, cuius tamen monumenta hac in parte lacera sunt, inter accusationis capita memorat, austeritatem indiscreti pastoris, quo sedente, non pauci monachi, prætextu alicuius utilitatis ad alia monasteria extrusi sint; propter quamdam, vt ipse loquitur, paruisimam responsionem necessariæ dictionis: & quod eo tempore dictu & visu miserabile fuit, senes atq. decrepiti absque vllâ miseratione ad loca diuersa traherentur inuiti. Hinc in carminum libro Modestus Ratgarium præclaro schemate expinxit, iuxta eum monocerotis imaginem ponens, infesto cornu in ouium gregem incurrentis: additque versus Candidi:

Ratgarij purgati.

Luduici item filio congregatio supplex Ratgarium abdicat.

In Ratgario, quid culpatum.

Monocerotis schemate austeritas expressa.

Contigit intereâ senio morboque peresum
Sturmen, qui fuerat primus fundator & Abbas
Cœnobij Fuldenfis, ab hac quoque luce migrasse,
Credimus in lucem semper sine fine manentem.
Cuius post obitum concordivocantem
Baugolff eligitur, larga Germanica proles,
Rite pater, præcessoris porrectus ab ore.
Hoc iam cessante successit Monoceros, qui
Fortè gregem sibi commissum (res fœda refertur)
Nescio quâ fronte stimulis agitabat ineptis,
Donec vi nimia, pastum, fontesque fluentes,
Dulcia namque loca & stabula alta coactus
Deserit, atque fugâ regnis decessit auitis.

Ratgarius Monoceros.

Luduici Regis auctoritate depositus.

M

Specta-

ovveri
tiquitate
dentes.
STV
9

Spectator & pars huius dissensionis ipse Rhabanus; qui Ratgarij cultor & alumnus licet adprimè pius, scissuræ tamen huius non celat vlcus in Poëmate, cui de Transitu monachorum titulum dedit:

*Ex quo seditio noxia dudum
 Inter nos orta est, nemo valebat
 Lenire hanc precibus, nec dare finem.
 Crescens sed nimium tempore multo
 Augeta est, per que dies sorte malignâ
 Vastavit populum, patris ob iram.
 Durescit qui animo, & cedere nescit.
 Trux deturbat oves, cæde cruentat:
 Nullius miseret; sauit in omnes.
 His commota malis, turba relinquit
 Antiquum stabulum, fit peregrina.
 Laeta vna salus pergere longè est.*

Ceterùm in hac Fuldenfis monasterij solitudine, & turbationibus cœnobitarum animis, saluberrimum adhibuit consilium Luduicus Imperator, qui florentissimæ nuper congregationi graui-

*Cuius iussu
 submissi rei
 componenda.*

graviora metuens, ilicò sapientissimos moderatores, & labanti sustinendæ disciplinæ non impares, ex Occidente submisit. Fuerunt ij Aaron & Adalfridus, probatâ doctrinâ & integritate monachi, qui cum cohorte præstantium sodalium Fuldam profecti, cuncta ibi in optimam disciplinæ formam redegerunt, & suffragiorum iure ab Imperatore obtento, procumbentem monasterij statum, præclare restituerunt, auctores, nisi fallor, egregiorum operum, quæ vicinis inde monasteriis, quâ pietatis, quâ doctrinarum studiis, totâ Germaniâ, non solum in Fuldensi congregatione, emicuerunt. Testem habeo Candidum huius ætatis scriptorem:

Aaron & Adalfridus Italici monachi aut Galli.

Qui totâ Germaniâ monasticam exornarunt.

Hinc quoque sublato siluestri Monocerote

Improuisa citò surrexit regia cura;

Hluduiçi, qui semper erat melioris amator

Vitæ, qui monachos casto dilexit amore:

*Quem Deus omnipotens * sospem de sede paternâ*

Conlocet in regnum lucis, sedemque beatam:

Misit ab Occiduo hic monachos, qui maximè nostros,

Quin & finitimos fratres, hincque inde cubantes,

Mores & studia, leges & dogmata patrum,

Incepta incipere, & lapsa renouare docerent.

*Hluduiçi Pius quantæ religionis in vitam monasticam. * sospitem.*

Caussam itaque perspicimus huius propensissimi in Fuldensi congregationem Luduici Imperatoris affectus; qui consq. processit, vt cum rebus Fuldæ constitutis, iam tum surrogando Abbati, Luduici bonâ pace suffragiorum ius reuocari cœnobitæ cuperent, atque huic rei legatos *Adalfridum, Odilthoum, Reccheonem*, aliosque qui famâ iudicij vel auctoritatis anteirent ceteris, ad eum mitterent, Imperator non benignus modò præsentium votis annueret, sed præclaris vitæ morumque præceptis instructos, ad propria dimitteret. Ratgarius verò magistratu defunctus, exilij quoque pœnam subierat, longiùs fortè deportatus, quò ne rerum nouarum adesset occasio. Sed Aegil Abbas eius in locum suffectus, nobili Christianæ mansuetudinis documento, nec intactus fortè à memoriâ recentium meritorum, tandem apud Luduicum effecit, vt pristinis illum sedibus restitueret. Quod Candidus in Aegilis vitâ notauit: *Inter alia misericordiæ & pietatis opera, hoc misericordiæ bonum probabi-*

Restituit cœgregationis ius suffragiorum.

Legati ad eum missi primores.

Aegil Ratgarius successor eum ab exilio reuocat.

liter egisse laudatur; quòd antecessorem suum, quem quondam cum sociis quasi persecutorem fugiendo vitabat, cum esset causâ illius inquietudinis ab Imperatore in exilium missus, unâ cum fratrum suorum petitione, de exilio liberavit. quorum fidem atque misericordiam adeò mi-

Quòd clemētia genus laudavit Casar Luduicus.

Ratgarius S. Bonifacij montem, Dei paræ matris honori, cœnobio exornat.

Et exitu laudato vitam claudit.

rabatur Augustus, ut diceret, eos iuxta præceptum Veritatis pro persecutoribus suis veraciter exorasse. Rediit igitur Ratgarius, & in monasterio mōtis B. Virginis, vbi olim & mansio S. Bonifacij, & accolatum Fuldæ prima parœcia, tranquillioris vitæ studio prouectus ad meliora, ut auctor huius monasterij, & nobilium operum inchoator extitit, sic & ibidem tumultum adeptus est, non sine præconio vitæ ad posteros transmissæ laudatioris. Ex sepulchro, quod fanatica rusticorum turba, communi Germaniæ tumultu, superiore sæculo, dissipatis cineribus eius, violauit, lapis superstes ad tēpli meridiem inscriptus, sic ibi legitur: NOMINE RAITGERI CREDAS CONSVLTA DOCERI:

VNDE VELINT SCIRI NOBILIS ACTA VIRI.

FVLDA TIBI RECTOR PRAVI FVIT ISTE RESECTOR,
TE PIETATE COLENS, NOBILITATE VOLENS.

HOC OPERAM DANTI, QVOD HONORIS ERAT SPECVLANTI,

STAT DOMVS ISTA DEI, QVÆ SVA DEBET EI.

DEMVM PRIVATVS VIXIT VIVENDO BEATVS,

LIBERIVS SOLA VERA MERENDO BONA.

AEVO MATVRVS, SINE FINE DEO FRVITVRVS,

QVIPPE DEVM SITIENS, NEC SIBI SVFFICIENS.

FELIX DECESSIT, FELIX IN PACE QVIESCIT,

SVMMA PARANDO SIBI, FVLDA FRVENDA TIBI.

Porro, quæ deinde fuerit, Aegile monasterium administrante, concordia & pax animorum consecuta, vitæ scriptor prosequitur: Fuit quippe in diebus eius, inquit, fratribus pax, cor unum, & anima una in Domino. Nec erat qui turbaret monasterium, in tam delectabili concordia roboratum. Obedientiæ bonum non solum Abbati, sed & sibi inuicem cum summa reuerentiâ exhibere gaudebant, scientes se per hanc obedientiæ viam ituros ad Deum. Adeò enim hic venerabilis vir, sospes & alacer in hoc suscepto regimine usque ad finem vitæ suæ perdurabat; ut numquam illi cōgregatio, nec ille congregationi monachorū vllam molestiam perturbationis videretur inferre.

Aegile Abbate, quàm floruerit cōgregatio.

Obedientiâ.

Animorum vnio.

CAPVT XXII.

Prolapsio quadam, sed mox subleuata.

QVAM breui confinio, virtutis vitiiq̄ue sedes alternent, seculo ineunte decimo apparuit. Quippe Ottone tertio re- rum potente, & mox Henrico Claudio successore, ex Laurisheimensi monasterio, Branthoo exauctorato, Popponis ductu cœnobiteꝝ huc disciplinæ causâ missi sunt. At Branthous, cùm Regis iudicio monasterium deserit, utique lugubrem istic rerum omnium faciem reliquit. Nam, quos ea tum ætas Fulda cœnobitas habuerit, ex Meginhero veteri huius monasterij scriptore repetit Trithemius*; additq̄. Henricum Regem Monasterio Fuldensi multa detraxisse vectigalia, & possessiones auitas plerasque in alia distribuisse monasteria. Id, quod pro temporum istorum moribus, & Regum in ecclesias auctoritate, translaticium fuisse, Henrici testantur ipsius acta. Primo quippe regni ingressu Synodum Tremoniam in Westphaliâ conuocans, grauitè de corruptis ecclesiæ clerique moribus, cum Episcoporum cœtu, questus est. Inde ad morbi depulsi- onem, ac dispicienda remedia conuersus, omnium excitauit animos, negotium hoc Episcopis sedulo commendans. Romæ quoque Augustalibus affectus honoribus, cùm orbis vniuersi ecclesiam, in præsentia spectatorum Germaniæ Principum, auitis maiorum donationibus, & prouinciis, insulis, terrarumq̄. spatiis donasset, ipsum vicissim Benedictus Pontifex, ut erat illud æuum, Fuldensis Abbatia moderacione, cum transalpinis ceteris Apostolicæ sedi subiectis, honestauit. Et clara sunt monumenta vetustatis, Walonem Corbeiensis in Saxoniâ præno- bilis cœnobij Abbatem, ob vitæ solutioris haud leuè culpam ab Henrico dimotum; & * Menerci Padebornensis Antistitis operâ disciplinam istic loci restitutam. Eadem quoque legem subiisse, ne dubita, Fuldenses: & loco suo clariùs elucescet. Nu- bes hæc quædam fuit, non schisma, caliganti licet religionis astro interposita: cuius obscuritatem ostendit disertè scriptor vitæ S. Gothardi in viciniâ nostrâ: *Bernbarium quippe Hersfel-*

M 3

denssem

Henrico Pio regnū ineunte, Fuldense monasterium instauratur, Laurisheimense, Lauvisheimio monachis accersitis.

* Hirf. Chr. in an. 1010. & 1012.

Adempta & successa monasterij facultates.

Henricus & Cunigundem liquet plurimam Fuldensi ecclesie sub

Poppone & Richardo Abbatibus donasse.

Ditmarus lib. 7. ex quo III. Baton.

Tom. XI. in an. 1005.

Reformatione ecclesie impigre se dedit Henricus.

Vicescriptor, & Chronographi.

Fuldensis Abbatia ius illi cedit.

Diploma apud Illustr. Bar. Tom. XI. Valo Abb.

Ditmar. qui sup. an. 1015.

Corbeiensis Abbatia quoque restituitur.

* S. Menerci Padeborn. insignis Episcop.

overi
triquitate
denses.

STV
9

Bernhardus
Hersfelden-
sis Abbas vi-
uit laxius.

densem Abbatem narrat, opibus licet & dignitate clarum, laxius ta-
men habuisse disciplinam; atque biennio ante obitum, valetudinis caus-
sâ concessisse in monasterium S. Petri, quod ipse trans Fuldam vicino
in monte condiderat. Ibi cum procul curis, inter militum & familia-
rium scilicet cætus viuit mollius, ut communium fratrum in magnâ
rerum inopiâ querelas irritauit, ita cœnobij primoribus vite solutioris

Hersfelden-
sium cœnobi-
tarum disso-
luta vitam

aditum aperuit. Vbi igitur cœnobitæ Hersfeldiæ, loquor verbis anti-
qui scriptoris, instar Canonicorum res proprias sibi vsurparent, habe-
rentque & priuatas aedes & equos, & magnam cultiorum vestium
copiam, aliaque id genus mundi huius pompas & fastum redolentia;
possentque pro suo arbitratu & dare & accipere, & agere conuiuia

S. Gothardus
astringit, mu-
tatis ædificiis
& religioni
aptatis.

præter fas & decorum, S. Gothardus, iussu rogatuque Henrici Regis,
huc in locum defuncti Bernhartij missus est: qui monasticæ famæ decus
abolitum illic reparauit; ipsamque ciuitatem Hersfeldiam à superuaca-
neis & ineptis ædificiis liberatam, monastico cultu, aptisque sedibus

Monachos
& aliunde
adducit.

instruxit; adductis eò præstantibus integritate morum aliunde cœno-
bitis, quorum exemplo scilicet inquilini saperent. Ceterum obscurius
nostrates, horum conditionem temporum attigere; dedecoris

Fulda confi-
milis refor-
matio.

metu, an reuerentiâ maiorum. In actis Abbatum sic lego: Anno
Domini MXIII. mense Maio, ab Occidente ventus insolite irruit, hic

Chron. Frã-
cofax. lib. 4.

plura subruens ædificia, & malorum portenta afferens: nam Iunio

Ædificia fa-
cultaria sub-
ruia Imp.
iussu.

mense, quamquam splendide exstructum sub gremio S. Bonifacij mona-
sterium, iussu Imperiali solo tenuis exstirpat, quasi barbarico superuo-
litante incendio. Quin & momento temporis ipse Abbas huius loci,

Brantochus
Abbas amo-
tus.

Brantoch nomine, ordine suo & solio sine humano iudicio est destitu-
tus; omnisque ferè congregatio extricata, incertis sedibus fatigabatur:

Cœnobite
dispersi.

nec non Lauresheimenses fratres, cum suo pastore, in locum nostrum

Laurisheim
mensi mona-
sterio euocati
nouj.

sunt subrogati. Attamen vel per obscuri sermonis nebulam, in-
telligitur hic facile cum Hersfeldensibus Fuldenses eadem

cenfurâ oppressos.

CAPVT XXIII.

Motus sub Wviderado Abbate.

Wvideradi
Abbatie pro-
cella.

ALIA adhuc huius monasterij à capite diuisio, quæ qui-
dem notabilis extiterit, incidit in Wvideradi Abbatis re-
gimen, quæ ipsius quibusdam erratis, ut nihil ex omni parte
beatum

beatum inter mortales, concitata, plus audaciæ, temeritatis, & mali exempli, quàm discriminis habuit; compresso mox, & inter initia castigato iuuenum malè consulto furore, qui auctores seditionis extiterant. Rei gestæ seriem scriptor coætaneus Lambertus, quia prolixè euoluit, ac propè tragicè eamdem exequitur, hūc adire Lectorem equidem malim. Coniuratio certè grauis illa fuit, sed coërcitio immoderatio, cùm ad sæcularia tribunalia tracti viri sacriati & ignominiâ publicâ notati, verberibus plagisque seruilibus excepti, tergo denique luerunt. Sed hoc quidquid disciplinæ serenæ nubilum interfusum, Scoticæ gentis monachorum insignis, quæ per hosce annos in Fuldensi congregatione floruit, pietas ac religio discussit. Nam Marianus Scotus, vbi Christi amore peregrinum solum natali antetulit, B. Amichadi reuerentiâ memoriaque tactus, Fuldæ includi se voluit; atque ita decennio præclari ingenij animique sui dotibus monasterium hoc illustrans, seuerioris vitæ doctrinæque multifariâ hîc igniculos sparsit iecitque. Ipse in sancti Amichadi discessu: *Ego Marianus Scotus decem annis inclusus sisper pedes (B. Amichadi) stans quotidie cantauit Missas.* Verùm nec ita quidem plenè sese erigere monastice potuit, quin, superantibus interdum vitiiis, mores antiqui profluerent, & cupiditatibus sanè multi fræna laxarent. Faciem illam monasticæ labentis vicinus nobis Lambertus ad annum MLXXI. expressit. Nec reor communis periculi exfortes Buchonios degisse, quando vndecimo sæculo superueniente, queri audio liberè domesticos, omnia tristia, cunctasque calamitates, quoddam habuisse Fuldæ regnum: & Gotifridum quoque Abbatem, ob Henrici factionem, loco motum. Censuram tamen in corrigendi auctoribus pretium est annotare. quæ longè fuit certè à sæculi nostri conditione. Quid enim huius ætatis à Luthero censores, à Caluino reformatores? pennas nimirum incidi oportere cœnobitis, ne renasci possint; exsecari eorum artus, vt ne vniquam coalescant. Quin voti ac operæ fuerit has Libani cedros, has felicissimas arbores in Ecclesiâ Dei, abusque radice truncare, quò crescendi spem posteris omnem prorsus eripiant. Renouant igitur ipsi quotidie, & vt sunt mirabilium rerum captatores, à Pharaonis ætate miracula repetunt, imitantes scilicet macras illas & ob famem

In anno 1063.

Scoti monachi Fuldam adunt, in quibus & Marianus.

In anno 1059.

Corruptela cœnobiorum.

Eorum censura, & corrigendi modus salubris. Vt contra hæreticorum extitit.

o veri
riquitate
denses.
TV
9

famem inexplebiles, regis Memphitici boues, quæ consumpto immensaque ingluuie vorato nitido & opimo pecore, pristina tamen macie & deformitate suâ squalabant. Ita, cum multis in hac Germaniâ nostrâ dynastis tanti Christi patrimoniorum acerui non pluris fuerint, quàm si imbrem in cribrum gessissent, facile patuit, sacrilegia nulli ætati stabile vectigal peperisse, quin dominis plerumque suis, vt aurum Tolosanum, perniciem attulisse, fugaci semper exitu reperto, vnaque comitibus relictis penuria pœnaque. Quamobrem sapientissimi maiores nostri longè meliore cõsilio, solertes secuti agricolas, quos inter cœnobitas soli cæliq. conflictari iniuriis, nec fructus vberioris spem sustinere cernerent, eos in arua deducere lætiora, vel infitionibus adiutare non piguit, magnâ singularique curâ, trans Alpes mariaque petitis & euocatis monachis; quorum opera vigilantiaque maciem soli sterilem, & in praua denascentis, edomarent, ac denique peruincerent. Vt enim cultores hortorum ij, qui tuendis, nouandis, repurgandisque viridariis suis assidue intenti, germina alia erigunt vincuntque soluta, alia obtegunt teneriora, alia aduersus plagæ frigidioris infestationem defendunt,

*Translatio-
nes & propa-
gationes cœ-
nobarum.*

Inutilesque falce ramos amputant,

Feliciores inserunt:

perinde Antistites haud pauci cordati, ne plantaria hæc religionis eximia, & stirpes virtutis omnigenæ feraces, perirent funditus & exarescerent, ex Italiâ, insulisque Britannicis, aliisque melioribus locis cœnobarum quasdam transtulere propagines, quorum indole & germanâ culturâ, siluescentes aliorum animi reuiescerent, & ab æstu sæculi, horum scilicet & irrigatione ac benigno fotu reuocati, crescerent ad fructum immortalitatis. Quod certè studium cum in aliis, tum in Annone magno Colonienfis tum ecclesiæ sancto que sacerdote, præcipuè laudatum est. Ceterum, tametsi plurimis Germaniæ monasteriis non ignorem hanc insedisse tabem ambitus & avaritiæ, quam mirè Lambertus exaggerat, non paucis tamen hac ætate locis aliis, obseruo emeruisse raram disciplinæ morumque sanctimoniam; nec non per Alemaniæ Sueuiæque fines, media inter schismata, admirabilem exarsisse in hominum animis, communis

*S. Annonis
in hoc genere
studium.
Berthol. in
Chron. Con-
stant.
Petrus Clu-
niacen. epist.
variis.
Monastica
& vita com-
munis in A-
lemanâ, &
Cluniaci in
Burgundiâ
florat.*

munis vitæ feruorem. Etiam in Burgundiâ tunc nata Cluniacensis monasterij castigatior viuendi ratio: quæ cum latissimè ad alia Germaniæ loca disseminata fuit, tum anno Domini MLXXXV. in vicinam nobis Thuringiam, ad asceterium Rheinersbornæ, ocellum & delicias, veterum Thuringiæ & Hassiæ dynastarum, peruënit; vbi à Luduico secundo Comite, cui nomen à saltu, magna sedes familiæ S. Benedicti recens condita; & vnà istuc ex Hirsaugiensi monasterio deducti cœnobitæ, instituti Cluniacensis æmuli. Huius autem tum efferuescentis disciplinæ frigida hæc Buchoniæ loca num quidquam afflarit, ambiguus, vel neganti propior, nihil in vtramque partem habeo, quod affirmem.

Histor Lan-
gr. Thuring.
edit. Ioan.
Pistorij.
Rheinersber-
na monaste-
rium S. Be-
nedicti Clu-
niacen disci-
plinâ.

CAPVT XXIV.

*Descriptio reliqui status vsque ad seculum
decimumtertium Christi nati.*

TRISTIOR etiam hinc Abbatia facies extitit, cum Ehrloffus ex Morbachensi monasterio, renitenti quoque Congregationi, malo more & exemplo, Abbas ab Henrico Imperatore anno salutis MCXIII. datus. Et huic animus licet bonus, causa tamen erat mala à schismate; vt quidquid ageret, & quoquò se verteret, odium à suis meritò referret ac inuidiam. Fuit, cum ipse cœnobitas quoque captiuos habuit in exedrâ piaculari: iamque fortunæ prisce permultùm sanè vacillabant, & ob asperitatem censuræ filij palàm discordes, patrem auersabantur. Interea Mars & bellantium furor ecclesiam quacumque peruadebat. Quare Ehrloffus, refero cum priscis, *tamquam astrum fatale exagitabatur*, postquam in communi patriæ & monasterij luctu, anno ab ortu Christi MCXX. pars maxima veteris templi, versus Orientem, ruinâ suâ procidit. Venerat id temporis Fuldam Henricus Imperator lectissimo procerum cœtu ordinis vtriusque comitatus. qui cuncta hîc hauista exinanitaq. cernens, inopiæ nec inopinatæ quidem ingemuit, at subleuandæ non fuit. Tanta quippe erat sacri profligatio patrimonij, vt

Ehrloff Ab-
bas regimen
inquietum.

Bellorum &
populationū
mala.

Basilicæ Ful-
densis ruina.

Monasterij
inopia, quam

N lus

*Marquar-
dus Abbas
subleuat, sed*

*an. 1071
1081
1091*

*Monasterij
ultimæ arri-
ne succre-
sunt.*

*Prædonum
regnum.*

*Quibus im-
pensis tolera-
tum, aut im-
minutum.*

*Religionis di-
uersa facies.
Lib. 1. de vir.
illust. Ordin.
S. Benedicti.
cap. 9.*

Littera F.

*Fuldensis ec-
clesiæ cū Clu-
niacensi fœ-
deris.*

lus cum monasterio poni non posset, donec Marquardus tan-
dem Abbas aliunde accersitus, meritis penè rebus, ceu propi-
tium ac salutare sidus alluxit. Hic enim Conradi Regis im-
mortali erga ecclesiam Fuldensem beneficentiâ studioque, tem-
pestatis eius procellam iis præsidiiis auertit, quæ olim ipsius
Marquardi oratio patefaciet. Ceterum exerta vis mali, præser-
tim quo tempore, Paschali Romæ sedente, & Henrico V. schi-
smatis fluctus excitante, recruduere sopiti bellorum motus.
Nam tunc Germaniæ dynastis, & præsidibus ecclesiarum in
mutua viscera ferro flammaque grassantibus, rabies etiam hæc
alita veteratis iniuriis, in dirionem hanc item incubuit. Hinc
Abbas Urspergensis in Chronico suo ad annum Domini MC-
XVI. *Vndique vastatis agris, villis depopulatis, oppidis ac regionibus
nonnullis in solitudinem iam penè redactis, deficiente quotidianâ cle-
ricis per ecclesias præbendâ, cessabant in quibusdam ecclesiis clerica-
lia nimirum officia; & ô effusum calicem furoris Dei, locupletissimum
illud, & per totam Germaniam famosissimum ac principale cœnobium
Fuldense, usque ad ultimam redactum est inopiam, victus etiam ne-
cessarij. Sed hoc, vt dixeram, inopiæ probro, Marquardi soller-
tiâ absterfo, Lauernionum seges quædam mox erupit, quæ pro-
pugnaculis, turribus, arcibus, vt fors aut certamina ferrent, in-
fessis, perpetuum Abbatibus crearunt armorum gymnasium.
Vnde frequenti satellitio clientum, & ministerio bellico domi-
foris accincti, incredibile dictu, in magnâ obsequij impatien-
tiâ, quantum, ad hoc genus prædonum coercendum, ecclesiæ
vectigalium decesserit, expensumque sumptui ipsa vix feren-
do tulerit. Atque ista interim monasterij detrimenta, vicino-
rum dynastiarum luera & accessiones quædam exitère.*

Religionis interibi quis hîc vultus? Multiformis vtrique. In-
uenio apud Trithemium, cuiusmodi reformationis, nec ob-
scuram restitutæ per hæc tēpora disciplinæ famam; cuius nixu
partuque felici, *multis post annis, deuotio maxima hîc viguerit mo-
nachorum.* Extant item in archiuo Fuldensi plurima Monastica
fraternitatis iura, cum variis monasteriis & religiosorum fami-
liis inita & renouata: in quibus etiam cum ecclesiâ Cluniacen-
si pactum fœdus legitur anno MCXCVII. Iam quoque non ob-
scura documenta suppetunt, ea quæ Benedictus XII. serò post
Inno-

Innocentium III. & Clementem V. de cœtu siue capitulo trienniali cogendo, sancienda ac retinenda disciplina maiorum decreuit, cordi item Fuldensibus fuisse vt perpetrarent. Enimvero, Cæsare Luduico Bauaro grauiter cum Apostolicâ sede disfidente, anno MCCCXXXVII. complures Abbates, Henrico presule fauente, Fuldam conuenerant, vt ex Benedicti decreto, quod hodieque in summi templi archiuo legitur, primum prouincialem cœtum inchoarent. Verùm Imperator capitis & fortunarum periculo proposito, Benedicti Pontificis inuidiâ, conuentum illum tunc dissecit, discussitque.

Sed vt ad priora regrediar, ingens Fuldensis disciplinae detrimentum in disperditiōe fortunarum, & necessarij victus inopiâ, non semel obseruauimus. Atque vt ille dissolutionem Imperij ostendebat, si fructus, quibus Resp. sustinetur, deminuerentur; ita bene monasterium id ego consistere posse non putabo, vbi frugalis erogatio & sumptus victusque necessarius Dei seruis subtrahitur. Postquam igitur expeditionum & belli impensis plurimum tribui cœptum, & captandi spe maiora, ambitiosis obsequiis frequentate Regum aula; plurimum quoque res abiit, disciplina perit. Et immissi externi, siue Principes, siue Antistites non raro, auidi in aliena, atque vtinam non rapaces, qui vel discordibus cœnobarum studiis, vel Abbatum languidis fractisq. vel ætate vel iniuriâ officii, irreperunt.

Sigefridus Archiepiscopus Moguntinus sub annum Christi MCCXLVI. *Conrado Malkosio* Abbate, mox *Berthoo Marckecellio* *Vernherus Archiepiscopus*, moderatores labenti rei, at parû felici successu adinori. Pronis ergo tum ad casum fortunis,

Rudolphus Habsburgius Rex anno salutis MCLXXXII. Moguntiaci degens, dilapidatam, vt verus diploma loquitur, & ad extremam inopiam delapsam Fuldensem ecclesiam, *Berthoo* Abbatis & cœnobarum impetratâ voluntate, suscepit: illiusq. possessiones & repetundarum negotia *Eberardo Comiti Catzenellebogensi* permisit. Is in sexennium eas ancipiti fide per se aliosque administravit: voluitque Rex de consilio Abbatis, Comitum, ac trium rectè institutorum monachorum Deumque timētum, mores interea collapsos restitui, & monasticam disciplinam erigi. Sed & hîc illisa in scopulos monasterij nauis. Quippe Co-

Cap. Cùm in
singul. de
statu mona-
chorum.
Conuentus
triennales.

Chron. Er-
fort. ad Lam-
berri Chron.
appendix.

Fortunarium
in temporali-
um rerum
causis.

Tac. Annal.
lib. 13.

Ex. bellis
impensis.

Immissioni-
bus Principū

Ordinis sa-
cri,

Politici.
Rudolphus
Rex.

Eberardus
Comes Catz-
enellebogensis.

mes inexplebili cupidine, dum auream quasi messem nactus, rerum ex asse potitur, absens, præsens vectigalia, census, fructumque ceu vortice corripuit. Inde exactorem *Bertholdum Liebbergium* nihilo abstinentiorem suo loco misit: qui cum notos, ignotos largiter ex alieno pascit & auget, morbo quasi cælitus immisso, fugatus est. Hinc exeunte sexennio, ceu, serâ iam in fundo parsimoniâ, vnum ex omnibus habitum cum abstinentiæ & æquitatis laude prouinciæ celebratum à maioribus inuenio, *Nicolaum Scharpfensteinium*, domo nobilem virum. Vniuersè verò posteris hoc veteri verbo cautum, quod ad Fuldensem ecclesiam referebant:

Alta pauē; laicosque caue; tibi proxima profis.

*Henrico de
Vilnau gubernante,*

*Abbatu à
Conuentu
mensa separata.*

*Adolphus
rex curiam
Fuldensem
administrat.*

Cauere tamen ita non potuit, sibi que prodesse, quin Henrico de Wilnau salutis anno MCLXXXVIII. ad munus Abbatis assumpto, tutela in exteræ conditionis Principes declinaret. Natum tunc ex perpetuo inæqualitatis malo illud temperamentum, quo Marquardo decano fortiter insurgente, partitione factâ, congregationis annona, redditus & alimenta, ab Archimandritæ vectigalibus separata sunt. Quâ in causâ, cum validius quam ferret, Henrici auctoritas Romæ oppugnatur, ipse tandem in Adolphi Nassouij consanguinei Regis patrocinium confugit; eique domi militiæque sociatus, curiam Fuldensem in sexennium administrandam tradidit, commodo necias maiore an damno: armis quippe publicis Imperij, multa inimica loca debellauit, nec pauca in potestatem vi redegit, fauente ei causâ Regis.

Quia verò toties aliàs, & sæculo præsertim Christi quartodecimo, miretur quispiam, nobilissimas maiorû gazas, & torquetibus congestas opes, & ornamenta templorum, ita abiisse, & propè ad nihilum recidisse, causas & origines quisquis memoriâ repetit sparsim à nobis tacitè collocatas, is facillè perspiciet, benè concinnatam initio fabricam, sine subuertentium perniciæ, rarò dissolui. Nos certè, quia remotioribus stylum commodamus, quæ inde ætate nostrâ, hæresi se vndatim superfundente, malorum ilias influxerit, bonis rerum arbitris priuatim potius æstimandum relinquimus, quàm vt publicè litterarum vestigiis persequamur.